

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Ο ρόλος του αγροτικού νοικοκυριού στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της αγροτικής κοινότητας και της περιφέρειας γενικότερα . Η περίπτωση της νήσου Νάξου .

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κ.Δ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ (ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ)

Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Α. ΚΥΡΙΑΚΟΥΣΗΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΑΓΚΑΝΑΡΗ

A.M. : 9516

ΑΘΗΝΑ – ΝΑΞΟΣ

1999

ΠΤΥ
ΜΑΓ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

« Κύρια οδός για τη
μεταβίβαση του πολιτισμού
είναι η οικογένεια : κανένας
δεν ξεφεύγει ολότελα από το
είδος ή δεν ξεπερνά ολότελα
το βαθμό του πολιτισμού
που απόκτησε από το
περιβάλλον της μικρής του
ηλικίας . . . »

T. S. Eliot

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Α. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ.	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	7
2.1. Μορφές	7
2.2. Χαρακτηριστικά	8
2.3. Λειτουργίες	9
2.4. Η σύνθεση της ως νοικοκυριό.	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ, ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΟΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΕΧΕΤΑΙ.	11
3.1 Διαπροσωπικές σχέσεις στην οικογένεια	11
3.2 Παράδοση και πολιτισμός	12
3.3 Σχέση πόλης - υπαίθρου και διατήρησης των ισορροπιών	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	15
4.1 Το ανθρώπινο δυναμικό στον αγροτικό τομέα	15
4.2 Η απασχόληση του αγροτικού πληθυσμού	16
4.3 Η πολυαπασχόληση στον αγροτικό τομέα	17
4.4 Το ηλικιακό πρόβλημα και το ζήτημα της διαδοχής	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	
Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ	20

Β. ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°

ΝΑΞΟΣ: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ	22
-----------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7°

ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ	28
-----------------	----

7.1 Μεθοδολογία	28
7.2 Έλεγχος υποθέσεων	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8°

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ – ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	39
---	----

8.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	39
8.2 Οικονομικά χαρακτηριστικά	41
8.3 Κοινωνικά χαρακτηριστικά	48
8.4 Τοπικά χαρακτηριστικά	50

Γ. ΜΕΡΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	55
--------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	64
--------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	71
-----------	----

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται στους καθηγητές του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου κ. Κων/νου Δ. Αποστολόπουλου, Αναπληρωτή καθηγητή, ο οποίος ήταν ο επιβλέπων καθηγητής της μελέτης, κ. Ελένης Θεοδωροπούλου, Διδάκτορα και κ. Ανδρέα Κυριακούση, Αναπληρωτή καθηγητή, που ήταν υπεύθυνοι της παρακολούθησης της παρούσας μελέτης. Σημαντική υπήρξε η βοήθεια συγκεκριμένων κατοίκων των μελετωμένων κοινοτήτων που συνετέλεσαν στην ολοκλήρωση της συλλογής των στοιχείων, ενώ θερμά ευχαριστώ όσους προσφέρθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα (δηλαδή των γηγενών κατοίκων των δυο κοινοτήτων), των οποίων η συμβολή ήταν απαραίτητη. Τέλος, η αμέριστη συμπαράσταση της οικογένειάς μου λειτούργησε θετικά στην επίτευξη και ολοκλήρωση της εργασίας και γι' αυτό το λόγο την ευχαριστώ θερμά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικογένεια αποτέλεσε θεσμό μπροστά στον οποίο στάθηκαν όλοι οι άνθρωποι κάθε εποχής με σεβασμό και δέος. Ιδιαίτερα η οικογένεια του αγροτικού χώρου, η παραδοσιακή δηλαδή οικογένεια και νοικοκυριό, αποτέλεσε εφελτήριο ποικίλων ερευνών και μελετών. Άλλωστε στη δομή και λειτουργίες του θεσμού αυτού στηρίζεται όλο το κοινωνικό οικοδόμημα που ονομάζεται κοινωνικό σύνολο. Ο ρόλος της οικογένειας και του νοικοκυριού γενικότερα και μάλιστα αυτού που συναντάται στον αγροτικό χώρο, και η αλληλένδετη σχέση του με την αναπτυξιακή πορεία του συνόλου της κοινότητας και της περιφέρειας είναι το θέμα της παρούσας μελέτης.

Παρά το γεγονός ότι πολλοί ερευνητές έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους σε θέματα αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης, το κύπαρο του αγροτικού τομέα, ο ανθρώπινος παράγοντας, παρουσιάζει πάντα χαρακτηριστικά άξια αναφοράς. Στο παρόν πόνημα διερευνώνται στοιχεία του πρωτογενή τομέα, που αφορούν στην ανάλυση της έννοιας "αγροτικό νοικοκυριό", σχέσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, οικονομική συμπεριφορά, πολιτιστικά δεδομένα και πως η σύνθεση των στοιχείων αυτών επηρεάζει την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της κοινότητας και της περιφέρειας του ελληνικού χώρου. Προκειμένου να γίνει συγκεκριμένη αναφορά σε αντιπροσωπευτικό αγροτικό χώρο, ώστε να υπάρχουν πρωτογενή στοιχεία προς ανάλυση, πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου με συμπλήρωση ερωτηματολογίων, στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων και συγκεκριμένα στο μεγαλύτερο νησί, τη Νάξο. Συνεπώς, η μελέτη διαρθρώθηκε σε δύο τμήματα, το γενικό μέρος, που περιλαμβάνει το σύνολο του ελληνικού αγροτικού χώρου και το ειδικό μέρος, που αφορά στη μελέτη περίπτωσης, τη Νάξο.

Πιο συγκεκριμένα, το γενικό τμήμα περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια, στα οποία αναπτύσσεται η έννοια της αγροτικής οικογένειας, οι μορφές, τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες της, καθώς και η σύνθεση της ως νοικοκυριό (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο), η αμφίδρομη σχέση, σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, νοικοκυριού και κοινότητας σε θέματα συμπεριφοράς, παράγοντων που δρουν καταλυτικά όπως ο τουρισμός, η μετανάστευση, η επαφή με την πόλη, αλλά και σε τομείς όπως η απασχόληση του εργατικού δυναμικού, η πολυδραστηριότητα και το ζήτημα της διαδοχής (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο και 4^ο αντίστοιχα), ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο του γενικού μέρους (5^ο) γίνεται μνεία στη θέση της γυναίκας στην αγροτική κοινότητα. Η ιδιαίτερη αναφορά που γίνεται στη γυναίκα της υπαίθρου αιτιολογείται λόγω της πολυμορφίας του ρόλου της και αναλύεται διεξοδικά στο ανάλογο κεφάλαιο.

Το τμήμα που περιγράφει τη συγκεκριμένη έρευνα, ειδικό μέρος, απαρτίζεται από τρία κεφάλαια (6^ο, 7^ο, 8^ο). Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο δίνει κάποια βασικά στοιχεία του υπό μελέτην νησιού, δηλαδή της Νάξου, και μάλιστα γίνεται διάκριση σε δύο ζώνες, την πεδινή και την ορεινή και μελετώνται δυο αντιπροσωπευτικές κοινότητες της κάθε ζώνης.

Η επιλογή αυτή δεν ήταν τυχαία καθώς τόσο από μορφολογικής, όσο και από κοινωνικής άποψης η Νάξος παρουσιάζει την πεδινή και παραθαλάσσια μορφή ενός νησιού, σε συνδυασμό με το ορεινό και άγονο ύψος των Κυκλάδων. Συνεπώς, κρίθηκε σκόπιμο να υπάρχει δείγμα και από τα δύο αγροτικά τμήματα μέσω των κοινοτήτων Βίβλου (πεδινή ζώνη) και Κορώνου (ορεινή ζώνη). Η περιοχή της Χώρας (πρωτεύουσα του νησιού) σκόπιμα δεν λήφθηκε υπ' όψη, καθώς δεν αποτελεί πλέον ατόφιο αγροτικό έδαφος, αφού έχει εξαστικοποιηθεί, παρουσιάζοντας ενδιαφέρον κυρίως για τον τριτογενή τομέα (τουρισμός).

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η καθ' εαυτού επιτόπια έρευνα, δηλαδή η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και ο έλεγχος των υποθέσεων που πραγματοποιήθηκε (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο), ενώ το τελευταίο ΚΕΦΑΛΑΙΟ (8^ο) παρουσιάζει αποτελέσματα επεξεργασμένων πλέον στατιστικά ερωτηματολογίων και γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, καθώς και ένταξη τους στη συνέχεια στο σύνολο των υπαρχόντων στοιχείων του συνόλου του Ελληνικού αγροτικού χώρου. Το τελευταίο μέρος της μελέτης παρουσιάζει τα συμπεράσματα της έρευνας και επιπλέον πραγματοποιούνται οι απαραίτητες συγκρίσεις και προτάσεις.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει ένα σημείο - στόχο της σημερινής πραγματικότητας που αποτελεί κοινό σκοπό κάθε προοδευμένης χώρας και του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη που όπως αποδεικνύεται από τα υπάρχοντα στοιχεία εξαρτάται άμεσα από τα πλέον ζωτικά στοιχεία της περιφέρειας, τα μέλη του αγροτικού νοικοκυριού. Πρωτεύων στόχος ήταν η μελέτη και ανάλυση των στοιχείων αυτών και του ρόλου τους, ενώ δευτερευόντως επιχειρήθηκε η παρουσίαση ενός χώρου για τον οποίο δεν έχει πραγματοποιηθεί ανάλογη μελέτη. Η Νάξος έχει αποτελέσει θέμα αρχιτεκτόνων, ιστορικών, λαογράφων ακόμη και οικονομολόγων και γεωπόνων που εξετάζουν τις πτυχές που αφορούν την παραγωγή. Ωστόσο, το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών λειτουργιών του αγροτικού τμήματός της παρουσιάζεται συνδυασμένο στην παρούσα έρευνα ως καινοτομία.

Το γεγονός αυτό συνεπάγεται κάποιο βαθμό δυσκολίας ως προς την πορεία που έπρεπε να ακολουθηθεί στην έρευνα, καθώς αφορούσε ένα περιβάλλον οικείο στην ερευνήτρια ως τόπο, αλλά άγνωστο ως αγροτικό χώρο, με την ακριβή έννοια του όρου. Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο αντιμετωπίστηκε από τον τοπικό πληθυσμό των μελετημένων κοινοτήτων μάλλον επιφυλακτικά, καθώς ήταν μία διαδικασία άγνωστη στην πλειοψηφία. Συνεπώς έπρεπε να δοθούν σε πολλές περιπτώσεις οι απαραίτητες εξηγήσεις και διαβεβαιώσεις για το σκοπό της έρευνας και τη χρήση του ερωτηματολογίου ως εργαλείου της ανάλυσης. Μάλιστα υπήρξαν αρκετά ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν ως προσωπική συνέντευξη από αρχηγούς εκμεταλλεύσεων ή άλλα μέλη της οικογένειας, κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς αδυνατούσαν να προβούν μόνοι τους στη διαδικασία συμπλήρωσής τους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την απόσταση που χωρίζει τις δυο κοινότητες και το νησί από τον τόπο συλλογής και επεξεργασίας των στοιχείων (Αθήνα) αποτέλεσε ένα παράγοντα δυσκολίας στην διεξαγωγή της έρευνας. Ωστόσο, οι προαναφερόμενες δυσχέρειες αντιμετωπίστηκαν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην δράσουν ως ανασταλτικός παράγοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ.

Η οικογένεια, ο σπουδαιότερος και παλαιότερος κοινωνικός θεσμός, αποτελείται από μια ομάδα ατόμων που συνδέονται με φυσικούς δεσμούς ή νομικές σχέσεις και ζουν στον ίδιο νοικοκυριό. Ως θεσμός, η οικογένεια έχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων τόσο σημαντικών, ώστε να εμφανίζεται με παραλλαγές σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες.

Λαμβάνοντας ως κριτήριο τον τόπο κατοικίας και την απασχόληση των μελών της, η οικογένεια διακρίνεται σε αστική και αγροτική. Η αγροτική οικογένεια ιδιαίτερα, είναι η οικογένεια που συναντάται στον αγροτικό χώρο ή στην περιφέρεια γενικότερα και ασχολείται με εργασίες του πρωτογενή τομέα.

Ήδη από την αρχαιότητα, η αγροτική οικογενειακή ομάδα είναι ο βασικός πυρήνας της κοινωνικής και παραγωγικής ζωής και ο πλέον καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης της κοινότητας (Ψαρρού, 1986). Η οικογενειακή ομάδα των αρχαίων χρόνων είναι ουσιαστικά η ομάδα εργατικής δύναμης για την πραγμάτωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, συνεπώς είναι μια παραγωγική μονάδα, ενώ από κοινωνικής άποψης σημαντικός είναι ο ρόλος του πατριάρχη και του χώρου, που για την αρχαία Ελλάδα είναι η εστία, παράγοντες που ενισχύουν τη σταθερότητα και τη συνοχή της οικογένειας.

Ωστόσο στην αρχαιότητα το άτομο υπάρχει πάνω από όλα για να προσφέρει στην κοινότητά του, πράγμα που δεν ισχύει στο Φεουδαλισμό όπου το άτομο έχει κάποιο βαθμό ανεξαρτησίας απέναντι στην κοινότητα.

Αλλωστε και στο Μεσαίωνα η οικογένεια είναι το κέντρο της παραγωγικής διαδικασίας και μάλιστα η αγροτική αφού η γη, το φέουδο είναι η βάση της οικονομικής δραστηριότητας. Η οικογένεια συμμετέχει στις παραγωγικές εργασίες και εξακολουθεί να είναι η κύρια εργατική δύναμη λόγω του ότι η μισθωτή εργασία είναι περιορισμένη.

Οι συνθήκες αλλάζουν την περίοδο του καπιταλισμού στη γεωργία όπου εμφανίζεται η οικογενειακή μικρομονάδα στην οποία παραγόμενα αγαθά και παραγωγός δεν διαχωρίζονται, αλλά τα πρώτα γίνονται μέσο για την απόκτηση χρήματος που θα εξασφαλίζει τις ανάγκες κατανάλωσης της οικογένειας, οι οποίες δεν ικανοποιούνται πλέον μόνο από την ίδια παραγωγή (Ψαρρού, 1986).

Επιπλέον, πέρα από την οικογενειακή εργασία εμφανίζεται και η μισθωτή πάντα όμως στα πλαίσια της κοινότητας, αφού ο αγρότης προσλαμβάνει το γείτονα του ως μισθωτό, ενώ ο ίδιος θα γίνει αργότερα μισθωτός σ' αυτόν (ανταλλακτική εργασία).

Η πορεία της αγροτικής οικογένειας στο χρόνο αποτελεί ένα θέμα που έχει απασχολήσει τους επιστήμονες και ερευνητές και πιστοποιεί τη διαχρονικότητά της ως θεσμό μοναδικό. Μέσα από την ιστορική αναδρομή δεν ενδιαφέρει να εξεταστεί κάθε της πτυχή, αλλά να αποδειχθεί ότι σε κάθε εποχή η σχέση αγροτικής οικογένειας και κοινότητας είναι αλληλένδετη, δεσμός που διατηρείται ως σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

2.1. Μορφές

Η οικογένεια γενικότερα και η αγροτική ειδικότερα συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων πατέρας - μητέρα - παιδιά. Σ' αυτό άλλωστε το σταθερό πλέγμα οφείλεται η καθολικότητα του θεσμού διαχρονικά. Μάλιστα σύμφωνα με κοινά πορίσματα ερευνών των κοινωνιολόγων, όσο πιο παραδοσιακή μια κοινωνία, τόσο πιο άκαμπτη είναι στον καθορισμό των ρόλων και στη μεταξύ τους σχέση (Μουσούρου, 1989).

Ωστόσο, οι ρόλοι και οι σχέσεις των μελών διαμορφώνονται ανάλογα και με τη μορφή της οικογένειας. Ο Kotter (1984) ταξινομεί την οικογένεια σύμφωνα με το κριτήριο "σύνθεση των συνεργατομένων συγγενών" ως εξής:

- πυρηνική οικογένεια (γονείς και παιδιά)
- εκτεταμένη οικογένεια (γονείς και παιδιά και άλλοι συγγενείς)
- ενωμένη οικογένεια (όλα τα μέλη της οικογένειας και τα καινούρια ζευγάρια στην ίδια οικία και εργασία)
- διαφοροποιημένη διασκορπισμένη εκτεταμένη οικογένεια (πέρα από το διαφορετικό χώρο που ζούνε υπάρχει ένας σύνδεσμος κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ των διαφορετικών πυρηνικών οικογενειών).

Ο Ανανίκας (1980) χρησιμοποιώντας το ίδιο κριτήριο, δηλαδή τη συμμετοχή ή όχι συγγενών προσώπων αναφέρεται σε:

- συζυγική οικογένεια (σύζυγοι και παιδιά)
- εκτεταμένη οικογένεια (περιλαμβάνει περισσότερες από δύο γενιές).

Η Μαράτου - Αλιπράντη (1987) ταυτίζει την οικογένεια με την οικιακή ομάδα και τη διακρίνει ανάλογα με τη σύνθεση της σε πυρηνική οικογένεια (σύζυγοι και άγαμα παιδιά) και σε διευρυμένα σχήματα οικογενειών (συγκατοίκηση της γενετικής οικογένειας με τα παιδιά, παντρεμένα και άγαμα).

Μάλιστα η Αλιπράντη θεωρεί ότι η οικογένεια δεν διατηρεί συνεχώς την ίδια μορφή, αλλά μεταβάλλεται συνεχώς κυκλικά μέσα από τις αλλαγές των μελών και των σχέσεών τους.

Κατ' άλλους συγγραφείς βέβαια η δομή της παραδοσιακής αγροτικής οικογένειας είναι η μικρή χωρική οικογένεια, ενώ τα εκτεταμένα σχήματα συγκατοίκησης πολλών ατόμων που συνδέονται με συγγενικούς βαθμούς που ξεπερνούν τον έκτο βαθμό, όπως η Ζάντρουγκα συναντώνται σε σλαβικά κυρίως φύλα (Καραβίδας, 1977). Αντικρούοντας όμως το "δημογραφικό μύθο" του Καραβίδα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ψυχογιός (1987), τονίζει ότι στη νότια Ελλάδα υπάρχουν μικρογραφίες της Ζάντρουγκας και παραθέτει την άποψη του Mosely (1976) ότι η πολυμελής πατριαρχική αγροτική οικογένεια συναντάται και στο βόρειο Ελλαδικό χώρο.

Με την παράθεση των παραπάνω απόψεων είναι ευδιάκριτη η ποικιλία των συγγραφέων και των διακρίσεων της έννοιας της οικογένειας. Γίνεται όμως αντιληπτό ότι υποστηρίζεται ευρέως η διάκριση σε πυρηνική και εκτεταμένη ή διευρυμένη οικογένεια, στην οποία κατατάσσεται και η αγροτική οικογένεια. Αυτή η μορφή συναντάται στο παρελθόν στον παραδοσιακό αγροτικό χώρο, ενώ έχει πλέον υποχωρήσει κι έχει υποκατασταθεί από την πυρηνική μορφή, που μέχρι πρότινος είχε εφαρμογή μόνο στην αστική οικογένεια. Ωστόσο, αν και η πλειοψηφία των αγροτικών οικογενειών έχει μορφή πυρήνα, δηλαδή αποτελείται πλέον μόνο από τους γονείς και τα παιδιά, δεν έχει πάψει να είναι ενταγμένη σ' ένα ευρύτερο σύνολο, την κοινότητα, που χαράσει την πορεία, τη συμπεριφορά και τις αξίες των μελών της.

Εξετάζοντας τις οικογενειακές παραδοσιακές μορφές θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ένα δομικό στοιχείο τους, δηλαδή ο τύπος μεταγαμήλιας εγκατάστασης των συζύγων ή όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ψυχογιός (1987) " τη διαδικασία της σχάσης". Η Μαράτου - Αλιπράντη (1987) παρατηρεί ότι στον τύπο της πυρηνικής οικογένειας η εγκατάσταση των συζύγων είναι νεοτοπική (neolocal) και η οποία είναι είτε ανδροτοπική (viri-local) είτε γυναικοτοπική (uxori-local), ενώ στον τύπο της διευρυμένης οικογένειας των συζύγων είναι είτε πατροτοπική (patrilocal), είτε μητροτοπική (matrilocal). Ο Ψυχογιός διευκρινίζει ότι νεοτοπική είναι η εγκατάσταση του καινούριου ζευγαριού στο δικό του σπίτι - οίκημα, που είναι χωριστό από αυτό των γονιών, και συναντάται κατά κόρον στα νησιά του Αιγαίου. Η ένταξη του ζευγαριού στην οικογένεια της νύφης, δηλαδή η γυναικοτοπική εγκατάσταση, απαντάται στον ηπειρωτικό Ελλαδικό χώρο ως υποτιμητικές εξαιρέσεις (π.χ. σώγαμπροι). Αντίθετα, η ανδροπατροτοπική, δηλαδή η εγκατάσταση στο σπίτι του πατέρα του γαμπρού αποτελούσε τον κανόνα στη Στερεά και την Πελοπόννησο το 19^ο αιώνα, όπως μαρτυρούν λαογραφικές πηγές.

2.2. Χαρακτηριστικά

Παρουσιάζοντας την αγροτική οικογένεια και εντάσσοντάς τη στον ευρύτερο χώρο της κοινότητας θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούν κάποια χαρακτηριστικά της αγροτικής κοινωνίας που αφορούν άμεσα στα μέλη της. Μελετώντας τα χαρακτηριστικά που προσδίδει στην αγροτική κοινότητα η καθηγήτρια Κοινωνιολογίας Λαμπίρη - Δημάκη (1984) μπορούν να εξαχθούν τα εξής συμπεράσματα για την οικογένεια του αγροτικού χώρου: Τα μέλη της ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και γενικότερα έχουν μια στενή επαφή με τη φύση, ενώ συχνά πρέπει να συμπληρώσουν το εισόδημά τους από μια δεύτερη εργασία λόγω της φύσης της εργασίας τους. Η οικογένεια αποτελεί συχνά μια αυτόνομη οικονομική μονάδα, παρά το γεγονός ότι ο πληθυσμός είναι μικρός και διαπιστώνεται μια ομοιογένεια κοινωνική. Σ' αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι υπάρχει έντονος κοινωνικός έλεγχος, αλλά και διαφύλαξη των παραδόσεων με αρνητική αντιμετώπιση από τους παλαιότερους σε κάθε μορφή αλλαγής. Ωστόσο λόγω των σχέσεων της με τους μετανάστες συγγενείς στο εξωτερικό, αλλά και της αέναης επαφής με τον αστικό χώρο (σπουδές παιδιών, τουρισμός κλπ), η παραδοσιακή αγροτική οικογένεια τείνει να υιοθετήσει χαρακτηριστικά άγνωστα σ' αυτή μέχρι τώρα προερχόμενα από τον εξελικτικό αστικό τρόπο ζωής.

Με την παράθεση των παραπάνω απόψεων είναι ευδιάκριτη η ποικιλία των συγγραφέων και των διακρίσεων της έννοιας της οικογένειας. Γίνεται όμως αντιληπτό ότι υποστηρίζεται ευρέως η διάκριση σε πυρηνική και εκτεταμένη ή διευρυμένη οικογένεια, στην οποία κατατάσσεται και η αγροτική οικογένεια. Αυτή η μορφή συναντάται στο παρελθόν στον παραδοσιακό αγροτικό χώρο, ενώ έχει πλέον υποχωρήσει κι έχει υποκατασταθεί από την πυρηνική μορφή, που μέχρι πρότινος είχε εφαρμογή μόνο στην αστική οικογένεια. Ωστόσο, αν και η πλειοψηφία των αγροτικών οικογενειών έχει μορφή πυρήνα, δηλαδή αποτελείται πλέον μόνο από τους γονείς και τα παιδιά, δεν έχει πάψει να είναι ενταγμένη σ' ένα ευρύτερο σύνολο, την κοινότητα, που χαράσει την πορεία, τη συμπεριφορά και τις αξίες των μελών της.

Εξετάζοντας τις οικογενειακές παραδοσιακές μορφές θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ένα δομικό στοιχείο τους, δηλαδή ο τύπος μεταγαμήλιας εγκατάστασης των συζύγων ή όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ψυχογιός (1987) " τη διαδικασία της σχάσης". Η Μαράτου - Αλιπράντη (1987) παρατηρεί ότι στον τύπο της πυρηνικής οικογένειας η εγκατάσταση των συζύγων είναι νεοτοπική (neolocal) και η οποία είναι είτε ανδροτοπική (viri-local) είτε γυναικοτοπική (uxori-local), ενώ στον τύπο της διευρυμένης οικογένειας των συζύγων είναι είτε πατροτοπική (patrilocal), είτε μητροτοπική (matrilocal). Ο Ψυχογιός διευκρινίζει ότι νεοτοπική είναι η εγκατάσταση του καινούριου ζευγαριού στο δικό του σπίτι - οίκημα, που είναι χωριστό από αυτό των γονιών, και συναντάται κατά κόρον στα νησιά του Αιγαίου. Η ένταξη του ζευγαριού στην οικογένεια της νύφης, δηλαδή η γυναικοτοπική εγκατάσταση, απαντάται στον ηπειρωτικό Ελλαδικό χώρο ως υποτιμητικές εξαιρέσεις (π.χ. σώγαμπροι). Αντίθετα, η ανδροπατροτοπική, δηλαδή η εγκατάσταση στο σπίτι του πατέρα του γαμπρού αποτελούσε τον κανόνα στη Στερεά και την Πελοπόννησο το 19^ο αιώνα, όπως μαρτυρούν λαογραφικές πηγές.

2.2. Χαρακτηριστικά

Παρουσιάζοντας την αγροτική οικογένεια και εντάσσοντάς τη στον ευρύτερο χώρο της κοινότητας θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούν κάποια χαρακτηριστικά της αγροτικής κοινωνίας που αφορούν άμεσα στα μέλη της. Μελετώντας τα χαρακτηριστικά που προσδίδει στην αγροτική κοινότητα η καθηγήτρια Κοινωνιολογίας Λαμπίρη - Δημάκη (1984) μπορούν να εξαχθούν τα εξής συμπεράσματα για την οικογένεια του αγροτικού χώρου: Τα μέλη της ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και γενικότερα έχουν μια στενή επαφή με τη φύση, ενώ συχνά πρέπει να συμπληρώσουν το εισόδημά τους από μια δεύτερη εργασία λόγω της φύσης της εργασίας τους. Η οικογένεια αποτελεί συχνά μια αυτόνομη οικονομική μονάδα, παρά το γεγονός ότι ο πληθυσμός είναι μικρός και διαπιστώνεται μια ομοιογένεια κοινωνική. Σ' αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι υπάρχει έντονος κοινωνικός έλεγχος, αλλά και διαφύλαξη των παραδόσεων με αρνητική αντιμετώπιση από τους παλαιότερους σε κάθε μορφή αλλαγής. Ωστόσο λόγω των σχέσεων της με τους μετανάστες συγγενείς στο εξωτερικό, αλλά και της αέναης επαφής με τον αστικό χώρο (σπουδές παιδιών, τουρισμός κλπ), η παραδοσιακή αγροτική οικογένεια τείνει να υιοθετήσει χαρακτηριστικά άγνωστα σ' αυτή μέχρι τώρα προερχόμενα από τον εξελικτικό αστικό τρόπο ζωής.

2.3. Λειτουργίες

Παρά τις διαφοροποιήσεις και τις επιδράσεις που δέχτηκε η αγροτική οικογένεια στο χρόνο, οι λειτουργίες της παρέμειναν αναλλοίωτες και συνοψίζονται κατά τη Μουσούρου (1989) στις εξής:

- Αναπαραγωγική , που αποτελεί την απαραίτητη λειτουργία διασφάλισης της συνέχειας της γενιάς.
- Οικονομική , η οποία στην παραδοσιακή κοινωνία ήταν μια από τις πλέον σημαντικές λειτουργίες του οίκου και της οικογένειας , που ήταν μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης.
Σήμερα ο εκσυγχρονισμός και η παρουσία αστικών προτύπων επέδρασαν καταλυτικά στις οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας, αφού το κέντρο παραγωγής δεν είναι ο οίκος ή ο αγρός αλλά τα εργοστάσια ή ευρύτερα η αγορά.
- Εκπαιδευτική , που διακρίνεται τόσο στην απόκτηση γνώσεων, κυρίως μέσω του σχολείου όσο και στην λειτουργία της κοινωνικοποίησης μέσω της οικογένειας. Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι λειτουργίες αυτές δεν διαχωρίζονται καθώς τα γεροντότερα μέλη αναλαμβάνουν να μεταδώσουν τις γνώσεις, τις αξίες, καθώς και στοιχεία κοινωνικής κληρονομιάς στους νεότερους.
- Ψυχολογική , είναι η λειτουργία που ικανοποιεί το αίσθημα ασφάλειας και ένταξης σε ένα περιβάλλον οικείο. Μια λειτουργία που εξασφαλίζει η "οικογένεια του χωριού" καθώς τα μέλη της αισθάνονται ομοψυχία και έντονο συναισθηματικό δέσιμο τόσο μεταξύ τους, όσο και με το σύνολο των μελών της κοινότητας. Τέλος η αγροτική οικογένεια ιδιαίτερα στο παρελθόν, φρόντιζε και για την κάλυψη των προνοιακών αναγκών των μελών της (γεροντοκόμηση γεροντότερων, φροντίδα για τους αδύναμους της κοινότητας). Τη φροντίδα αυτή έχουν σήμερα αναλάβει οργανισμοί ή ιδρύματα.

Ασφαλώς οι διαφοροποιήσεις που παρατηρήθηκαν από την παλαιότερη παραδοσιακή οικογένεια στη σημερινή είναι σχετικές και ανάλογες με το ρυθμό εκσυγχρονισμού της και τους μετασχηματισμούς που γίνονται στην κοινότητα που την περικλείει.

2.4. Η σύνθεσή της ως νοικοκυριό

Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται η παραδοσιακή οικογένεια με τη σύγχρονη αστική και οι έννοιες νοικοκυριό και οικογένεια ταυτίζονται, αφού πλέον το νοικοκυριό περιλαμβάνει μόνο την οικογένεια.

Ωστόσο, το νοικοκυριό είναι όρος ευρύτερος από την οικογένεια και δεν πρέπει να συγχέεται με αυτή. Η Μουσούρου (1989) ορίζει το νοικοκυριό ως το σύνολο ατόμων που συγκατοικούν και συντρώνουν. Μάλιστα τονίζει ότι σε περιόδους και κοινωνίες όπου υπήρχε συγκατοίκηση οικογενειών και εργατών, υπηρετών και οικοτροφών, η διαφορά μεταξύ οικογένειας και νοικοκυριού ήταν περισσότερο ευδιάκριτη.

Οι Gasson & Emington (1993) προσδιορίζουν ως νοικοκυριό ένα σύνολο ανθρώπων που ζουν στην ίδια κατοικία και μοιράζονται τα ίδια γεύματα εξαιρώντας τα άτομα που μένουν σε ιδρύματα, κολλέγια κλπ. Ταυτόσημος είναι και ο ορισμός της Ε.Σ.Υ.Ε. που θεωρεί ότι κάθε άτομο που ζει μόνο του σε χωριστή κατοικία και κάθε ομάδα δύο ή περισσότερων ατόμων (συγγενών και μη) που ζουν στην ίδια κατοικία και λαμβάνουν τα ίδια γεύματα μαζί αποτελούν ένα νοικοκυριό. Μάλιστα παίρνοντας περισσότερες στατιστικές πληροφορίες γίνεται γνωστό ότι από το 1940 μέχρι σήμερα ο αριθμός των νοικοκυριών στην Ελλάδα αυξάνει, αλλά ο μέσος αριθμός μελών κατά νοικοκυριό μειώνεται. Συνεπώς όλο και περισσότερα ζευγάρια παραμένουν στο νοικοκυριό των γονιών τους, εφαρμόζοντας δηλαδή νεοτοπική εγκατάσταση. Το φαινόμενο έχει επεκταθεί και στις παραδοσιακές οικογένειες του αγροτικού χώρου.

Πιο απλά η οικογένεια ως οικονομική μονάδα αποτελεί ένα νοικοκυριό που είναι μια οικονομική μονάδα αναπαραγωγής και κοινωνικοποίησης (Αποστολόπουλος, 1995).

Αναλύοντας διεξοδικότερα το αγροτικό νοικοκυριό, διαπιστώνεται ότι μέχρι το 19^ο αιώνα ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού ήταν η ταύτιση παραγωγής - κατανάλωσης στην ίδια μονάδα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η οικονομική και κοινωνική εξέλιξη που ακολούθησε προκάλεσαν μεταβολές στον αγροτικό τρόπο ζωής. Η αυτοπαραγωγή και η αυτοκατανάλωση ήταν ίδια του Ελληνικού γεωργικού νοικοκυριού και η οικονομία της αγοράς υπανάπτυκτη. Τα μέλη του νοικοκυριού παρήγαγαν πέρα από τα αγροτικά προϊόντα και επεξεργασμένα αγαθά, καθώς και είδη πρώτης ανάγκης (υφαντά, είδη ρουχισμού κ.α), πράγμα που συναντάται και σήμερα σε μικρότερο βαθμό. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι ως μέλη του αγροτικού νοικοκυριού θεωρούνταν οι γεροντότεροι και συχνά και άλλοι συγγενείς, οι οποίοι συνέβαλαν όπως μπορούσαν στην παραγωγή τέτοιων ειδών, καθώς και στις αγροτικές εργασίες της εκμετάλλευσης, πράγμα που εκλίνει σήμερα.

Σήμερα, η παραγωγή του μεγαλύτερου μέρους των προϊόντων κατευθύνεται προς την αγορά, χωρίς όμως να επιζητείται πάντα το μέγιστο δυνατό κέρδος, αλλά ένα ικανοποιητικό εισόδημα που να εξασφαλίζει τη συντήρηση και αναπαραγωγή της αγροτικής οικογένειας (Ανανίκας κ.ά., 1986). Η συμπεριφορά αυτή εξηγείται λαμβάνοντας υπ' όψη την το διπλό χαρακτήρα του νοικοκυριού αφού στην ίδια μονάδα συνδυάζονται στοιχεία της εκμετάλλευσης και της οικιακής οικονομίας.

Πέρα όμως από το υλικό - οικονομικό μέρος ενός νοικοκυριού υπάρχει και το πλέον ουσιαστικό, το έμπυχο, που είναι κοινό τόσο στο αστικό όσο και στο αγροτικό νοικοκυριό (ίσως λίγο μεγαλύτερο από ποσοτικής άποψης στο δεύτερο) και αποτελείται από τους συζύγους, τα παιδιά και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, στο αγροτικό νοικοκυριό η γεωργική εκμετάλλευση διευθύνεται από τον αρχηγό, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι ο άντρας ή η γυναίκα (σε μικρότερο βαθμό), και συνήθως υπάρχουν συμβοηθόντα μέλη, ιδιαίτερα σε περιόδους αιχμής (παιδιά, παππούς, γιαγιά και άλλοι συγγενείς). Η μεταξύ τους σχέση και ο ρόλος τους στην οικογένεια και στην κοινότητα θα αναπτυχθεί διεξοδικά στη συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ, ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΕΧΕΤΑΙ.

3.1. Διαπροσωπικές σχέσεις στην οικογένεια.

Η σημασία του ρόλου της μικρής κλειστής κοινότητας στη διαμόρφωση και στην ανάπτυξη (οικονομική και κοινωνική) της ελληνικής κοινωνίας αποτελεί θέμα μελέτης και κοινό σημείο αναφοράς πολλών μελετητών (Παπαρρηγόπουλος, 1932 - Καραβίδας, 1935 - Πανταζόπουλος, 1958-Βακαλόπουλος, 1973 - Βεργόπουλος, 1975 - Ζακυνθινός, 1976 - Τσουκαλάς, 1977), όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Κατάκη (1984). Οι δεσμοί μέσα σ' αυτή την κοινότητα ήταν τόσο ισχυροί και καθοριστικοί, ώστε να μη διαχωρίζονται από τις εξίσου ισχυρές ενδοοικογενειακές αλληλεξαρτήσεις. Εξετάζοντας λοιπόν τις σχέσεις αυτές διαπιστώνεται η σύνδεση με την όλη πορεία της κοινότητας.

Οι σχέσεις των μελών της παραδοσιακής διευρυμένης οικογένειας διαπνέονταν από αλληλεγγύη και αλληλεξάρτηση, δεσμοί που σήμερα έχουν χαλαρώσει αισθητά. Ο ρόλος του πατέρα ήταν και παραμένει κοινωνικός, είναι δηλαδή ο προστάτης της οικογένειας. Οι παλαιότερες κοινά παραδεκτές αξίες και συνθήκες της αγροτικής κοινωνίας προστάτευαν το κύρος του, ενώ ταυτόχρονα είχε περισσότερες συναισθηματικές απολαβές. Επιπλέον ούτε ο ίδιος αμφισβητούσε πρόσωπα που η κοινότητα είχε τοποθετήσει πάνω απ' αυτόν (πρόεδρος, ιερέας κ.α.). Σήμερα οι νέοι και οι "ειδικοί" ξέρουν καλύτερα τα δεδομένα της εποχής τους βάζοντας συχνά στο περιθώριο τη γνώμη του πατέρα.

Οι εξελίξεις στο κοινωνικό επίπεδο επέφεραν αλλαγές και στο ρόλο της γυναίκας αγρότισσας και νοικοκυράς και είχαν αντίκτυπο στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. "Η ταυτότητα της παραδοσιακής γυναίκας του χωριού στηριζόταν σε δύο στοιχεία: την προσφορά και τη δύναμη. Από την προσφορά της αντλούσε δύναμη και από τη δύναμη κουράγιο για να προσφέρει " παρατηρεί εύστοχα η Κατάκη (1984).

Αυτή η φράση περικλείει όλο τον τρόπο ζωής της γυναίκας του αγροτικού χώρου. Σκοπός της ήταν η προσφορά τόσο στο σπίτι όσο και στα χωράφια και όσο πιο μεγάλη ήταν η προσφορά της, τόσο περισσότερη ήταν η κοινωνική της καταξίωση. Αυτή η καταξίωση εδραιωνόταν απ' τη στιγμή που γίνονταν μητέρα, καθώς τότε ολοκληρωνόταν ο ρόλος της και η προσφορά της στην κοινότητα. Αλλωστε η θέση του κοριτσιού δεν ήταν ευμενής, όπως μαρτυρούν τα παραδοσιακά δημοτικά, αφού το κορίτσι επιβάρυνε την οικογένειά του, που ήταν υποχρεωμένη να το προικίσει. Η προίκα αποτελούσε το πλεόνασμα της οικογένειας που συνήθως διαχειρίζονταν οι γεροντότεροι και ήταν αναπόσπαστα δεμένη με την παραγωγή των στοιχείων του οίκου (Ψυχogiός, 1987). Ο θεσμός αυτός έχει εξασθενήσει σήμερα αλλά δεν έχει εξαλειφθεί, όπως και οι γενικότερες αντιλήψεις για τη γυναίκα του αγροτικού χώρου (περισσότερα στοιχεία στο 5^ο κεφάλαιο).

Πέρα όμως από τους συζύγους σημαντικό ρόλο παίζουν και τα παιδιά, τα οποία στο παραδοσιακό χωριό αντιμετωπίζονται ως υπεύθυνα μέλη της κοινότητας πάντα μέσα στα ασφαλή πλαίσια της μικρής κοινωνίας. Στα σημερινά παιδιά διατηρήθηκαν τα παλαιότερα στοιχεία, δηλαδή πιστεύουν στη συλλογική προσπάθεια, έχουν γνώση εμπειρική και θεωρούν ότι το καλό τους ταυτίζεται με αυτό που είναι καλό για την κοινότητα, αλλά συχνά ο σύγχρονος τρόπος ζωής, τα αστικά πρότυπα και η παράδοση συγχέονται στο μυαλό τους.

Συμπερασματικά, οι ενδοοικογενειακές σχέσεις παραμένουν σημαντικός παράγοντας ενότητας της κοινότητας ακολουθώντας μια πορεία εξέλιξης, διατηρώντας ταυτόχρονα βασικά στοιχεία παράδοσης.

3.2. Παράδοση και πολιτισμός.

Οι λέξεις παράδοση και πολιτισμός είναι συνυφασμένες με τον αγροτικό χώρο και ιδιαίτερα με την οικογένεια, περιλαμβάνοντας τις έννοιες έθιμα, θρησκεία, αντιλήψεις, επίπεδο εκπαίδευσης. Εξετάζοντας τις πτυχές αυτές διεξοδικότερα διαπιστώνεται ότι η Ελληνική αγροτική οικογένεια έχει διατηρήσει τη συνοχή της και την πίστη της στην παράδοση "μπολιάζοντας" όμως συχνά σ' αυτή και νεωτεριστικά πρότυπα.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο της αγροτικής τάξης θεωρείται χαμηλό ιδιαίτερα στο θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης και της θεωρητικής γνώσης, προκειμένου να βελτιώσουν την παραγωγικότητα της γεωργίας (Έμκε - Πουλοπούλου, 1986). Μάλιστα τα ποσοστά αρχηγών εκμεταλλεύσεων στοιχειώδους εκπαίδευσης εμφανίζονταν σε μικρότερου μεγέθους εκμεταλλεύσεις και σε γυναίκες (Λεβέντης - Σακέλλης, 1978) - το χάσμα του μορφωτικού επιπέδου ανδρών - γυναικών μικραίνει με την πάροδο του χρόνου στις αγροτικές περιοχές (Γιδαράκου, 1985) - ενώ σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία (1989) η ειδική εκπαίδευση των αρχηγών είναι ανύπαρκτη, αφού μόνο το 0,3% έχει στοιχειώδη γεωργική εκπαίδευση και το 0,1% πλήρη γεωργική εκπαίδευση δύο ετών. Το υπόλοιπο 99,1% του συνόλου έχει μόνο πρακτική εμπειρία ανεξαρτήτως του επιπέδου εκπαίδευσης (Καρανίκας, 1997).

Ωστόσο πολλοί μελετητές επισημαίνουν ότι η αγροτική Ελλάδα παρουσιάζεται από πολύ νωρίς σαν μια χώρα "υπερεκπαιδευμένη" (Κατάκη, 1934). Ο Damianakos υποστηρίζει ότι οι Έλληνες αγρότες "λατρεύουν" την ανώτατη εκπαίδευση και μάλιστα όλη η οικογένεια κάνει θυσίες να στείλει ένα τουλάχιστον παιδί στο Πανεπιστήμιο (Damianakos in "Sociologia Ruralis", 1997). Ήταν και εξακολουθεί να είναι ηθική υποχρέωση της οικογένειας να αναλαμβάνει την οργάνωση και χρηματοδότηση της εκπαίδευσης του μέλους που κρίνεται ικανό για μια σταδιοδρομία έξω από τα όρια της επαρχίας. Η επιτυχημένη σταδιοδρομία συνδέεται τόσο με τη μετανάστευση (κυρίως στο παρελθόν), όσο και με την κοινωνική και οικονομική ανύψωση της οικογένειας στην κοινότητα, ενώ το μέλος αντίστοιχα που σπουδάζει αισθάνεται την υποχρέωση να εξοφλήσει το χρέος του παρέχοντας "κοινωνική προστασία" (Καραποστόλης, 1979).

Ακόμη και σήμερα τα ποσοστά των φοιτητών προερχόμενων από τον αγροτικό χώρο είναι θεαματικά, γεγονός που αποδεικνύει ότι αυτό που λείπει από την αγροτιά είναι η ειδική κατάρτιση για το επάγγελμά τους, όπως ήδη προαναφέρθηκε, αφού η είσοδος των νέων στα εκπαιδευτικά ιδρύματα ήδη εξελίσσεται θετικά.

Κάνοντας αναφορά στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό, πρέπει να παρατηρηθεί η έλλειψη πολιτιστικών κέντρων που παρά το γεγονός ότι ακολουθούν αυξητική τάση (200 πολιτιστικά κέντρα το 1979 – 1.486 το 1990), δεν είναι ξεκάθαροι οι στόχοι τους, ούτε μόνιμη η διατήρησή τους. Ενώ θα έπρεπε να φροντίζουν για τη μετάδοση και προστασία της τοπικής κληρονομιάς, η απρογραμμάτιστη και άκαιρη ίδρυσή τους μπορεί να έχει αντίθετα αποτελέσματα αν αντιτίθεται σε όσα η κοινότητα θεωρεί οικεία (Caftanzoglou and Konani, 1997).

Επιπλέον, η εισαγωγή της τηλεόρασης και της τεχνολογίας, καθώς και η επαφή με επισκέπτες (τουρίστες) προκαλούν σύγχυση στους κατοίκους των αγροτικών περιοχών για το ποια είναι τα παραδοσιακά και ποια τα νεωτεριστικά στοιχεία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ι. Λαμπίρη - Δημάκη η διαδικασία της μετάβασης από την παράδοση στον εκσυγχρονισμό δεν είναι ευθύγραμμη αλλά πολύπλοκη και σύνθετη και η σύγκρουση παλαιού και νέου καταλήγει σε κοινωνικό συμβιβασμό κάτω από την επίδραση της οικογένειας, του νοικοκυριού (Εισηγήσεις του Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας, 1984).

Ωστόσο, μέσα από τη διαδικασία της μετάβασης που αναφέρει η Δημάκη μπορεί να παρατηρηθεί σθεναρή εξασθένηση της θρησκευτικής επίδρασης στη ζωή των ανθρώπων. Εφόσον δεν υπάρχει μια μεθοδολογία για την ακριβή μέτρηση της θρησκευτικής ομάδας δε μπορεί να γίνει μια πλήρη σύγκριση με το παρελθόν. Λαμβάνοντας τον εκκλησιασμό ως δείκτη θρησκευτικότητας, διαπιστώνεται από τη μελέτη του Γκιζέλη ότι οι απόψεις των παιδιών σε κάποια έκταση αποκλίνουν από εκείνες των γονιών τους όντας πιο νεωτεριστικές. Παρά ταύτα, σε γενικές γραμμές, η ελληνική και κυρίως η αγροτική οικογένεια διατήρησε τη θρησκευτική της παράδοση (Γκιζέλης κ.α., 1984). Η ίδια στάση ακολουθείται και στην εισαγωγή της τεχνολογίας, καθώς γίνεται αποδεκτή πρώτα από τα νεότερα μέλη της οικογένειας.

3.3. Σχέση πόλης - υπαίθρου

Από τα όσα ήδη αναφέρθηκαν γίνεται κατανοητός ο μηχανισμός σύνδεσης οικογένειας και κοινότητας, αφού το "χωριό" είναι ένα άθροισμα οικογενειών συνδεδεμένων με κοινωνικούς και ηθικοθρησκευτικούς δεσμούς και συγκεκριμένες αξίες και κανόνες συμπεριφοράς που αφομοιώνονται και διαφυλάσσονται από τον πλέον σημαντικό φορέα, την οικογένεια (Καραποστόλης, 1979).

Παρά όμως την ομοιογένεια της κοινότητας το κάθε νοικοκυριό διατηρεί τη δική του αυτοτέλεια και συχνά η πρόοδος της επικοινωνίας με τον αστικό χώρο επιφέρει κραδασμούς τόσο ενδοοικογενειακά, όσο και στο σύνολο του χωριού. Στο παρελθόν, αλλά και σήμερα, οι συγγενείς μετανάστες στο εξωτερικό αποτελούν τους πρώτους διαύλους για τη μετάδοση νέων στοιχείων και συχνά ενθαρρύνουν την "αλυσιδωτή μετανάσταση". Η απογοήτευση από τη ζωή της υπαίθρου, η επιθυμία κοινωνικής εξέλιξης, η έλλειψη ευκαιριών ψυχαγωγίας και μόρφωσης και η προίκα αποτέλεσαν και εξακολουθούν να είναι κίνητρα μετακίνησης τόσο στο εξωτερικό, όσο και στα αστικά κέντρα (Εμκε- Πουλοπούλου, 1986). Στα κίνητρα αυτά πρέπει να προστεθεί η υποαπασχόληση και το χαμηλό εισόδημα (Καμαρινού, 1971). Παρά το γεγονός ότι η μετανάστευση απορρόφησε τα πιο δραστήρια και ικανά μέλη του χωριού, έδωσε τη δυνατότητα για περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω των εμβασμάτων, των επενδύσεων, του τουρισμού και της ναυτιλίας (Φίλιας, 1984).

Εξετάζοντας όμως το πως επέδρασε η μετανάστευση στη δομή του αγροτικού νοικοκυριού και της κοινότητας γενικότερα, πρέπει να γίνει αναφορά στην εξωτερική και εσωτερική μετανάστευση, δηλαδή τη μετακίνηση του πληθυσμού προς το εξωτερικό και τα ελληνικά αστικά κέντρα αντίστοιχα. Η τελευταία συχνά συνδέεται με την αγροτική έξοδο που μπορεί να έχει δυσμενή αποτελέσματα όταν συνοδεύεται από εκτεταμένη μείωση του μεγέθους της κοινότητας (Τσαούσης, 1993).

Μια σύντομη παράθεση στοιχείων είναι αντιπροσωπευτική του κύματος μετανάστευσης που μέχρι το 1920 κατευθύνεται με συντριπτική πλειοψηφία του στις Η.Π.Α. (Το διάστημα 1896 - 1920, 380.821 άτομα μεταναστεύουν από τους οποίους οι 362.909, δηλαδή το 95% για Η.Π.Α., Ε.Σ.Υ.Ε.), ενώ μετά το 1930 το ρεύμα κατευθύνεται στην Ευρώπη (κυρίως στη Γερμανία). Μετά από μία κάμψη το 1940, φθάνει σε υψηλά επίπεδα τη δεκαετία του 1960 (Καμαρινού, 1971 - Ρέππας, 1977). Παράλληλη πορεία ακολουθεί η μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού στα αστικά κέντρα και κυρίως στην περιφέρεια της πρωτεύουσας και της συμπρωτεύουσας (μητροπολιτική περιφέρεια σύμφωνα με Βαϊου - Χατζημιχάλη, 1989), οι οποίες προσελκύουν το 65% όσων μετακινούνται στα αστικά κέντρα (Ρέππας, 1977).

Συνεχίζοντας όμως τη βαθύτερη διερεύνηση της σχέσης πόλης - υπαίθρου και το πως επηρεάζει την ανάπτυξη της κοινότητας και της περιφέρειας, διαπιστώνεται ότι η εγκατάλειψη των χωριών από τις νεότερες γενεές νεκρώνει την υπαίθρο από τα πλέον ζωτικά της στοιχεία, δημιουργώντας προβλήματα τόσο στο χώρο της υπαίθρου (γήρανση πληθυσμού, ερήμωση απομακρυσμένων χωριών, οικονομική εξάρτηση από άλλες πηγές - εξωτερικό κλπ. Καμαρινού, 1971), όσο και στο χώρο υποδοχής, δηλαδή την πόλη.

Ήδη όπως παρατηρεί ο κοινωνιολόγος Β. Φίλιας (1984), υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις στον εφοδιασμό της αγοράς με τρόφιμα, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα όπου πρέπει να γίνονται εισαγωγές για την κάλυψη των αναγκών. Επιπλέον, με την υπερκατοίκηση των πόλεων και την ερήμωση των χωριών δημιουργούνται τα γνωστά αστικά προβλήματα (ανεργία, κυκλοφοριακό, οικολογική ρύπανση), ενώ οι πνεύμονες της καθαρότητας, της ηρεμίας και της παράδοσης δεν υπάρχουν για να δεχθούν τους αστούς και τους ξένους επισκέπτες που αναζητούν τη φυγή από την καθημερινότητα.

Ωστόσο και οι ίδιοι οι επισκέπτες γίνονται συχνά παράγοντας διαβρωτικός της ισορροπίας, αφού η επαφή του αγροτικού πληθυσμού με τους επισκέπτες μέσω του τουρισμού επιφέρει και αρνητικές συνέπειες, όπως αλλοίωση ή εμπορευματοποίηση της παραδοσιακής τοπικής ταυτότητας, ζημιογόνες αλλαγές στο αγροτικό τοπίο κλπ. (Αποστολόπουλος, 1998). Ταυτόχρονα καθοριστικός είναι ο ρόλος του τουρισμού και στη σχέση των μελών της οικογένειας (οικονομική αυτονόμηση νέων που ασχολούνται με τον τουρισμό, αλλαγή ρόλων, απασχόληση γυναικών κλπ.) και γενικότερα δημιουργία νέων κοινωνικών δομών στην κοινότητα (Τσάρτας, 1991).

Παρά την αντίσταση που προβάλλει η οικογένεια της κοινότητας στην έφοδο του πολιτισμού των αστικών κέντρων, διαισθανόμενη ότι την έφοδο αυτή ακολουθεί μια ρήξη στις σχέσεις πόλης - υπαίθρου, υιοθετεί και μετασχηματίζει πρότυπα ζωής και κατανάλωσης χωρίς ταυτόχρονα να εξασθενούν οι δεσμοί της με την κοινότητα και οι παραδοσιακές λειτουργίες της. Έτσι στην περίπτωση της Ελληνικής αγροτικής οικογένειας η διαδικασία από την παράδοση στον εκσυγχρονισμό είναι πολύπλοκη και συχνά παλαιό και καινούριο συνυπάρχουν αρμονικά (Μαράτου - Αλιπράντη, 1987).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ.

4.1. Το ανθρώπινο δυναμικό στον αγροτικό τομέα.

Η αγροτική οικογένεια ως βασικό κοινωνικό και οικονομικό κύτταρο του αγροτικού τομέα παίζει καθοριστικό ρόλο στην λειτουργία του τομέα αυτού ο οποίος εντείνεται από τη δομή της οικογένειας και τη σχέση του αρχηγού με τα άλλα οικονομικά ενεργά μέλη, δηλαδή τη σχέση του πατέρα με τη σύζυγο και τα τέκνα (Μωυσίδης, 1986).

Με την έννοια «οικονομικά ενεργό μέλος» νοείται κάθε άτομο που μπορεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του στις αγροτικές δραστηριότητες και σύμφωνα με τα κριτήρια της Ε.Σ.Υ.Ε πρέπει να είναι 10 ετών και άνω (Σακέλλης, 1983). Γενικότερα αγροτικός χαρακτηρίζεται ο πληθυσμός - σύμφωνα με την Ε.Σ.Υ.Ε.- που κατοικεί σε οικισμούς κάτω των 2000 κατοίκων και συχνά συγχέεται με το γεωργικό παρά το γεγονός ότι οι κάτοικοι αγροτικών περιοχών δεν είναι απαραίτητο να έχουν ως μέσο βιοπορισμού τη γεωργία (Μελάς - Ντελής, 1981). Ωστόσο η πλειοψηφία των υπαρχόντων μελετών (Γκιζέλης κ.ά., 1984 -Ανανίκας κ.α., 1986 - Μωυσίδης, 1994 - Ζιγγάλας, 1996 - Αποστολόπουλος, 1995 - Damianakos, 1997 - Φυλλάδια της Ευρωπαϊκής Ένωσης), καθώς και τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. παρουσιάζουν μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου και κυρίως των ορεινών περιοχών που οφείλεται στις υφιστάμενες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και κυρίως στη φυσική γήρανση του αγροτικού πληθυσμού μετά την αποψίλωση των πλέον δυναμικών ηλικιακών κατηγοριών, γεγονός για το οποίο ήδη έγινε λόγος.

Επιπλέον, ήδη από το 1971 τα διμελή και τετραμελή νοικοκυριά αποτελούν τη μάζα των αγροτικών νοικοκυριών της χώρας αντιπροσωπεύοντας το 43,9% αυτών (Γιδαράκου, 1985), ενώ η σχετική σύγκριση με τις απογραφές του 1981 και 1991 επιβεβαιώνει τη βαθμιαία εξομείωση του μεγέθους του αγροτικού νοικοκυριού προς το αστικό (Μωυσίδης, 1994).

Ωστόσο, παρά τα μάλλον θλιβερά αποτελέσματα των στατιστικών απογραφών, η Ελλάδα κατέχει σημαντική θέση ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές χώρες ως προς το δείκτη απασχόλησης στη γεωργία. Περίπου το 22% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σπουδαιότητα του τομέα αυτού στη χώρα μας (Ο.Ε.Κ.Δ., 1979), χωρίς βέβαια να λείπουν σοβαρά προβλήματα, όπως αυτό της ηλικιακής διόρθωσης, της περιορισμένης κατάρτισης, της άνισης κατανομής εισοδήματος στα νοικοκυριά και της υποαπασχόλησης, που επιβεβαιώνουν την ιδιομορφία της απασχόλησης στον τομέα αυτό.

4.2. Η απασχόληση του αγροτικού πληθυσμού.

Η απασχόληση των μελών του αγροτικού νοικοκυριού έχει ταυτιστεί με την εργασία στην εκμετάλλευση, γεγονός που εξάρει τη σημασία του οικογενειακού χαρακτήρα της παραγωγικής διαδικασίας και τη σχετική αυτονομία της οικογενειακής εκμετάλλευσης αφού σ' αυτήν απασχολούνται ο αρχηγός (συνήθως ο πατέρας) και τα συμβοηθούντα μέλη. Σύμφωνα με την Ε.Σ.Υ.Ε. ως συμβοηθούντα μέλη χαρακτηρίζονται τα μέλη εκείνα που εργάζονται στην οικογενειακή εκμετάλλευση χωρίς να παίρνουν μισθό (μη αμειβόμενη εργασία). Παρά το γεγονός ότι τα συμβοηθούντα μέλη δεν καταγράφονται επίσημα ως εργατικό δυναμικό, δίκαια ο Μωυσίδης (1994) εξάρει τη σημασία τους, αφού συμβάλλουν στη διεκπεραίωση των απαιτούμενων εργασιών, ιδιαίτερα σε περιόδους αιχμής (εποχικότητα εργασιών).

Σε τέτοιες περιόδους φόρτου εργασίας χρησιμοποιείται μισθωτή εργασία τρίτων συνήθως προσώπων οικείων, από την ίδια κοινότητα, για να καλύψει τα απαιτούμενα ημερομίσθια. Μια τέτοιου είδους εργασία είναι εποχική ή και μόνιμη ανάλογα με το μέγεθος της εκμετάλλευσης και τις ανάγκες της σε εργασία και συχνά έχει χαρακτήρα ανταλλαγής, αφού ο ίδιος εργοδότης μπορεί να γίνει αργότερα μισθωτός κάποιου γειτονικού προσώπου. Αυτός ασφαλώς είναι ένας λόγος σύσφιξης των σχέσεων και δημιουργίας στενότερων δεσμών μεταξύ συγχωριανών.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία πτώση των ημερομισθίων που συνδέεται με την άφιξη και παράνομη εργασία αλλοδαπών (Μωυσίδης, 1994) ενώ η μόνιμη απασχόληση έχει μειωθεί δραστικά από 8,2% του εργατικού δυναμικού το 1961, σε 3,9% το 1981 (Damiánakos, 1997). Συνεπώς, η εργασία των μελών της οικογένειας αποτελεί το συντριπτικά μεγαλύτερο τμήμα της συνολικής εργασίας στις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις.

Ένα όμως από τα βασικά χαρακτηριστικά της εργασίας στην οικογένεια που συνδέεται με την οικονομική της υπόσταση είναι η σχετικότητα των εννοιών εργασία και αμοιβή. Αντίθετα δηλαδή προς τις άλλες μορφές εργασίας ο ένας όρος δεν προϋποθέτει τον άλλο. Η εργασία δηλαδή των μελών δεν ταυτίζεται με την ανταπόδοση, αλλά κυρίως με τη συμμετοχή στην κοινή οικονομική μονάδα. Δεν υπάρχει δηλαδή το καπιταλιστικό σχήμα εργασία→αμοιβή (Μωυσίδης, 1986). Αυτό το γεγονός συνδυάζεται και με την αρχή της μεγιστοποίησης το κέρδους, που δεν ισχύει στην περίπτωση του αγρότη, ο οποίος θα συνεχίσει να παράγει ακόμη κι αν δεν μεγιστοποιεί σε χρηματικό κέρδος, αλλά ικανοποιεί ανάγκες της οικογένειάς του (Καραποστόλης, 1979).

Συνεπάγεται λοιπόν ότι ο αγρότης δε λειτουργεί ως businessman, αντίθετα μάλιστα συνήθως παρουσιάζει επιχειρηματική παραίτηση, δηλαδή απροθυμία για την ανάληψη κινδύνων και επιφυλακτικότητα στην εισαγωγή νέων τεχνικών, γεγονός που συνδέεται άρρηκτα με τα όσα προαναφέρθηκαν για τη γήρανση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών και κυρίως των αρχηγών εκμεταλλεύσεων.

Αυτό δε σημαίνει όμως ότι ο αρχηγός είναι αδιάφορος, αντίθετα συνήθως ο πατέρας - σύζυγος είναι κοινωνικά υπεύθυνος για την επιβίωση και ασφάλεια της οικογένειας και την εξασφάλιση της θέσης της στην κοινωνική ιεραρχία της κοινότητας (Μωυσίδης, 1986). Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, το στοιχείο της συλλογικότητας που κυριαρχεί στις σχέσεις των μελών μεταφέρεται και στην απασχόληση, αφού η οικονομική πτώση της οικογένειας σημαίνει και αντίστοιχη κοινωνική .

Ασφαλώς με την πάροδο των ετών και τις εξελίξεις που κυριαρχούν σε κάθε τομέα, ο αγρότης συνειδητοποιεί σιγά σιγά και κάνει πραγματικότητα τον εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσής του και επιδιώκει την εξασφάλιση εισοδήματος, τόσο για την αναπαραγωγή της οικογένειας, όσο και για τη χρηματοδότηση επιπλέον επενδύσεων.

Εξετάζοντας όμως το θέμα της απασχόλησης πρέπει να γίνει λόγος και για ένα σημαντικό θέμα που αφορά τόσο τον αρχηγό, όσο και τα συμβοηθούντα μέλη, αφού τα οδηγεί συχνά εκτός του οικείου χώρου της εκμετάλλευσης. Η υποαπασχόληση στη γεωργία, με την ευρύτερη έννοια του όρου, είναι έκδηλη και εμφανίζεται, όπως τονίζει η Ι. Γιδάρκου (1985), στις μικρότερου μεγέθους εκμεταλλεύσεις. Η λανθάνουσα μορφή ανεργίας που παρουσιάζεται, λόγω της φύσης της εργασίας, καθώς και η ανάγκη για συμπλήρωση του οικογενειακού εισοδήματος οδηγούν τον αγρότη στην πολυδραστηριότητα (Σακέλλης, 1985).

4.3. Η πολυαπασχόληση στον αγροτικό τομέα.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά στο θέμα της ανταλλακτικής μορφής εργασίας μεταξύ των αγροτών μιας κοινότητας. Αυτό αποτέλεσε μια πρώτη μορφή πολυδραστηριότητας που εξακολουθεί να ισχύει και συνεχίστηκε με εξωγεωργική απασχόληση σε άλλους οικονομικούς κλάδους π.χ. εργασία σε κοντινές βιομηχανίες (Τσάρτας, 1991). Για τα μικρά νοικοκυριά η δυσκολία εξασφάλισης των αναγκαίων πόρων και η ενίσχυση του εισοδήματος για τα μεσαία, αποτέλεσαν τον κύριο λόγο για την προσφυγή των μελών τους στην πολυαπασχόληση (Αποστολόπουλος, 1995).

Ο Λ. Καζακόπουλος (1984) ορίζει την πολυδραστηριότητα ή πολυαπασχόληση ως το συνδυασμό δραστηριοτήτων από μια μονάδα οικονομικού ή κοινωνικού χαρακτήρα (την οικογένεια) τόσο μέσα, όσο κι έξω από αυτή, για την εξασφάλιση της λειτουργίας και ευημερίας της.

Ωστόσο, μακροπρόθεσμοι στόχοι της είναι η συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές που συνδέεται και με τη μείωση της μεταφοράς εισοδημάτων από τις αγροτικές περιφέρειες στα αστικά κέντρα. Συνεπώς επιτυγχάνεται βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της αγροτικής περιφέρειας, αφού η πολυδραστηριότητα αναπτύσσεται εντός των αγροτικών περιοχών (Μαραβέγιας, 1992).

Σε μια πρώτη φάση η πολυδραστηριότητα δεν αλλάζει τα βασικά χαρακτηριστικά της οικογένειας, δηλαδή το ρόλο και τη σχέση των μελών μεταξύ τους και με το ευρύτερο περιβάλλον της κοινότητας, η οποία διατηρεί την εσωστρέφειά της. Στη συνέχεια όμως συνδέεται με τη δημιουργία επενδύσεων και τον τουρισμό και έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία οικογενειακών επιχειρησιακών μονάδων. Η μορφή αυτή χαρακτηρίζεται από τον Π. Τσάρτα (1991) ως εξωστρεφής πολυδραστηριότητα. Σύμφωνα με τον Λ. Αθανασίου (1995) ο τουρισμός αποτελεί για το μεγαλύτερο μέρος της περιφέρειας τη μόνη οικονομική δραστηριότητα που συνδέεται με την τοπική πρωτοβουλία.

Ωστόσο και στην περίπτωση της εξωστρεφούς πολυαπασχόλησης οι βασικοί ρόλοι της οικογένειας παραμένουν ίδιοι, αφού ο αρχηγός της εκμετάλλευσης εξακολουθεί να είναι το πρώτο μέλος που οδηγείται στην αναζήτηση συμπληρωματικής εργασίας - ιδιαίτερα στις μικρές εκμεταλλεύσεις - ενώ ακολουθούν οι γυναίκες και τα υπόλοιπα συμβοηθούσα μέλη, αν υπάρχουν (Σαμαράς κ.ά., 1994).

Αναζητώντας περισσότερα στοιχεία για την πολυαπασχόληση διαπιστώνεται ότι ακολουθεί αύξουσα πορεία ανά δεκαετία 1950: 23,7% , 1961: 30,6% , 1971: 33,6% , 1981: 41,1% και επιπλέον σχετίζεται με την ηλικία (αυξάνει στην παραγωγική ηλικία των 30 - 45 ετών φτάνοντας ποσοστό ίσο με 60%), είναι ανάλογη με το επίπεδο εκπαίδευσης του πολυαπασχολούμενου , ενώ το μέγεθος του νοικοκυριού φαίνεται ότι δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την προσφυγή του αρχηγού σε δεύτερη απασχόληση (Σαμαράς κ.ά., 1994). Επίσης, σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Λ. Αθανασίου (1991), το 85% των αρχηγών ασχολείται εκτός του πρωτογενή τομέα, με το εμπόριο, τις μεταφορές και τις υπηρεσίες (κυρίως τουρισμό και αγροτουρισμό), ενώ το υπόλοιπο 15% είναι υπάλληλοι, εργάτες ή ελεύθεροι επαγγελματίες.

Το σημαντικότερο όμως όφελος της πολλαπλής απασχόλησης είναι η δραστηριότητα που προσφέρει στα μέλη του νοικοκυριού, τα οποία μέχρι τότε έμεναν στο σπίτι χωρίς να τους εξασφαλίζεται ένα επιπλέον εισόδημα και κυρίως η δημιουργική ενασχόληση του ελεύθερου χρόνου τους ή ακόμη και η αναγνώριση της προσφοράς τους. Πρόκειται βέβαια για τις γυναίκες που χωρίς να χάνουν την κυρίαρχη θέση τους στην οικία κερδίζουν την εκτίμηση και τις αποδοχές ενός εργαζόμενου (Evans - Illbery, 1996).

Θετικά στοιχεία όμως και για τα νεότερα μέλη προσφέρει η πολλαπλή απασχόληση, αφού γίνεται η αιτία της προσωπικής τους αυτονομησης, ενώ ταυτόχρονα συνδέεται με τον εφοδιασμό νέων γνώσεων και εμπειριών.

4.4. Το ηλικιακό πρόβλημα και το ζήτημα της διαδοχής.

Τα όσα ήδη αναφέρθηκαν, καθώς και η ποικίλη βιβλιογραφία αναμφισβήτητα πείθουν για τη σημασία του αγροτικού νοικοκυριού και το ρόλο του στην περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά και την εξάρτηση της ανάπτυξης από τη γεωργία - με την ευρέως νοούμενη έννοιά της - καθώς το 1/3 του εργατικού δυναμικού της χώρας απασχολείται εκεί. Συνεπώς είναι αδήριτη ανάγκη να εξακολουθήσουν να υπάρχουν άνθρωποι που να ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα. Οι στατιστικές είναι μάλλον δυσάρεστες, όπως διαπιστώνει ο Ρ.Ρεζάρος (1995), καθώς ο μέσος όρος ηλικίας των Ελλήνων αγροτών είναι άνω των 55 ετών, ενώ ο ρυθμός διαδοχής φτάνει το 0. Σύμφωνα μάλιστα με μια έρευνα της Ι. Γιδάράκου (1985) το 77% των αρχηγών εκμεταλλεύσεων είναι από 45 ετών και πάνω, ενώ οι αρχηγοί κάτω των 35 ετών μόλις φθάνουν το 5,6% του συνόλου.

Πολλοί είναι οι λόγοι αποθάρρυνσης των νέων από τον αγροτικό χώρο και κυρίως το μη ικανοποιητικό εισόδημα, το περιορισμένο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον της κοινότητας, ο μη άνετος τρόπος ζωής, σε συνδυασμό με τα προβαλλόμενα αστικά πρότυπα, αλλά και το γεγονός ότι οι γεροντότεροι δεν μεταβιβάζουν εύκολα τα περυσιακά τους στοιχεία στα παιδιά τους (Ανανίκας κ.ά., 1984 - Damianakos, 1997).

Το πρόβλημα της εύρεσης διαδόχου για την εκμετάλλευση παρουσιάζεται κυρίως στα μικρού μεγέθους κτήματα που δεν είναι εύκολο να εφαρμοστούν τεχνολογικά επιτεύγματα λόγω του κόστους. Το ίδιο ισχύει και για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, όπως μαρτυρεί ο Α. Μωυσίδης (1994). Όλα τα προαναφερθέντα σε συνδυασμό με τον πολυτεμαχισμό, τη μειωμένη γονιμότητα και αρδευσιμότητα και τη χαμηλή παραγωγικότητα, αλλά και το μη ικανοποιητικό σύστημα εμπορίας συμβάλλουν αποφασιστικά στην απογοήτευση και απροθυμία των νέων γεωργών. Καθοριστικός είναι και ο ρόλος των μεγαλύτερων που δε συνιστούν τη γεωργία στα παιδιά τους ως τον κατάλληλο επαγγελματικό τομέα (Ανανίκας κ.ά., 1984).

Σαφώς τα αποτελέσματα της υπάρχουσας τάσης θα είναι αρνητικά για την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη καθώς το μέλλον της γεωργίας συνδέεται και με την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου, αλλά και των αστικών κέντρων και πρέπει κάθε αγροτική περιοχή να αναπτυχθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των νέων (Caftanzoglou and Kovani, 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ.

Η ζωή της αγρότισσας στον Ελλαδικό χώρο ήταν και εξακολουθεί να είναι κοπιαστική «χωρίς να περιορίζεται σε μια βάρδια», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Λ. Καζακόπουλος. Αυτό συμβαίνει λόγω της ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ αγροτικού νοικοκυριού και γεωργικής εκμετάλλευσης και μια τέτοια διαπίστωση αξίζει ιδιαίτερης μνείας. Περίπου 42% από τους εργαζόμενους στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα είναι αγρότισσες και μόνο το 7,7% είναι γυναίκες αρχηγοί εκμεταλλεύσεων σύμφωνα με πρόσφατες στατιστικές. Συνήθως η γυναίκα αναλαμβάνει τη διαχείριση της εκμετάλλευσης σε περίπτωση χηρείας ή αγαμίας ή γενικά όταν δεν υπάρχει άνδρας για να ασχοληθεί μ' αυτό το καθήκον (Γιδαράκου, 1985). Επιπλέον τις τελευταίες δεκαετίες 1961 - 1991 παρουσιάζεται μείωση της συμμετοχής της Ελληνίδας αγρότισσας στον πρωτογενή τομέα με κορυφαίο σταθμό τη δεκαετία 1970 που παρατηρήθηκε μεγάλο ποσοστό εξόδου γυναικών (Αποστολόπουλος, 1995).

Η έξοδος αυτή συνδέεται με τη στροφή των γυναικών σε επαγγέλματα του δευτερογενή και τριτογενή τομέα και κυρίως με την ενασχόλησή τους με υπηρεσίες και τον τουρισμό. Μ' αυτό τον τρόπο, η γυναίκα, προσπαθεί να ξεφύγει από το στενό κοινωνικό περίγυρο της μικρής κοινότητας και τη σχέση εξάρτησής της με τον άντρα - αρχηγό. Η πολυδραστηριότητα στον τουρισμό τονίζει ο Τσάρτας (1991) δημιουργήσε τις προϋποθέσεις για τη ρήξη με τη δομή της πατριαρχικής κοινωνίας.

Ωστόσο, η μείωση του γυναικείου δυναμικού μπορεί να είναι φαινομενική, καθώς η γυναίκα της υπαίθρου καταφεύγει σε απασχόληση στην οικία, στην υφαντική και σε άλλες εργασίες εκτός εκμετάλλευσης σε περιόδους που δεν είναι απαραίτητη η συμμετοχή της κι έτσι δεν εμφανίζεται ως οικονομικά ενεργό μέλος.

Ακόμη όμως και την περίοδο που δεν ασχολείται με καθαρά "χειρωνακτική" εργασία, προσφέρει τις υπηρεσίες της στην εκμετάλλευση ως γραμματέας ή λογιστής αναλαμβάνοντας τη γραφειοκρατική εργασία της αγροτικής επιχείρησης (Gasson - Errington, 1993).

Εξετάζοντας όμως αναλυτικότερα τη ζωή της αγρότισσας διαπιστώνεται ότι ακόμη κι αν επιθυμεί να αφοσιωθεί ολοκληρωτικά στην εκμετάλλευση, πολύ περισσότερο να διεκδικήσει ηγετικά δικαιώματα, δεν μπορεί λόγω του ότι είναι επιφορτισμένη με τις καθημερινές δουλειές του νοικοκυριού. Όπως σημειώνει και ο Franz Fischler, μέλος της επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, παρόλο που πολλές γυναίκες συμμετέχουν ενεργά στην ανάπτυξη του αγροτικού κόσμου, γενικά βρίσκονται σε μειονεκτική θέση λόγω του ότι οι χρονικές τους δυνατότητες είναι περιορισμένες. Επιπλέον υπάρχουν ελάχιστοι παιδικοί σταθμοί για τα παιδιά, ενώ οι συγκοινωνίες μαζικής μεταφοράς στον αγροτικό χώρο δεν ικανοποιούν τις ανάγκες τους (περιοδικό του Leader II, 1996).

Η γυναίκα αγρότισσα πρέπει να ανταποκριθεί στον τριπλό ρόλο που η κοινωνία της έχει δώσει : της μητέρας, της νοικοκυράς και της εργαζόμενης (Χαραλαμπίδου - Βλησιδίη, 1984).

Προκειμένου λοιπόν να δικαιωθεί απέναντι στη μικρή κοινότητα που ζει πρέπει να είναι άξια ως νοικοκυρά και να γίνει μητέρα. Αυτή η πεποίθηση του παρελθόντος εξακολουθεί να είναι καλά ριζωμένη και στη σημερινή αγροτική κοινωνία που περιμένει από τη γυναίκα της υπαίθρου να ανταπεξέλθει και στους τρεις προαναφερθέντες ρόλους. Δεν θα ήταν υπερβολή να αναφερθεί το γεγονός ότι μέχρι πρότενος η ζωή της γυναίκας αγρότισσας ήταν συνυφασμένη με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, την απουσία πολιτιστικής ζωής και διασκέδασης και τον τεράστιο φόρτο εργασίας στο χωράφι και ως νοικοκυρά, ρόλος που συχνά παραγνωρίζονταν ως παραγωγικός, σε αντίθεση με τη μαρξιστική αντίληψη περί παραγωγικής εργασίας (Σταμάτης, 1995).

Η σημερινή θέση της αγρότισσας, παρά τα όσα αναφέρονται περί ισότητας των ευκαιριών, δεν είναι ανάλογη της προσφοράς της στην οικογένεια και στο ευρύτερο σύνολο της κοινότητας, αλλά μάλλον παραγνωρίζεται. Η συντριπτική πλειοψηφία μαστίζεται από ανεργία ή απλώς χαρακτηρίζεται ως συμβοηθούσα μέλη μη αμοιβόμενα. Ακόμη κι αν εργάζονται όμως σε σχετικούς με την οικογενειακή εκμετάλλευση χώρους κυρίως, π.χ. σε αγροτουριστικά καταλύματα, δεν αποκτούν οικονομική αυτονομία, αφού το εισόδημα τους προορίζεται για την οικογενειακή μονάδα χωρίς να αναζητούν ευκαιρίες προσωπικής ανέλιξης (Kinnaird and Hall, 1994 - Evans and Ilbery, 1996). Η πολυδραστηριότητα αποτελεί μια σημαντική διέξοδο για τη γυναίκα της υπαίθρου πάντα με την καθοδήγηση της πολιτείας, η οποία πρέπει να μεριμνήσει για εκπαιδευτικά προγράμματα και στρατηγικές, που να ενισχύουν τη θέση της και να αναδεικνύουν τη σημασία της παρουσίας της στον αγροτικό χώρο.

Το τελικό συμπέρασμα από την ανάλυση των εννοιών της αγροτικής οικογένειας και του νοικοκυριού που επιχειρήθηκε στο κείμενο που προηγήθηκε, περικλείεται στο λόγο του Kotter (1984) στα πλαίσια του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας που δήλωσε τα εξής:

"Παρά τις πολλές προφητείες ότι το οικογενειακό νοικοκυριό είναι ένας θεσμός που πεθαίνει, έχει αποδείξει ότι έχει τρομακτική δύναμη για να επιβιώσει παρά το γεγονός ότι παρατηρούνται ριζικές αλλαγές στη δομή και λειτουργία του. Τελικά αυτός ο θεσμός πολλαπλών σκοπών είναι ο πιο σοφός που επινόησε ποτέ ο άνθρωπος και υπήρξε πολύ σημαντικός τόσο για τα άτομα όσο και για τα κοινωνικά συστήματα στο σύνολό τους".

Το κομμάτι της έρευνας που ακολουθεί αποτελεί μια έμπρακτη εφαρμογή των όσων αναφέρθηκαν και αποδεικνύει την αλληλένδετη σχέση της αγροτικής οικογένειας και των λειτουργιών της με το ευρύτερο σύνολο της κοινότητας και την κοινωνικοοικονομική της ανάπτυξη, σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια, τη νήσο Νάξο και ιδιαίτερα σε δυο κοινότητες αντιπροσωπευτικές του πεδινού και ορεινού τμήματός της (Βίβλος και Κόρωνος αντίστοιχα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°

ΝΑΞΟΣ : ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ

6.1. Γενικά στοιχεία

Στη νησιώτικη αρμάδα του αρχιπελάγους Ν.Α της Μυκόνου και της Δήλου ξεπροβάλλει το μεγαλύτερο νησί του κυκλαδικού συμπλέγματος, η γραφική Νάξος! Έχει πληθυσμό 15.000 κατοίκους, ενώ τους θερινούς μήνες ξεπερνά τις 50.000 και συνολική έκταση 428.000 στρέμματα εκ των οποίων οι 90.000 είναι καλλιεργούμενες εκτάσεις και τα υπόλοιπα καταλαμβάνονται από τους οικισμούς, βοσκότοπους, λατομεία κλπ. (Ναξιακά, 1987).

Η ημιορεινή και ορεινή έκταση του νησιού καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του (περίπου 80% της συνολικής), ενώ οι κυριότερες καλλιεργούμενες και αρδευόμενες εκτάσεις βρίσκονται στη δυτική και νοτιοδυτική παραθαλάσσια πλευρά του, την πεδινή Νάξο ή την περιοχή του λειβαδιού όπως χαρακτηριστικά την ονομάζουν. Ο Ηρόδοτος αναφερόμενος στη Νάξο, γράφει ότι *ευδαιμονίη των νήσων προέφερε*, τίτλος που είναι απόλυτα δικαιολογημένος λαμβάνοντας υπ' όψην το Μεσογειακό κλίμα, τις πολλές πηγές πόσιμου νερού, τις εύφορες πεδιάδες, αλλά και το προσοδοφόρο υπέδαφος με το ναξιακό μάρμαρο και το ορυκτό σμύριδα (Ζαφειροπούλου, 1988). Ακόμη και σήμερα όμως τα ναξιακά προϊόντα είναι περιζήτητα στις τοπικές και αθηναϊκές αγορές που γνωρίζουν πολύ καλά το τυρί (κεφαλοτύρι και γραβιέρα Νάξου), την πατάτα αλλά και το κρασί, τη ρακή και το κίτρο, καθώς και τα κτηνοτροφικά προϊόντα! Αλλωστε κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία (εκτροφή αιγοπροβάτων για την ορεινή ζώνη και βοοειδών για την πεδινή), η πατατοκαλλιέργεια, η αμπελουργία και η ελαιοκομία. Σύμφωνα μάλιστα με την τελευταία απογραφή του 1991 σε όλη την επαρχία Νάξου σε σύνολο 6.233 οικονομικά ενεργών ατόμων, οι 2.106 δήλωσαν ότι ασχολούνται στον πρωτογενή τομέα (1.758 άντρες και 384 γυναίκες) (πληροφοριακό υλικό από Αριάδνη Α.Ε.).

Σε ότι αφορά τον τριτογενή τομέα υπήρξε μια ραγδαία εξέλιξη. Από τους ταξιδιώτες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα (γνωστοί είναι οι περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Νάξο, Thomson, Malibous, Clarke, Fulier, Galt, Jourdain, Jarvis, Frieseman κ.α) οδηγήθηκε στο μαζικό τουρισμό σχετικά καθυστερημένα (μέσα δεκαετίας του '70), ενώ σήμερα ο τουρισμός αποτελεί σημαντική δραστηριότητα για τον τοπικό πληθυσμό κυρίως της πρωτεύουσας, της Χώρας (Πρακτικά 4^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου με θέμα "τουρισμός" στα Ναξιακά, τευχ. 27, 1991). Αποτελεί πειρασμό για τον τοπικό πληθυσμό και κυρίως τους νέους, το εύκολο κέρδος του τουρισμού με τη μορφή ενοικιαζόμενων δωματίων (Θεόφιλος, 1984 - Τσάρτας 1988). Η υπάρχουσα υποδομή εκτιμάται σε 15.000 κλίνες, ενώ υπολογίζεται ότι ετησίως 35.000 τουρίστες επισκέπτονται το νησί, στην πλειοψηφία τους Ευρωπαίοι εκ των οποίων οι Έλληνες αποτελούν το 30% των πελατών (πληροφοριακό υλικό από Αριάδνη Α.Ε.). Ωστόσο, ο κλάδος έχει αναπτυχθεί μάλλον απρογραμματίιστα και ανισόρροπα, αφού ο τουρισμός παρουσιάζει υψηλό ποσοστό απασχόλησης σ' αυτόν μόνο στη Χώρα Νάξου, στον Απόλλωνα και σε μικρό ποσοστό 15% στην κοινότητα Αγίου Αρσενίου.

Τέλος, αναφορά πρέπει να γίνει στην πολιτιστική κίνηση του νησιού, που είναι μάλλον μικρή, αφού μόνο την τελευταία διετία έχει δοθεί βάρος στη δημιουργία βιβλιοθηκών, πολιτιστικών και αθλητικών κέντρων, αλλά εξακολουθούν να είναι ανεπαρκή για την έκταση του νησιού και τον πληθυσμό του. Ελλιπής είναι επίσης ο αριθμός των Μουσείων, καθώς και η φροντίδα των αρχαιολογικών και αρχιτεκτονικών μνημείων του νησιού, όπως είναι οι Βυζαντινές εκκλησίες, οι Πύργοι, οι ανεμόμυλοι κλπ., παρά τα πλούσια ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης που συνδέουν τη Νάξο με τον τόπο κατοικίας του θεού Διονύσου και τη λατρεία του θεού Απόλλωνα (αγαλματίδια του θεού Πάνα που συνοδεύει το θεό Διόνυσο, επιγραφή ΔΡΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΥ που βρίσκεται στο βουνό Κόρωνος, ο Κούρος του Απόλλωνα και η επιγραφή ΟΡΟΣ ΙΕΡΟΝ ΧΩΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, καθώς και νεκροταφεία στα χωριά Τσικαλαριό, Μουτσούνα και στο κορφάρι Αμυγδαλών, τάφοι και οικισμοί στο Λυώνα και στον Πάνορμο, ο ναός της Δήμητρας στο Σαγκρί, καθώς και η Πορτάρα της Νάξου, μια τεράστια πύλη στη νησίδα Παλάτια απομεινάρια ναού του 6ου αιώνα). Άλλωστε, χαρακτηριστικό του νησιού είναι και ο έντονος Ενετικός χαρακτήρας του μέσα από τα πάμπολα κάστρα και τους πύργους που βρίσκονται κυρίως στα παράλια (προκειμένου να προστατέψουν τους πρώτους κατοίκους του νησιού από τους πειρατές), αλλά και οι εκκλησίες του 7ου - 10ου αιώνα, πολλές από τις οποίες παρουσιάζουν σπάνιες τοιχογραφίες.

Μια τελευταία παρατήρηση είναι απαραίτητη σε ό,τι αφορά τη διοικητική διαίρεση της Νάξου που σύμφωνα με το νέο νόμο "Καποδίστρια", καταργείται ο όρος κοινότητα (**σημ. 1**) και γίνεται συσπείρωση των κοινοτήτων σε δύο Δήμους, το Δήμο Νάξου, που περιλαμβάνει όλο το τμήμα της πεδινής Νάξου και το Δήμο Δρυμαλίας, που περιλαμβάνει την κεντρική και ορεινή Νάξο. Στην ουσία το μοντέλο αυτό αντιπροσωπεύει τη φυσική διάκριση της Νάξου ως χώρο και ως νοοτροπία και τρόπο ζωής των ορεινών και πεδινών κατοίκων που διαφέρει αισθητά, όπως θα γίνει αντιληπτό και από τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας.

6.2. Κοινότητα Βίβλου (Τρίποδες).

Μέχρι το 1912 ο Δήμος Βίβλου ήταν ένας από τους πέντε δήμους της Νάξου που περιλάμβανε το καθαρά πεδινό τμήμα της (το λειβάδι) και υπερείχε σε έκταση των άλλων δήμων (Κεφαλληνιάδης, 1979). Η Βίβλος πήρε το όνομά της από τον ομώνυμο ποταμό του νησιού, που κι αυτός με τη σειρά του πήρε το όνομά του από το φυτό *Βύβλος* ή *Βίβλος*, κατά το μεγάλο Γερμανό Φιλόλογο G. Dindorf, το οποίο φύεται στις όχθες των ποταμών.

Η λέξη *Βίβλος* συναντάται επίσης στον Όμηρο (Οδύσσεια φ.139), που σημαίνει σκοινί, στον Ηρόδοτο και τον Ησίοδο που μιλάνε για *βίβλινα όπλα* (ιστορ. 7,25) και *Βύβλινο οίνο* (Εργ. και Ημ. 2,587) αντίστοιχα. Επίσης παλαιό είναι και το τοπωνύμιο Τρίποδες που ήταν η έδρα του δήμου Βίβλου. Σήμερα Βίβλος και Τρίποδες έχουν πια ταυτιστεί και σημαίνουν την κοινότητα που βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του νησιού, νότια της Χώρας σε απόσταση μόλις 8 χιλιόμετρα απ' αυτή.

Σήμ. 1. Στο παρόν κείμενο ο όρος κοινότητα θα χρησιμοποιείται για την καλύτερη κατανόηση και απόδοση του νοήματος.

Οι κάτοικοι του χωριού, οι Τριποδιώτες, ασχολούνται με τη γεωργοκτηνοτροφία, η οποία δεν διαχωρίζεται ως απασχόληση, αντίθετα ο τύπος εκμετάλλευσης είναι τέτοιος που γεωργία και κτηνοτροφία είναι αλληλένδετες και σε απόλυτη σχέση μεταξύ τους . Αυτό συμβαίνει γιατί υποπροϊόντα από την εκτροφή των αγελάδων χρησιμοποιούνται ως λίπασμα στην εντατική καλλιέργεια των εδαφών (πατατόσπορος),ο οποίος απαιτεί συχνό εμπλουτισμό σε οργανικά λιπάσματα, ενώ τα ζώα με τη σειρά τους καταναλώνουν προϊόντα της γεωργίας. Ασφαλώς λόγω και της ύπαρξης αρδευτικών πόρων στην περιοχή, το είδος αυτό της καλλιέργειας εξασφάλισε και εξακολουθεί να προσδίδει ικανοποιητικό εισόδημα στους παραγωγούς, αλλά δεν έδωσε στους παραγωγούς κίνητρο να στραφούν σε άλλες πιο δυναμικές καλλιέργειες. Καθοριστικός είναι ο ρόλος τους Συνεταιριστικού Τυροκομείου της κοινότητας Βίβλου, το οποίο αξιοποιεί το γάλα των παραγωγών και εξασφαλίζει ικανοποιητικές τιμές από τη διακίνησή του.

Σημαντική παρατήρηση είναι το γεγονός ότι στην κοινότητα των 655 κατοίκων υπάρχει Γυμνάσιο που εξυπηρετεί τις ανάγκες των κοντινών πεδινών κοινοτήτων, Πνευματικό Κέντρο, στο οποίο λειτουργεί δανειστική Βιβλιοθήκη και ελαιοτριβείο, που έχει αναπαλαιωθεί και λειτουργεί ως Μουσείο, ενώ για την αναψυχή του τοπικού πληθυσμού διατίθενται καφενεία και χώροι παρασκευής εδεσμάτων (ψησταριές, πιτσαρία κλπ.) . Αξιοπρόσεκτης ομορφιάς είναι και οι παλιοί ανεμόμυλοι - σήμα κατατεθέν του χωριού - που όμως δεν έχουν αναπαλαιωθεί και αναστηλωθεί.

Έντονο είναι και το θρησκευτικό αίσθημα των Τριποδιωτών, όπως φαίνεται από τον αριθμό των εκκλησιών τους. Είκοσι πέντε εκκλησίες και ξωκλήσια μέσα στο χωριό και στον γύρω χώρο υποδηλώνουν ότι πρόκειται για ένα ευσεβή και φιλήσυχο πληθυσμό . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το βυζαντινό ξωκλήσι του Αγίου Μαθαίου, καθώς είναι χτισμένο σε παλαιοχριστιανική βασιλική, που κι αυτή είναι χτισμένη με τη σειρά της πάνω σε αρχαίο ναό, ενώ σώζονται τμήματα ψηφιδωτού δαπέδου καθώς και μια μαρμάρινη κολυμβήθρα με ανάγλυφους ναούς (Εφημερίδα "Καθημερινή"). Μάλιστα μαρτυρίες γεροντότερων αναφέρουν ότι στο σημείο αυτό βρισκόταν παλαιότερα το χωριό και λόγω των πειρατικών επιδρομών μετατοπίστηκε από τα παράλια στα μεσόγεια.

6.3. Κοινότητα Κόρωνου

Η Κόρωνος βρίσκεται στο βόρειο - ανατολικό τμήμα της Νάξου, δηλαδή στην καθεαυτού ορεινή ζώνη, χτισμένη σε υψόμετρο 600 μέτρα περίπου στις πλαγιές του ομώνυμου όρους. Έγγραφα πιστοποιούν, ήδη από το 1670, την ύπαρξη του χωριού ως *Βότρως* (χωνί), τίτλος εύλογος, αφού τα σπίτια του χωριού είναι χτισμένα αμφιθεατρικά και αντικρυστά στις δυο πλαγιές του βουνού σχηματίζοντας ένα χωνί. Η ονομασία αυτή άλλωστε μπορεί να αιτιολογηθεί και λόγω των πολλών αμπελώνων που υπάρχουν στην περιοχή και της παρασκευής μοναδικής γεύσης κρασιού για το οποίο χρειάζεται το χωνί. Ο τόπος αυτός μάλιστα φέρεται ως κατοικία του θεού του κρασιού, Διονύσου, όπως μαρτυρεί η επιγραφή ΔΡΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΥ, που βρέθηκε σε σπήλαιο του όρους Κόρωνος. Συναντάται όμως και παράφραση της ίδιας ονομασίας ως *Βόθροι* σε έγγραφο του 1666 (Χουζούρης, 1997).

Η μετονομασία του χωριού αρχικά σε *Τρικοκκίες* (από το ομώνυμο δέντρο που συναντάται στην περιοχή) και αργότερα στη σημερινή Κόρωνος έγινε το 1690 και 1927 αντίστοιχα. Ωστόσο, ίσως η πιο εύστοχη ονομασία για την ορεινή κοινότητα θα ήταν *Σμυριδούπολη* από το ορυκτό σμύριδα, που εξορύσσεται από τα ορυχεία λίγο έξω από το χωριό και αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό παραγωγικό πόρο για τους κατοίκους του.

Η σημασία της σμύριδας (σμυρίγλι) για την Κόρωνο γίνεται αντιληπτή και από τις απογραφές του πληθυσμού της. Το διάστημα 1928 - 1940 παρατηρείται μεγάλη αύξηση του πληθυσμού, λόγω της αυξημένης ζήτησης από πλευράς κρατών για το ορυκτό που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου (1.823 κάτοικοι το 1928 – 1.903 κάτοικοι το 1940 - Χουλιάρκης, 1988). Στην επόμενη απογραφή του 1951 διαπιστώνεται μια μείωση (1.237 κάτοικοι), που οφείλεται τόσο στα θύματα της κατοχής που ξεπερνούν τα τετρακόσια, όσο και στη μείωση της καθορισμένης ποσότητας από το κράτος. Η καθοδική πορεία του πληθυσμού στις επόμενες απογραφές (1.132 το 1961, 729 το 1971, 644 το 1981 – Ε.Σ.Υ.Ε, Χουλιάρκης, 1988, βλ. Πίνακα 1) συνδέθηκε με την αντίστοιχη μείωση της ζητούμενης ποσότητας, για να ανέβει στους 848 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991. Μια πιο λεπτομερής ανάλυση των αυτόνομων ομάδων εργασίας στα σμυριδορυχεία της Νάξου, όπως χαρακτηριστικά τα ονομάζουν οι Ζαγούρας - Ιωαννίδης (1988) είναι απαραίτητη για την ιδιότυπη μορφή απασχόλησης και γίνεται παρακάτω.

Εξίσου όμως σημαντική απασχόληση του τοπικού πληθυσμού αποτελεί η κτηνοτροφία, που είναι η βασικότερη και παλαιότερη εργασία των Κορωνιδιτών. Το μεγάλο ποσοστό βοσκοτόπων (65%) της συνολικής έκτασης, οι συχνές βροχοπτώσεις και το ορεινό του έδαφος ευνόησαν την κτηνοτροφία μικρών ζώων (αιγοπροβατοτροφία) και τα ορεινά κτηνοτροφικά προϊόντα (κρέας αρνιών και κεφαλοτύρι Νάξου) έχουν μεγάλη ζήτηση στην αγορά (Κυρίτης, 1985 στα "Ναξιά", 1987). Η ελαιοκομία και η αμπελουργία είναι χαρακτηριστικές ασχολίες του τοπικού πληθυσμού που ασχολείται επίσης με τη δενδροκομία για την παραγωγή αχλαδιών, σύκων, καρυδιών και δαμάσκηνων κυρίως, αλλά σε δευτερευών στάδιο.

Σε αντίθεση με την πεδινή κοινότητα της Βίβλου, η Κόρωνος δεν βρίσκεται κοντά στα παράλια και η μόνη προσπέλαση στη θάλασσα είναι ο ορμος του Λύωνα, που όμως απέχει 10 χλμ. περίπου από το χωριό και είναι απότομο ως λιμάνι, καθώς βρίσκεται στο "μάτι του βοριά" όπως χαρακτηριστικά το ονομάζουν οι κάτοικοι. Συνεπώς σήμερα δεν αξιοποιείται τουριστικά, ενώ παλαιότερα χρησιμοποιείτο ως λιμάνι για τη μεταφορά της σμύριδας. Στο Λύωνα μάλιστα έχει βρεθεί προϊστορικό νεκροταφείο πρωτοκυκλαδικής εποχής στη θέση Άβδελι.

Καθοριστικής σημασίας είναι για τους Κορωνιδιτές ο ναός της Παναγίας στη θέση Αργοκόιλι, τέσσερα χιλιόμετρα έξω από το χωριό, που φέρει το ομώνυμο όνομα (Παναγία Αργοκοιλιώτισσα), αφού στο σημείο αυτό βρέθηκε η εικόνα της Παναγίας, που πραγματοποίησε και εξακολουθεί να πραγματοποιεί χιλιάδες θαύματα. Για τους ντόπιους ο τόπος θεωρείται ιερός και αποτελεί Παναξιακό προσκύνημα ο εορτασμός της εύρεσης της εικόνας, που γιορτάζεται της Ζωοδόχου Πηγής (τη δεύτερη εβδομάδα του Πάσχα). Μάλιστα από το 1997 άρχισε να πραγματοποιείται η κατασκευή μοναστηρίου και η επέκταση των υπαρχόντων ξενώνων και του ναού, που θα συμβάλλει στην αναβάθμιση της περιοχής.

Παρά την ιδιαίτερη άνθηση που γνώρισε η Κόρωνος στο παρελθόν η σημερινή κοινότητα χαρακτηρίζεται από απομάκρυνση των νεότερων και πλέον δραστήριων μελών της που προτιμούν την πρωτεύουσα του νησιού (Χώρα) ή τα αστικά κέντρα (κυρίως Αθήνα) ως το μόνιμο τόπο κατοικίας τους. Στο γεγονός αυτό συντελεί και η έλλειψη ευκαιριών διασκέδασης, αφού στην κοινότητα υπάρχουν καφενεία, εστιατόρια και καφετέριες, καθώς και Λαογραφικό Μουσείο και Βιβλιοθήκη. Πρέπει επίσης να επισημανθεί το γεγονός ότι Γυμνάσιο υπάρχει στην κοντινή κοινότητα του Σκαδού, ενώ η Χώρα απέχει 36 χιλ. από τον κοντινότερο δρόμο.

6.4. Η απασχόληση στα συμριδορυχεία.

Μια από τις παραδοσιακές ασχολίες των κατοίκων της Κορώνου (καθώς και άλλων ορεινών χωριών) είναι εκτός από την κτηνοτροφία, η εξόρυξη της σμύριδας. Η σμύριδα ή σμύριγλι, όπως το ονομάζουν οι ντόπιοι είναι ένα ορυκτό μαύρο πέτρωμα ιδιαίτερα βαρύ που βρίσκεται στα έγκατα της γης, γι' αυτό εξορύσσεται μέσα από ορυχεία που απέχουν 1,5 χιλ. από την Κόρωνο. Ασφαλώς γίνεται αντιληπτός ο βαθμός δυσκολίας και επικινδυνότητας της εργασίας αυτής, αλλά και η σημασία της για τους κατοίκους, αφού στο παρελθόν τα 9/10 των Κορωνιδιτών είχαν ως κύρια απασχόλησή τους την εξόρυξη σμύριδας. Τα όσα προαναφέρθηκαν συν το γεγονός ότι τέτοιες ομάδες που λειτουργούν αυτόνομα σε δικά τους πλαίσια χωρίς να ενώνονται σε συνεταιρισμό είναι σπάνιες, δικαιολογεί μια περαιτέρω αναφορά σε βασικές παραμέτρους της ασχολίας αυτής, που διαδραματίζει κύριο ρόλο στην κοινωνικοοικονομική πορεία της υπό μελέτην κοινότητας.

Αναλύοντας διεξοδικά το ιδιότυπο σύστημα εκμετάλλευσης του ορυκτού πρέπει να αναφερθεί ότι η σμύριδα ανήκει στο Ελληνικό κράτος σύμφωνα με το νόμο " ΦΞΣΤ" του 1859 που ισχύει ως σήμερα (Ζαγουρας - Ιωαννίδης, 1988). Δικαίωμα εργασίας στα ορυχεία έχουν κάτοικοι συγκεκριμένων ορεινών κοινοτήτων, οι οποίοι μπορούν να εξορύσσουν και να μεταφέρουν όση ποσότητα σμύριδας χρειάζονταν κάθε χρόνο στο κράτος, που τη χρησιμοποιούσε ως λειαντικό υλικό κυρίως, καθώς και στην οδοποιΐα, έναντι ανάλογης αποζημίωσης. Η αυτονομία των συμριδεργατών συνίσταται στο γεγονός ότι δούλευαν ανεξάρτητα, με δικό τους τρόπο οργάνωσης και εθιμικό δίκαιο, τηρώντας βέβαια συγκεκριμένη διαδικασία και κανόνες ασφαλείας. Την ποσότητα σμύριδας, που το κράτος αποφάσιζε να παραλάβει, τη διαιρούσαν με τον αριθμό αυτών που ήταν εγγεγραμμένοι στους καταλόγους και είχαν δικαίωμα εξόρυξης (Ζακοπούλου, 1986) . Υπήρχε ασφαλώς ανώτατο όριο στατήρων σμύριδας που ο κάθε εργάτης μπορούσε να παραδώσει (αναλογία) και το οποίο του παρείχε κοινωνική ασφάλιση για όλο το έτος, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η εργασία μπορεί να ήταν περιοδική. Μάλιστα υπήρχε σύστημα μεταφοράς της πέτρας με βαγόνια, τα οποία στηρίζονταν σε τεράστιες σιδερένιες κολώνες κατά μήκος των ορεινών όγκων της περιοχής και κατέληγαν στα λιμάνια του Λυώνα και της Μουτσούνας, όπου γινόταν η εκφόρτωση σε πλοία και η μεταφορά . Το όλο σύστημα του *Εναέριου*, όπως ονομάζεται, δεν λειτουργεί σήμερα.

Ωστόσο, η υπόλοιπη διαδικασία παρέμεινε η ίδια, αλλά σωστά χαρακτηρίζεται από τη Ζακοπούλου (1986) ως "πλασματική απασχόληση" για τους εξής λόγους. Πολλοί είναι αυτοί που δεν εργάζονται στα ορυχεία αλλά έχουν τυπικά τον τίτλο του συμριδεργάτη, αφού είναι εγγεγραμμένοι στους καταλόγους.

Αυτοί αγοράζουν κάθε χρόνο την αναλογία που τους αρμόζει, ώστε να συμπληρώσουν την απαιτούμενη ποσότητα σμύριδας και συνεπώς και αριθμό ενσήμων για να συνταξιοδοτηθούν στην ηλικία των 55ετών. Η τιμή της ποσότητας αυτής διαμορφώνεται από το νόμο προσφοράς και ζήτησης σε τοπικό επίπεδο και από τη σχέση πωλητή - αγοραστή. Ασφαλώς η κατάσταση αυτή είναι συμφέρουσα για τους πλασματικούς σμυριδεργάτες που μπορούν να ασφαλιστούν και να συνταξιοδοτηθούν πληρώνοντας τα ένημά τους, και οι πραγματικοί σμυριδεργάτες όμως έχουν οφέλη, αφού εξορύσσουν ποσότητα μεγαλύτερη απ' όση απαιτεί το Δημόσιο για να καλύψει τη δική τους ασφάλεια και ταυτόχρονα πουλούν την επιπλέον στους τρίτους εξασφαλίζοντας επιπλέον οικονομικό κέρδος.

Εξυπακούεται ότι η όλη διαδικασία είναι αφενός γνωστή μόνο στους ενδιαφερόμενους, αφού κινείται σε μη νομικά πλαίσια, αφετέρου είναι ζημιογόνα για το κράτος που σταδιακά μειώνει τη ζητούμενη ποσότητα, ενώ καλύπτει την ανάγκη του για λειαντικό υλικό από εισαγωγή ίδιου προϊόντος σε ανταγωνιστική τιμή από Μ.Ασία ή από τεχνητή σμύριδα, που παρασκευάζεται σε εργοστάσια της Θράκης τα τελευταία χρόνια, σε αντίθεση με το παρελθόν που η σμύριδα αποτελούσε κρατικό μονοπώλιο του νησιού.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η συνέχιση μιας τέτοιας δραστηριότητας δεν δικαιολογείται παρά για κοινωνικούς μόνο λόγους. Η ετήσια ασφάλιση παρά την εποχική απασχόληση στα ορυχεία, η παροχή επιδόματος (δώρα) στο τέλος της εργασίας και η πρόωρη συνταξιοδότηση αποτελούν σημαντικές κοινωνικές παροχές για τους κατοίκους της περιοχής και μια αλλαγή του παρόντος καθεστώτος θα συνεπάγετο σημαντικό κοινωνικό κόστος (απώλεια συμπληρωματικού εισοδήματος, χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο, εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση του πληθυσμού). Έτσι παρά το γεγονός ότι η σμύριδα αποτελεί μια ελλειμματική επιχείρηση για το κράτος, είναι όμως μια συμπληρωματική απασχόληση για την πλειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού της Κορώνου, αλλά και των κατοίκων άλλων κοινοτήτων της ορεινής Νάξου (Απειράνθου, Κεραμωτής, Σκαδού, Κωμιακής, Δανακού). Με την ασχολία αυτή - ιδιαίτερα μέσω της ανάπτυξης των ανεπίσημων κυκλωμάτων εμπορίας του προϊόντος - συγκροτείται ένα καθόλου ευκαταφρόνητο εισοδηματικό κέρδος για τους πραγματικούς σμυριδεργάτες, που είναι συνήθως οι ντόπιοι κάτοικοι. Εύκολα λοιπόν διεξάγεται το συμπέρασμα ότι μια τέτοια μορφή πολυδραστηριότητας είναι η ιδανική λύση για ένα τέτοιο ορεινό χώρο, όπου η πλήρη απασχόληση είναι απρόσιτη, και αποτελεί μοχλό τοπικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7°

ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ

7.1. Μεθοδολογία.

Ο αγροτικός χώρος αποτελεί ένα τομέα που όσο κι αν μελετηθεί πάντα κάποια πτυχή του μπορεί να λειτουργήσει ως αφορμή μιας καινούριας μελέτης. Άλλωστε υπάρχει και συμπορεύεται από την αρχή της ζωής ως φύση (γη, βουνά, θάλασσα), που υποτάχθηκε στην ανθρώπινη δύναμη για να καλύψει τις ανάγκες της. Η προοδευτική πορεία του ανθρώπου ταυτίστηκε με τον εκσυγχρονισμό του αγροτικού χώρου, που έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας, καθώς στηρίζονταν και εξακολουθεί να βασίζεται κατεξοχήν στον πρωτογενή τομέα. Αυτό όμως που παρουσιάζει αξιόλογο ενδιαφέρον είναι το ανθρώπινο δυναμικό, η αγροτική οικογένεια, οι κοινωνικές και οικονομικές λειτουργίες της και ο ρόλος της στην ανάπτυξη τόσο της μικρής τοπικής κοινότητας, όσο και της περιφέρειας στο σύνολό της. Η εξέταση αυτού του πολύπλοκου ρόλου και η συμμετοχή του στην έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί το στόχο της παρούσας μελέτης.

Προκειμένου να αναλυθεί ο ρόλος της αγροτικής οικογένειας και του νοικοκυριού ευρύτερα και να μελετηθεί μια συγκεκριμένη περίπτωση αγροτικής περιοχής, επιλέχθηκε η νησιώτικη ζώνη και συγκεκριμένα το μεγαλύτερο απ' τα Κυκλαδονήσια, η Νάξος. Η επιλογή αυτή έγινε λόγω του ό,τι η Νάξος αποτελεί τον τόπο καταγωγής της ερευνήτριας, αλλά κυρίως λόγω της καινοτομίας της μελέτης, αφού δεν έχει μελετηθεί η επίδραση του συγκεκριμένου πληθυσμού στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του ίδιου του νησιού, αλλά και στην ανάπτυξη σε ευρύτερο επίπεδο. Ωστόσο, η έκταση του νησιού, ο μεγάλος αριθμός των κοινοτήτων και η ποικιλία των αντιλήψεων, των πολιτιστικών στοιχείων και των συμπεριφορών θα δυσχέραναν την έρευνα αν επεκτείνονταν σε ολόκληρο το νησί. Γι' αυτό το σκοπό ακολουθήθηκε ο φυσικός διαχωρισμός σύμφωνα με τη μορφολογία του νησιού, δηλαδή η διάκριση στην πεδινή και ταυτόχρονα παραθαλάσσια ζώνη και στην καθεαυτού ορεινή. Επιλέχθηκαν οι δυο αντιπροσωπευτικές κοινότητες Βίβλου και Κορώνου αντίστοιχα. Άλλωστε σκόπιμα δεν συμπεριλήφθηκε στην επιτόπια έρευνα η πρωτεύουσα του νησιού, η Χώρα, καθώς η απασχόληση του πληθυσμού της, αλλά και ο τρόπος ζωής γενικότερα, ξεφεύγει από τον καθαρά αγροτικό και αντιπροσωπευτικό νησιωτικό χαρακτήρα.

Η συγκεκριμένη έρευνα όπως ήδη προαναφέρθηκε, αποτελεί μια καινοτομία καθώς οι υπάρχουσες μελέτες αναφέρονται είτε σε καθαρά αγροτικοοικονομικά θέματα (μελέτη της παραγωγής προϊόντων και αύξησης της παραγωγικότητας), είτε σε συγκεκριμένα πολιτιστικά θέματα (αρχιτεκτονική του Κάστρου της χώρας, λαογραφία της Απειράνθου κ.α.). Πρωτεύων στόχος της παρούσας έρευνας είναι ο απλός αγρότης, ο ντόπιος κάτοικος και η οικογένειά του και πόσο επηρεάζει με τον τρόπο ζωής του και την ασχολία του την ανάπτυξη του νησιού και της περιφέρειας. Το θέμα δεν εξετάζει τη λαογραφία του νησιού, ούτε την οικονομική του πορεία, αλλά δημιουργεί ένα αμάλγαμα βασικών εννοιών και λειτουργιών, που καθορίζουν και χαρακτηρίζουν την τοπική πραγματικότητα.

Εκτός όμως από τον κύριο στόχο, δευτερευόντως, μέσα από τη διάκριση του νησιού σε πεδινό και ορεινό τμήμα, αναζητείται και μια ειδικότερη έρευνα στο ίδιο το νησί, που θα σκιαγραφήσει τις διαφορές και τα κοινά στοιχεία του αγροτικού νοικοκυριού και του τρόπου ζωής του ανάλογα με τον τόπο κατοικίας. Μέσα από την περιγραφή των δύο κοινοτήτων αποδεικνύεται ο πεδινός και ο ορεινός χαρακτήρας του ίδιου αγροτικού χώρου.

Σαν τρίτος και πιο μακροπρόθεσμος στόχος είναι η ένταξη της όλης επιτόπιας έρευνας στα γενικότερα στοιχεία του συνόλου του ελληνικού αγροτικού χώρου. Είναι αναγκαία για την κατανόηση του σκοπού, η ένταξη της επιτόπιας έρευνας στη Νάξο, στα δεδομένα του ευρύτερου αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, ούτως ώστε να γίνει μια τελική σύγκριση και να εξαχθεί ένα συνολικό πόρισμα.

Ωστόσο, η όλη ερευνητική διαδικασία θα ήταν ακούσια αν δεν έκρυβε και έναν "ηθικό" στόχο. Πέρα από τη διεύρυνση του γνωστικού πεδίου και τη γνωριμία της αγροτικής κοινωνίας της συγκεκριμένης περιοχής, αποτελεί βαθύτερη φιλοδοξία η επαφή του αναγνώστη με τον αγροτικό κόσμο υπό την ευρεία του έννοια. Αναζητείται δηλαδή η συνειδητοποίηση της σημασίας του χώρου αυτού, ιδιαίτερα για τη χώρα μας, και η γνωριμία του αναγνώστη που ζει εγκλωβισμένος στο "βιομηχανικό του περιβάλλον" με το χώρο αυτό.

Για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων πραγματοποιήθηκε πρωτογενής δειγματοληπτική έρευνα στις κοινότητες Βίβλου και Κορώνου αντίστοιχα με τη μέθοδο του κατευθυνόμενου ερωτηματολογίου. Συμπληρώθηκαν 100 ερωτηματολόγια συνολικά, 50 σε κάθε κοινότητα, με κοινές ερωτήσεις και για τις δύο κοινότητες, προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες συγκρίσεις. Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε τέσσερα μέρη για τη διευκόλυνση της ανάλυσης και των συμπερασμάτων, δηλαδή σε δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά και τοπικά χαρακτηριστικά. Επιλέχθηκαν οι τέσσερις αυτοί τομείς ως οι πλέον αντιπροσωπευτικοί για να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα του συγκεκριμένου αγροτικού χώρου, καθώς εξετάζονται βασικά χαρακτηριστικά όπως το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα, η απασχόληση, οι πολιτιστικές δραστηριότητες, η μετανάστευση, τα τοπικά προβλήματα κ.α. Αποτελείται συνολικά από 53 ερωτήσεις, που είναι όλες κλειστές, ενώ οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις δεν χρησιμοποιήθηκαν σκόπιμα για την αποφυγή προβλημάτων στην ανάλυση.

Για την διάρθρωση και σύνταξη του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκαν ως βοηθητικά συγγράμματα τα εξής: Umberto E., Παρασκευόπουλος Ι., Πανεπιστημιακές παραδόσεις στη Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας (λεπτομερή αναφορά στη ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ)

Η επιλογή του δείγματος (100 ατόμων) έγινε με τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας και στις δύο κοινότητες. Αν και το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν τόσο στον ανδρικό, όσο και στο γυναικείο πληθυσμό, προτιμήθηκαν αρχηγοί εκμεταλλεύσεων, κυρίως άνδρες, οι οποίοι αποτελούν την πλειοψηφία των ερωτηθέντων. Επιπλέον, προτιμήθηκαν έγγαμα άτομα, που να έχουν το δικό τους νοικοκυριό, ούτως ώστε να είναι πιο αντιπροσωπευτική και ακριβής η έρευνα.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε στην πλειοψηφία τους με τη μορφή της συνέντευξης σε δύο φάσεις. Το πιλοτικό στάδιο που διήρκεσε από 20-12-1998 έως 27-12-1998 και το τελικό στάδιο της συμπλήρωσης όλων των ερωτηματολογίων από 14-2-1999 έως 27-2-1999.

Το στατιστικό πακέτο που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων ήταν το STATGRAPHICS PLUS.

7.2. Έλεγχος υποθέσεων.

Στον έλεγχο των στατιστικών υποθέσεων γίνεται μια υπόθεση ότι η παράμετρος του πληθυσμού έχει μια συγκεκριμένη τιμή και με τη βοήθεια ενός τυχαίου δείγματος που λαμβάνεται από τον πληθυσμό που πρέπει να ελεγχθεί, διαπιστώνεται αν η υπόθεση που μας δίνεται είναι σωστή ή πρέπει να απορριφθεί. Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται κατά πόσο η διαφορά μεταξύ μιας παραμέτρου του δείγματος και της υποθετικής παραμέτρου του πληθυσμού είναι στατιστικά ασήμαντη, δηλαδή αν η διαφορά αυτή μπορεί να αποδοθεί στις τυχαίες διακυμάνσεις της δειγματοληψίας ή να αποδοθεί σε σημαντικά αίτια, οπότε είναι στατιστικά σημαντική (πραγματική) και απορρίπτεται η υπόθεση αυτή. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται δύο υποθέσεις η υπόθεση μηδέν (Null Hypothesis), που συμβολίζεται με H_0 και η εναλλακτική υπόθεση (Alternative), που συμβολίζεται με H_1 . Στην πρώτη περίπτωση μάλιστα της μηδενικής υπόθεσης θεωρείται γνωστό από την αρχή (a priori) ότι η διαφορά μεταξύ του δείγματος και του πληθυσμού είναι στατιστικά ασήμαντη. Ονομάζεται υπόθεση μηδέν γιατί η διαφορά που προαναφέρθηκε είναι μηδενική. Η απόρριψη της υπόθεσης H_0 συνεπάγεται την αποδοχή της αντίστοιχης εναλλακτικής H_1 και αντίστροφα.

Στην προκειμένη έρευνα ελέγχονται τα δειγματικά ποσοστά ίδιου μεγέθους δείγματος 50 ατόμων σε κάθε κοινότητα και διαπιστώνεται η στατιστική διαφορά σε κάθε περίπτωση σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 0,05$ ($\alpha=5\%$).

Ως πρώτο χαρακτηριστικό εξετάζεται το μορφωτικό επίπεδο και συγκεκριμένα ελέγχονται τα δειγματικά ποσοστά των αποφοίτων Δημοτικού σχολείου. Η δειγματική αναλογία από την πρώτη κοινότητα είναι 72%. Ελέγχεται στατιστικά αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 80% και βρίσκεται ότι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Μέσω του ελέγχου αυτού βρίσκεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό p για την κοινότητα Βίβλου είναι στο διάστημα εμπιστοσύνης (0,575095 - 0,837689) με πιθανότητα 95%. Το δειγματικό ποσοστό για την κοινότητα Κορώνου είναι 64% και ο έλεγχος γίνεται προκειμένου να διαπιστωθεί εάν μπορεί να είναι έως 77%. Από τον έλεγχο προκύπτει ότι το άγνωστο ποσοστό p για τη συγκεκριμένη κοινότητα βρίσκεται στο διάστημα (0,491931 - 0,770843) με πιθανότητα 95%.

Στη συνέχεια γίνεται έλεγχος για να διαπιστωθεί αν τα δειγματικά χαρακτηριστικά για τις δύο κοινότητες έχουν στατιστική διαφορά ως προς το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Βρέθηκε ότι στην κοινότητα Βίβλου 72% του δειγματικού πληθυσμού είναι τελειόφοιτοι Δημοτικού, ενώ το αντίστοιχο δειγματικό ποσοστό για την κοινότητα Κορώνου είναι 64%. Η υπόθεση μηδέν H_0 εκφράζει, ότι τα δύο δειγματικά ποσοστά έχουν στατιστική διαφορά 0. Έτσι η εναλλακτική υπόθεση H_1 αναφέρει, ότι τα δειγματικά ποσοστά έχουν σημαντική στατιστική διαφορά.

Εδώ γίνεται δεκτή η H_0 , δηλαδή η μηδενική υπόθεση (τα δύο δειγματικά ποσοστά έχουν μηδενική διαφορά) καθώς το p - value είναι μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας (α) δηλ. p - value = 0,389422 > 0,05.

Το επόμενο χαρακτηριστικό που εξετάζεται είναι το ποσοστό αυτών που δεν ασχολούνται αποκλειστικά στον αγροτικό χώρο. Η δειγματική αναλογία στην κοινότητα Βίβλου είναι 78%. Ελέγχεται στατιστικά αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 88% και πράγματι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Από τον έλεγχο διαπιστώνεται ότι το άγνωστο ποσοστό του πληθυσμού για την προαναφερόμενη κοινότητα είναι στο διάστημα (0,640388 – 0,884734) με πιθανότητα 95%. Η αντίστοιχη δειγματική αναλογία της κοινότητας Κορώνου είναι 96% και μετά από έλεγχο παρατηρείται ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 99%. Άρα το άγνωστο ποσοστό του πληθυσμού είναι στο διάστημα (0,862863 – 0,995119) με πιθανότητα 95%.

Συγκρίνοντας τα ποσοστά των δύο κοινοτήτων διαπιστώνεται ότι το δειγματικό ποσοστό της κοινότητας Κορώνου είναι 96% ενώ το αντίστοιχο για την Κοινότητα Βίβλου είναι 78%. Γίνεται η Null Hypothesis H_0 , ότι τα δύο ποσοστά έχουν μηδενική διαφορά, με εναλλακτική H_1 ότι δεν είναι ίσα. Αφού το p - value < α απορρίπτεται η H_0 . Στη συνέχεια εξετάζεται αν η διαφορά, 30% των δύο ποσοστών γίνεται αποδεκτή, και διαπιστώνεται ότι γίνεται, αφού p - value = 0,0640772 > α = 0,05.

Η αναλογία του δείγματος της κοινότητας Βίβλου είναι 48% και για την κοινότητα Κορώνου το αντίστοιχο ποσοστό είναι 42%. Κατόπιν ελέγχου διαπιστώνεται ότι μπορεί να είναι 62% και 56% αντίστοιχα. Το άγνωστο ποσοστό p για την Βίβλο βρίσκεται στο διάστημα (0,336605 – 0,625848) και για την Κόρωνο (0,281882 – 0,56794).

Γίνεται η υπόθεση H_0 ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά αυτών που δεν έχουν εισόδημα από εξωαγροτική απασχόληση για τις δύο κοινότητες (Βίβλος :48%, Κόρωνος :42%). Η αντίστοιχη εναλλακτική H_1 υποστηρίζει ότι τα δειγματικά ποσοστά δεν είναι ίσα. Δεκτή είναι η H_0 , που υποστηρίζει ότι τα ποσοστά αυτών που δεν έχουν εισόδημα από εξωγεωργική απασχόληση δε διαφέρουν σημαντικά, αφού το p - value > α δηλαδή 0,54576 > 0,05.

Το δειγματικό ποσοστό στην κοινότητα Βίβλου είναι 22% και στην κοινότητα Κορώνου 18%, ως προς την κατηγορία εισοδήματος 3.000.000 – 5.000.000. Ελέγχεται αν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 35% και 31% αντίστοιχα, και γίνεται αποδεκτό. Από τη διαδικασία αυτή βρίσκεται ότι το άγνωστο ποσοστό p βρίσκεται στο διάστημα (0,115266 – 0,359612) για τη Βίβλο και (0,0857621 – 0,314369) για την Κόρωνο.

Ελέγχοντας στη συνέχεια τα ποσοστά των δύο κοινοτήτων που είναι 22% για την κοινότητα Βίβλου και 18% για την κοινότητα Κορώνου αντίστοιχα, για το ίδιο χαρακτηριστικό, πραγματοποιείται η υπόθεση H_0 , που θεωρεί ότι η διαφορά των ποσοστών του δείγματος είναι 0. Η αντίστοιχη εναλλακτική H_1 υποστηρίζει ότι υπάρχει σημαντική διαφορά στην κατανομή εισοδήματος από 3.000.000 - 5.000.000 για τις δύο κοινότητες. Σύμφωνα με τον έλεγχο υποθέσεων απορρίπτεται η H_1 και γίνεται δεκτή η H_0 , ότι οι δύο κοινότητες δεν διαφέρουν σημαντικά στην κατηγορία οικογενειακού αγροτικού εισοδήματος 3.000.000 - 5.000.000 ετησίως, καθώς p -value > α (0.616631 > 0.05).

Όσο πιο πραγματοποιώντας έναν επιπλέον έλεγχο για μικρότερη κατηγορία εισοδήματος 1.000.000 – 2.000.000 ,διαπιστώνεται ότι τα δειγματικά ποσοστά για τις δύο κοινότητες αλλάζουν και γίνονται 12% για την Βίβλο και 30% για την Κόρωνο. Από τον έλεγχο διαφαίνεται ότι τα ποσοστά μπορεί να θεωρηθούν στατιστικά ότι είναι 24% και 44% αντίστοιχα και επιπλέον εξακριβώνεται ότι το άγνωστο ποσοστό p για τη Βίβλο βρίσκεται στο διάστημα (0,0453353 – 0,243101) και για την Κόρωνο στο διάστημα (0,178618 – 0,446082) με πιθανότητα 95%. Ελέγχεται επίσης η υπόθεση H_0 , ότι τα δειγματικά ποσοστά έχουν μηδενική στατιστική διαφορά ,με εναλλακτική την H_1 ότι διαφέρουν στατιστικά. Απορρίπτεται η H_0 ,άρα οι δύο κοινότητες διαφέρουν ως προς την κατηγορία εισοδήματος της τάξης του 1.000.000 –2.000.000. Εξετάζοντας αν η διαφορά των δειγματικών ποσοστών είναι 33% διαπιστώνεται ότι γίνεται αποδεκτή, καθώς το p – value 0,0234739 < το α 0,05.

Το επόμενο χαρακτηριστικό που ενδιαφέρει την ανάλυση είναι από ποιόν γίνεται η διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος. Εξετάζεται η περίπτωση να γίνεται από τον πατέρα. Η δειγματική αναλογία στη Βίβλο είναι 28%. Ελέγχεται στατιστικά αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 40% και βρίσκεται ότι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Μέσω του ελέγχου αυτού διαπιστώνεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό p για τη συγκεκριμένη κοινότητα περιέχεται στο διάστημα (0,162311 – 0,424905) με πιθανότητα 95%. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και στην κοινότητα Κορώνου όπου η δειγματική αναλογία είναι 38% και διαπιστώνεται ότι μπορεί να είναι 50%, ενώ το άγνωστο ποσοστό p για την κοινότητα αυτή περιλαμβάνεται στο διάστημα (0,246501 – 0,528251) με το ίδιο ποσοστό πιθανότητας.

Εξετάζοντας το ίδιο χαρακτηριστικό (διαχείριση οικογενειακού εισοδήματος από τον πατέρα) συγκρίνοντας τις δύο κοινότητες , γίνεται η υπόθεση ότι υπάρχει μηδενική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά των δυο κοινοτήτων (H_0 Hypothesis). Στην αντίθετη περίπτωση υπάρχει διαφορά στη διαχείριση του εισοδήματος από τον πατέρα για κάθε κοινότητα (H_1). Σωστή θεωρείται η H_0 , καθώς το p - value είναι μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας δηλ. p -value = 0,284883 > α = 0,05, συνεπώς και στις δυο κοινότητες δεν υπάρχει διαφορά ως προς την διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος από τον πατέρα .

Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και στην περίπτωση εξέτασης της επένδυσης των χρημάτων σε αγορά ακινήτων. Η δειγματική αναλογία είναι 48% για τη Βίβλο και 38% για την Κόρωνο, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά που θεωρούνται σωστά στατιστικά είναι 62% και 52% Το άγνωστο ποσοστό p για τη Βίβλο βρίσκεται στο διάστημα (0,336605 – 0,625848) και για την Κόρωνο στο αντίστοιχο (0,246501 – 0,528251) με πιθανότητα 95%. Επίσης γίνεται η υπόθεση H_0 ότι υπάρχει μηδενική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά των δύο κοινοτήτων που προαναφέρθηκαν ,για τον τρόπο επένδυσης των χρημάτων, η οποία γίνεται αποδεκτή (αφού p -value > 0,310034 > 0,05). Η αντίστοιχη H_1 , ότι δηλαδή τα δύο ποσοστά που αντιπροσωπεύουν την επένδυση του εισοδήματος σε αγορά ακινήτων δεν είναι ίσα στατιστικά για τις δύο κοινότητες, απορρίπτεται.

Το επόμενο χαρακτηριστικό αφορά στην παραγωγή πατάτας με σημαντική διαφορά στη δειγματική αναλογία της κάθε κοινότητας που είναι 50% για τη Βίβλο και 4% για την Κόρωνο. Επιπλέον, κατόπιν ελέγχου η προαναφερθείσα αναλογία μπορεί να θεωρηθεί ως 64% και 13% αντίστοιχα, ενώ το άγνωστο ποσοστό p για τη Βίβλο είναι στο διάστημα (0,355273 – 0,644727) και για την Κόρωνο (0,0488144 - 0,137137) με πιθανότητα 95%.

Στη συνέχεια ελέγχεται η υπόθεση H_0 ότι οι δυο κοινότητες παράγουν συγκεκριμένο είδος φυτικής παραγωγής (πατάτα) σε ποσοστά που δε διαφέρουν σημαντικά στατιστικά (Βίβλος :50% Κόρωνος :4%). Κατά την εναλλακτική υπόθεση H_1 τα δειγματικά ποσοστά δεν είναι στατιστικά ίσα . Η τιμή του p -value ($1,3949 \cdot 10^{-9}$) είναι μικρότερη απ' αυτή του α (0,05) συνεπώς απορρίπτεται η H_0 , ότι δηλαδή τα ποσοστά παραγωγής πατάτας για τις δύο κοινότητες δε διαφέρουν στατιστικά και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική H_1 που υποστηρίζει ότι η παραγωγή πατάτας διαφέρει στατιστικά σημαντικά για το δείγμα των δύο κοινοτήτων. Εξετάζοντας τη διαφορά των δύο ποσοστών διαπιστώνεται ότι έχουν στατιστική διαφορά 60%.

Η δειγματική αναλογία ως προς την καλλιεργήσιμη έκταση που υπερβαίνει τα 30 στρέμματα είναι 52% για την Βίβλο, ενώ από τον έλεγχο προκύπτει ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 66%. Μέσω του ελέγχου προκύπτει επίσης ότι το άγνωστο ποσοστό p βρίσκεται στο διάστημα ($0,374152 - 0,663395$). Η αντίστοιχη αναλογία για την Κόρωνο είναι 12%, ενώ το ποσοστό φτάνει το 24%. Μέσω του ελέγχου διαπιστώνεται ότι το άγνωστο ποσοστό p του πληθυσμού της κοινότητας Κορώνου βρίσκεται στο διάστημα ($0,453353 - 0,243101$) με πιθανότητα 95%.

Ελέγχεται επίσης η υπόθεση H_0 , ότι τα δειγματικά ποσοστά των δύο κοινοτήτων, που προαναφέρθηκαν, είναι ίσα ως προς την καλλιεργήσιμη έκταση άνω των 30 στρεμμάτων. Η εναλλακτική υπόθεση H_1 θεωρεί ότι η καλλιεργήσιμη έκταση που υπερβαίνει τα 30 στρέμματα δεν κατανέμεται ίσα στα δύο δειγματικά ποσοστά. Σύμφωνα με το p -value που ισούται με 0,000002 και αφού είναι μικρότερο από το επίπεδο σημαντικότητας α (0,05), απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική H_1 . Θεωρείται δηλαδή ότι τα δύο δειγματικά ποσοστά διαφέρουν στατιστικά ως προς την καλλιεργήσιμη έκταση άνω των 30 στρεμμάτων .Ελέγχοντας τη διαφορά των δύο κοινοτήτων διαπιστώνεται ότι διαφέρουν στατιστικά κατά 50%.

Η ίδια διαδικασία ακολουθείται για τον έλεγχο του χαρακτηριστικού της χρησιμοποίησης γεωργικών μηχανημάτων. Η δειγματική αναλογία για την κοινότητα Βίβλου είναι 74% και διαπιστώνεται κατόπιν ελέγχου ότι μπορεί να φτάσει το 85%. Από τον έλεγχο διαπιστώνεται επίσης ότι το άγνωστο ποσοστό p για την Βίβλο είναι στο διάστημα ($0,596552 - 0,853699$) με πιθανότητα 95%. Η δειγματική αναλογία της Κορώνου είναι 40% και μπορεί να φτάσει 54%, όπως αποδεικνύει ο έλεγχος. Το άγνωστο ποσοστό p είναι στο διάστημα ($0,264078 - 0,548206$) με το ίδιο ποσοστό, (95%) να είναι σωστό.

Ο επόμενος έλεγχος αφορά στην υπόθεση H_0 , ότι τα δύο δειγματικά ποσοστά (Βίβλος :74%, Κόρωνος :40%) χρησιμοποιούν γεωργικά μηχανήματα με μηδενική στατιστική διαφορά. Ελέγχεται επίσης και η H_1 κατά την οποία τα δύο ποσοστά δεν είναι στατιστικά ίσα. Απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 , και γίνεται δεκτή η εναλλακτική H_1 καθώς η τιμή του p -value ($0,000256$) είναι μικρότερη απ' αυτή του α (0,05). Συμπεραίνεται λοιπόν ότι υπάρχει στατιστική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά ως προς τη χρησιμοποίηση γεωργικών μηχανημάτων. Η διαφορά αυτή κυμαίνεται από 15% έως 50%.

Η αναλογία του δείγματος όσον αφορά στην αποταμίευση είναι 94% για την κοινότητα Βίβλου και 88% για την κοινότητα Κορώνου. Από τον στατιστικό έλεγχο προκύπτει ότι η αναλογία μπορεί να είναι 98% και 95% αντίστοιχα. Το άγνωστο ποσοστό p για τη Βίβλο βρίσκεται στο διάστημα ($0,834518 - 0,987451$) και για την Κόρωνο στο διάστημα ($0,756899 - 0,954665$) με πιθανότητα 95%.

Για να ελεγχθεί το ποσοστό αποταμίευσης στις δύο κοινότητες γίνεται η μηδενική υπόθεση H_0 , που θεωρεί ότι τα δειγματικά ποσοστά αποταμίευσης (94% και 88%) στις δύο κοινότητες δε διαφέρουν σημαντικά στατιστικά. Επίσης ελέγχεται η εναλλακτική H_1 , κατά την οποία τα δειγματικά ποσοστά αποταμίευσης δεν είναι ίσα για τις δύο κοινότητες. Σύμφωνα με τον έλεγχο υποθέσεων η τιμή του p -value (0,291839) είναι μεγαλύτερη από το επίπεδο σημαντικότητας (0,05) άρα γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση H_0 , δηλαδή τα δύο δειγματικά ποσοστά έχουν μηδενική στατιστική διαφορά ως προς την αποταμίευση χρημάτων.

Στην κοινότητα Βίβλου, η δειγματική αναλογία που θεωρεί τις οικογενειακές ανάγκες ως αιτία αποταμίευσης, είναι 26%. Πραγματοποιείται στατιστικός έλεγχος για το αν μπορεί να είναι 40% και βρίσκεται ότι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Διαπιστώνεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι στο διάστημα (0,146301 – 0,403448) με πιθανότητα 95%. Κάνοντας την ίδια διαδικασία για την κοινότητα Κορώνου διαφαίνεται, κατόπιν ελέγχου, ότι η αντίστοιχη αναλογία 32% μπορεί να είναι 46%. Το άγνωστο ποσοστό του πληθυσμού περιλαμβάνεται στο διάστημα (0,195204 – 0,466994) με πιθανότητα 95%.

Για να διαπιστωθεί αν οι δύο κοινότητες διαφέρουν στην αιτία αποταμίευσης που αφορά στις οικογενειακές ανάγκες, ελέγχεται η H_0 υπόθεση, ότι τα δειγματικά ποσοστά αποταμίευσης (Βίβλος :29% , Κόρωνος :32%) στις δύο κοινότητες έχουν μηδενική διαφορά. Ελέγχεται επίσης η υπόθεση H_1 , ότι τα ποσοστά του δείγματος των κοινοτήτων δεν είναι ίσα. Απορρίπτεται η εναλλακτική υπόθεση H_1 και γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση H_0 , γιατί το p -value είναι σαφώς μεγαλύτερο από το α (0,507591 > 0,05). Συνεπώς αποδεικνύεται ότι τα ποσοστά αποταμίευσης για οικογενειακές ανάγκες στις δύο κοινότητες έχουν μηδενική στατιστική διαφορά.

Η παρακολούθηση της τηλεόρασης τον ελεύθερο χρόνο συναντάται στο δείγμα της κοινότητας Βίβλου σε αναλογία 40%. Από τον στατιστικό έλεγχο προκύπτει ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 54%. Άλλωστε από τον έλεγχο βρίσκεται ότι το άγνωστο ποσοστό του πληθυσμού περιέχεται στο διάστημα (0,264078 – 0,548206) με πιθανότητα 95%. Η αντίστοιχη αναλογία για την Κόρωνο είναι 34%, ενώ μετά από στατιστικό έλεγχο διαπιστώνεται ότι μπορεί να είναι 48%. Μέσω του ελέγχου αυτού αποδεικνύεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό του πληθυσμού p περιλαμβάνεται στο διάστημα (0,212055 – 0,487652) με πιθανότητα 95%.

Για να διαπιστωθεί η παρακολούθηση της τηλεόρασης τον ελεύθερο χρόνο ελέγχεται η null hypothesis (μηδενική) H_0 , ότι δηλαδή τα δύο δειγματικά ποσοστά, 40% για τη Βίβλο και 34% για την Κόρωνο, έχουν μηδενική διαφορά ως προς την παρακολούθηση τηλεόρασης τον ελεύθερο χρόνο. Η αντίστοιχη εναλλακτική H_1 θεωρεί ότι υπάρχει στατιστική διαφορά στα ποσοστά παρακολούθησης τηλεόρασης. Εφόσον η τιμή του p -value 0,533563 είναι μεγαλύτερη από αυτή του α 0,05, απορρίπτεται η εναλλακτική H_1 και γίνεται δεκτή η H_0 . Θεωρείται δηλαδή ότι η παρακολούθηση τηλεόρασης τον ελεύθερο χρόνο είναι ίδια στατιστικά και για τις δύο κοινότητες.

Το επόμενο χαρακτηριστικό που εξετάζεται είναι η συχνότητα εκκλησιασμού. Η δειγματική αναλογία για την κοινότητα Βίβλου είναι 58%, ενώ για την κοινότητα Κορώνου 22%. Κατόπιν στατιστικού ελέγχου διαπιστώνεται ότι η αναλογία μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 71% και 35% αντίστοιχα. Από τον ίδιο έλεγχο βρίσκεται ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι για την Βίβλο στο διάστημα (0,43206 – 0,718118) και για την Κόρωνο (0,115266 – 0,359612) με πιθανότητα 95%.

Πραγματοποιώντας έναν ακόμη έλεγχο που συγκρίνει τα δειγματικά ποσοστά των δύο κοινοτήτων (58% και 22% αντίστοιχα), γίνεται η υπόθεση H_0 που εκφράζει ότι τα δύο δειγματικά ποσοστά έχουν μηδενική διαφορά. Συνεπώς η εναλλακτική H_1 δέχεται ότι τα ποσοστά έχουν σημαντική στατιστική διαφορά. Ο έλεγχος αποδεικνύει ότι το p -value $0,0000780016 < \alpha 0,05$, άρα απορρίπτεται η H_0 και γίνεται δεκτή η H_1 . Γίνεται αντιληπτό ότι οι μελετώμενες κοινότητες παρουσιάζουν διαφορετικό θρησκευτικό ενδιαφέρον που εκδηλώνεται μέσω του εκκλησιασμού. Στη συνέχεια εξετάζεται αν η διαφορά των δύο ποσοστών είναι 53% και διαπιστώνεται ότι γίνεται απόδεκτη.

Η δειγματική αναλογία του χαρακτηριστικού CO-OPER., δηλαδή των συνεταιρισμένων μελών, είναι 78% στην κοινότητα Βίβλου. Ελέγχεται στατιστικά αν αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 88% και διαπιστώνεται ότι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Μέσω του ελέγχου αυτού βρίσκεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό p για τη συγκεκριμένη κοινότητα είναι στο διάστημα $(0,640388 - 0,884734)$ με πιθανότητα 95%. Εφαρμόζοντας την ίδια διαδικασία στην κοινότητα Κορώνου, που έχει δειγματική αναλογία 22%, θεωρείται ότι μπορεί να είναι 35%. Από τον έλεγχο αυτό γίνεται κατανοητό, ότι το άγνωστο ποσοστό p για την Κόρωνο κυμαίνεται στο διάστημα $(0,115266 - 0,359612)$ με πιθανότητα εξίσου 95%.

Ο έλεγχος που γίνεται στη συνέχεια στο ίδιο χαρακτηριστικό συγκρίνει τα προαναφερθέντα δειγματικά ποσοστά (78% και 22%). Η υπόθεση H_0 θεωρεί ότι τα δύο ποσοστά έχουν διαφορά 0 (δηλαδή η συμμετοχή των μελών των οικογενειών που ρωτήθηκαν στις δύο κοινότητες κατανέμεται ισόποσα). Έτσι η εναλλακτική H_1 υποστηρίζει ότι τα δύο ποσοστά έχουν σημαντική διαφορά. Αφού το p -value $1,39488 \times 10^{-11} < \alpha 0,05$ απορρίπτεται η H_0 . Εξετάζοντας αν η διαφορά των δύο ποσοστών είναι 72%, διαπιστώνουμε ότι γίνεται αποδεκτή.

Η δειγματική αναλογία για την κοινότητα Βίβλου ως προς το χαρακτηριστικό που αφορά στον ισότιμο ρόλο της γυναίκας, είναι 46%. Ελέγχεται στατιστικά αν αυτή μπορεί να είναι 60% και διαπιστώνεται ότι μπορεί να είναι έτσι. Μέσω του ελέγχου αυτού γίνεται αντιληπτό ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι στο διάστημα $(0,318149 - 0,606758)$ με πιθανότητα 95%. Ακολουθώντας την ίδια διαδικασία για την κοινότητα Κορώνου, όπου η δειγματική αναλογία είναι 48%, θεωρείται ότι μπορεί να είναι 62%, κατόπιν ελέγχου, ο οποίος μαρτυρά ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι στο διάστημα $(0,336605 - 0,625848)$ με πιθανότητα 95%.

Ελέγχεται επίσης η υπόθεση H_0 , που θεωρεί ότι οι γυναίκες έχουν ισότιμο ρόλο με τους άνδρες ως προς τις αποφάσεις της επιχείρησης και για τα δύο δειγματικά ποσοστά 46% και 48% με τη σειρά που προαναφέρθηκαν. Η εναλλακτική υπόθεση H_1 θεωρεί ότι τα ποσοστά διαφέρουν στατιστικά για τις δύο κοινότητες ως προς την ισοτιμία της γυναίκας στην επιχείρηση / εκμετάλλευση. Η υπόθεση H_1 απορρίπτεται, καθώς p -value $> \alpha 0,841162 > 0,05$ και γίνεται δεκτή η H_0 που ισοδυναμεί με μηδενική διαφορά στα δύο ποσοστά του δείγματος ως προς το ρόλο της γυναίκας.

Η δειγματική αναλογία της πρώτης κοινότητας, η οποία αναφέρεται στην έλλειψη νοσοκομείου ως κύριο πρόβλημα στη Νάξο, είναι 54%, ενώ κατόπιν στατιστικού ελέγχου θεωρείται ότι είναι 68%. Μέσω του ελέγχου αποδεικνύεται ακόμη ότι το άγνωστο ποσοστό p για την κοινότητα Βίβλου βρίσκεται στο διάστημα $(0,393242 - 0,681851)$ με πιθανότητα 95%.

Η αντίστοιχη δειγματική αναλογία για την κοινότητα Κορώνου είναι 64%, ενώ μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι 77%, σύμφωνα με τον έλεγχο που προηγήθηκε και ο οποίος θεωρεί ότι το άγνωστο ποσοστό p για την Κόρωνο βρίσκεται, με πιθανότητα 95%, στο διάστημα $(0,491931 - 0,770843)$.

Για να διαπιστωθεί αν η έλλειψη νοσοκομείου αντιπροσωπεύει το σοβαρότερο πρόβλημα στο νησί και για τις δύο κοινότητες ελέγχεται η υπόθεση H_0 (δεν υπάρχει στατιστική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά που προαναφέρθηκαν και αναφέρουν το νοσοκομείο ως τη σοβαρότερη έλλειψη) και η εναλλακτική H_1 (τα δύο ποσοστά δεν είναι ίσα άρα το ιατρικό δεν είναι το κυριότερο πρόβλημα για τις δύο κοινότητες). Το p -value 0,306827 είναι μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας 0,05, άρα απορρίπτεται η H_1 και θεωρείται ότι ισχύει η H_0 υπόθεση. Συνεπώς, η έλλειψη νοσοκομείου είναι το κυριότερο πρόβλημα του νησιού και για τις δύο κοινότητες, αφού τα δειγματικά ποσοστά έχουν μηδενική διαφορά.

Ακολουθώντας την ίδια διαδικασία για τις αιτίες μετανάστευσης, είναι γνωστό ότι η δειγματική αναλογία στην Βίβλο είναι 74% και στην Κόρωνο είναι 88%, ενώ κατόπιν στατιστικού ελέγχου θεωρείται ότι μπορεί να είναι 85% και 95% αντίστοιχα. Μέσω του ίδιου ελέγχου διακρίνεται επίσης ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι, για την πρώτη κοινότητα, στο διάστημα $(0,596552 - 0,853699)$ και για τη δεύτερη $(0,756899 - 0,954665)$ με πιθανότητα 95%.

Σε δεύτερο έλεγχο εξετάζεται η H_0 υπόθεση, που θεωρεί ότι υπάρχει μηδενική στατιστική διαφορά στα δειγματικά ποσοστά (74% και 88%) των δυο κοινοτήτων, που πιστεύουν ότι οικονομικοί ήταν οι σοβαρότεροι λόγοι μετανάστευσης στο παρελθόν. Η εναλλακτική υπόθεση H_1 θεωρεί ότι τα δειγματικά ποσοστά που εκφράζουν τα οικονομικά προβλήματα ως αιτίες μετανάστευσης έχουν διαφορά στατιστικά. Η τιμή του p -value, 0,0697625 είναι μεγαλύτερη από αυτή του α 0,05 άρα απορρίπτεται η H_1 και θεωρείται ότι ισχύει η H_0 . (Η διαφορά μεταξύ των δειγματικών ποσοστών που αποδίδουν τη μετανάστευση στη δυσμενή οικονομική κατάσταση είναι μηδενική).

Ο θετικός αντίκτυπος του τουρισμού συναντάται σε αναλογία 68% στο δείγμα της κοινότητας Βίβλου και σε ποσοστό 86% στην κοινότητα Κορώνου. Ελέγχεται στατιστικά αν μπορεί να θεωρηθεί ότι τα ποσοστά φτάνουν το 80% και 94% αντίστοιχα και διαπιστώνεται ότι μπορεί να θεωρηθεί έτσι. Από τη διαδικασία αυτή βρίσκεται ότι το άγνωστο ποσοστό p είναι, με πιθανότητα 95%, στο διάστημα $(0,533006 - 0,804796)$ για την Βίβλο και για την Κόρωνο στο αντίστοιχο $(0,732604 - 0,941808)$.

Ελέγχεται επίσης η υπόθεση H_0 ότι ο τουρισμός έχει θετικό αντίκτυπο και στα δύο δειγματικά ποσοστά (68% για τη Βίβλο και 86% για την Κόρωνο), που δε διαφέρουν στατιστικά. Ελέγχεται και η εναλλακτική H_1 , ότι δηλαδή τα ποσοστά που θεωρούν ότι ο τουρισμός έχει θετικό αντίκτυπο διαφέρουν. Απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση H_0 , καθώς το p -value είναι μικρότερο του α $(0,0285771 < 0,05)$ και ισχύει η εναλλακτική H_1 . Συνεπώς τα δειγματικά ποσοστά που θεωρούν ότι ο τουρισμός έχει θετική επίδραση διαφέρουν στατιστικά. Η διαφορά των ποσοστών είναι 34%.

Το τελευταίο χαρακτηριστικό που ελέγχεται είναι η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του νησιού μέσω του τουρισμού. Η δειγματική αναλογία είναι 40% για την κοινότητα Βίβλου και μετά από στατιστικό έλεγχο διαπιστώνεται ότι μπορεί να είναι 54%. Μέσω αυτού του ελέγχου βρίσκεται, ότι το άγνωστο ποσοστό p περιλαμβάνεται στο διάστημα $(0,264078 - 0,548206)$ με πιθανότητα 95%. Η ίδια διαδικασία τηρείται για την κοινότητα Κορώνου όπου το δειγματικό ποσοστό είναι 32% και σύμφωνα με τον έλεγχο μπορεί να φτάνει το 46%. Μέσω του ελέγχου αποδεικνύεται ότι το διάστημα εμπιστοσύνης $(0,195204 - 0,466994)$, περιλαμβάνει το άγνωστο ποσοστό p με πιθανότητα 95%. Σε έλεγχο που πραγματοποιείται στη συνέχεια, γίνεται η μηδενική υπόθεση H_0 που εκφράζει ότι η διαφορά μεταξύ των δυο δειγματικών ποσοστών (40% για τη Βίβλο και 32% για την Κόρωνο), είναι μηδέν ενώ η εναλλακτική H_1 θεωρεί ότι τα ποσοστά διαφέρουν στατιστικά. Από τον έλεγχο των δυο υποθέσεων προκύπτει η απόρριψη της H_1 και η αποδοχή της H_0 . Συνεπώς τα δυο δειγματικά ποσοστά των κοινοτήτων έχουν μηδενική διαφορά, άρα υποστηρίζουν την ανάπτυξη της Νάξου μέσω του τουρισμού.

Ο αριθμός παιδιών κάθε ερωτώμενης οικογένειας (χαρακτηριστικό CHILDREN) είναι το μοναδικό ποσοτικό χαρακτηριστικό και έτσι, πραγματοποιήθηκε κάποια επιπλέον επεξεργασία. Από τον πίνακα στατιστικών δεδομένων Summary Statistics, που παρατίθεται στο Παράρτημα Γ', διαπιστώνεται ότι ο μέσος όρος των παιδιών ανά οικογένεια (average), είναι 3,64 ενώ η τυπική απόκλιση (standard deviation) των τιμών από το μέσο όρο είναι 1,4321. Επιπλέον, κατασκευάστηκε θηκόγραμμα (box and whisker plot) που απεικονίζει τη θέση, τη διασπορά και τη συμμετρικότητα των δεδομένων, καθώς και ιστόγραμμα που εμφανίζει τα ποσοστά της κάθε κατηγορίας (βλ. Παράρτημα Γ').

Από τον πρώτο πίνακα (θηκόγραμμα) διαπιστώνεται ότι η διάμεσος βρίσκεται στο αριστερό άκρο του ορθογωνίου, το οποίο περιέχει το 50% των παρατηρήσεων. Στην περίπτωση που η διάμεσος διέρχονταν από το μέσο του ορθογωνίου η κατανομή των τιμών θα ήταν συμμετρική. Στην προκειμένη περίπτωση όμως η διάμεσος βρίσκεται αριστερά του μέσου, συνεπώς η κατανομή των τιμών είναι θετικά ασυμμετρική. Από το ίδιο σχήμα προκύπτει ο μέσος όρος των τιμών (3,64), δηλαδή ο μ.ο. του αριθμού των παιδιών που εμφανίζεται με ένα χαρακτηριστικό σημάδι (σταυρό) στο ορθογώνιο. Τα ευθύγραμμα τμήματα, πλευρές του ορθογωνίου, που είναι κάθετα στον άξονα x , καταδεικνύουν το 25% και 75% των παρατηρήσεων και ονομάζονται Q_1 και Q_3 αντίστοιχα. Οι τύποι που μας επιτρέπουν να υπολογίσουμε τα $Q_1 - 1,5(Q_3 - Q_1)$ και $Q_3 + 1,5(Q_3 - Q_1)$ φανερώνουν πόσο απλώνονται οι τιμές μας δεξιά και αριστερά του ορθογωνίου και καταδεικνύουν ίσες αποστάσεις από τις πλευρές του. Έτσι το minimum είναι 1,0 και το maximum 6,0 και στο θηκόγραμμα εμφανίζονται στο σημείο που τελειώνουν τα προαναφερθέντα ευθύγραμμα τμήματα. Το επόμενο σχήμα, δηλαδή το ιστόγραμμα, παρουσιάζει το ποσοστό της κάθε κατηγορίας παιδιών που έχει μελετηθεί στην έρευνα, οπότε και από το ιστόγραμμα διακρίνεται ο μέσος όρος, καθώς και ποια κατηγορία καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Επίσης παρατίθεται ένας πίνακας συχνοτήτων(frequency table), που δείχνει τον αριθμό εμφάνισης κάθε κατηγορίας –τιμής , καθώς και το αντίστοιχο ποσοστό. Στον ίδιο πίνακα διαφαίνεται η σχετική αθροιστική συχνότητα, ούτως ώστε να μπορεί να διακρίνει ο μελετητής το ποσοστό των οικογενειών που να έχουν το πολύ ως κάποιο αριθμό παιδιών. Τέλος παρουσιάζονται τα διαστήματα εμπιστοσύνης (confidence intervals) για το μέσο και την τυπική απόκλιση. Στην περίπτωση του μέσου το διάστημα περιλαμβάνει την αληθινή μέση τιμή του πληθυσμού, δηλαδή των παιδιών όλων των οικογενειών, ενώ στην περίπτωση της τυπικής απόκλισης (σ), περιλαμβάνει την αληθινή τυπική απόκλιση του πληθυσμού.

Συνεπώς θα αναλυθούν διάφορα χαρακτηριστικά του πληθυσμού, το κοινωνικό και τα τυπικά χαρακτηριστικά των περιοχών στις οποίες έγινε η έρευνα.

9.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε και από δύο φύλα, άνδρες και γυναίκες, αλλά προηγουμένως οι πρώτοι λόγω του ότι απαντούν την ερώτηση εάν εργάζονται αυτοαπασχολούμενοι και θα ήταν οι πρώτοι απαντώντες να απαντήσουν και στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, που αφορά το οικονομικό χαρακτηριστικό. Έτσι για τις γυναίκες βρέθηκε η άνδρας που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο αντιστοιχούν στο 37% και οι γυναίκες στο 30%, ενώ όμως είναι και οι αντίστοιχα ποσοστά για την κοινωνική κατάσταση. 18% και 22% (βλέπε Πίνακα 2). Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων και στις δύο κοινωνικές καταστάσεις έχουν παιδιά ηλικία από 0 έως 2 ετών, αλλά οι άνδρες απαντούν λιγότερο να απαντούν σε αυτά σχετικά με την οικονομία και το κοινωνικό επίπεδο που ενδιαφέρουν τη μέση. Έτσι το 62% των ερωτηθέντων και άνδρες ποσοστό που μοιράζεται σε 45% για την κοινωνική Εξάδα και 33% για τις άλλες δύο Εξάδες. Το αντίστοιχο ποσοστό των άρχων στρώμα που μοιράζεται είναι 14% (Εξάδα 3%, Εξάδα 9%), ενώ ένα ποσοστό 4% που μοιράζεται ισοσκελώς στις δύο κοινωνικές καταστάσεις ηλικίες.

Τα πρώτα χαρακτηριστικά που εξετάζονται είναι ο αριθμός μέλων της οικογένειας των ερωτηθέντων. Τα πρώτα σημαντικά στοιχεία που διακρίνονται από το αποτέλεσμα της έρευνας είναι ο αριθμός μεγάλος αριθμός μέλων, που θα αναφέρεται στην πρώτη κοινωνική και είναι το συνολικό ποσοστό και 38% και για τις δύο κοινωνικές και αριθμό μέλων που υπερβαίνει τα 12. Μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό είναι στην κοινωνική κατάσταση, 47% των ερωτηθέντων είναι σε οικογένειες από 5 μέλη, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την κοινωνία είναι 34%, η οποία παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό μέλων που ανήκουν σε κοινωνικές ομάδες (42%). Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση ότι το μικρότερο ποσοστό ανήκουν στις δικές οικογένειες (4% για Εξάδα 3% για Εξάδα 9%) και με πενήντα οικογένειες της μέσης κατατάσσεται στην Εξάδα 3 (Πίνακα 3).

Παρατηρείται το ποσοστό από το ποσοστό για τις αρχές καθώς διακρίνονται οι οικογένειες με μικρότερο αριθμό μέλων από οικογένειες στο σύνολο των ερωτηθέντων, οι ποσοστό 34% για την κοινωνία Εξάδα το ποσοστό στην του έχουν ήδη παιδιά είναι το 42% ενώ οι άνδρες είναι Εξάδα είναι το 22% . ποσοστό υψηλότερο με αυτό που αντιστοιχεί σε αυτές είναι και ποσοστό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ - ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας και θα γίνει μια πρώτη ανάλυση των χαρακτηριστικών που μελετήθηκαν στο ερωτηματολόγιο. Προκειμένου να επιτευχθεί καλύτερη παρακολούθηση της παρουσίας και να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα, θα ακολουθηθεί η σειρά του ερωτηματολογίου ανάλογα με τις υπάρχουσες ενότητες. Συνεπώς θα αναλυθούν διεξοδικά τα δημογραφικά, τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα τοπικά χαρακτηριστικά των περιοχών στις οποίες έλαβε χώρα η έρευνα.

8.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε και στα δύο φύλα, άνδρες και γυναίκες, αλλά προτιμήθηκαν οι πρώτοι, λόγω του ότι αποτελούν την πλειοψηφία των αρχηγών εκμεταλλεύσεων και θα ήταν οι πλέον αρμόδιοι να απαντήσουν και στο δεύτερο τμήμα του ερωτηματολογίου, που αφορά τα οικονομικά χαρακτηριστικά. Έτσι για την κοινότητα Βίβλου οι άνδρες που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο αντιστοιχούν στο 70% και οι γυναίκες στο 30%, ενώ όμοια είναι και τα αντίστοιχα ποσοστά για την κοινότητα Κορώνου, 78% και 22% (βλέπε Πίνακα 2). Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων και στις δύο κοινότητες αποτελούν έγγαμοι άτομα, επιλογή όχι τυχαία, αφού θεωρήθηκε ότι ήταν τα πλέον κατάλληλα άτομα για να απαντήσουν σε θέματα σχετικά με την οικογένεια και το νοικοκυριό, στοιχεία που ενδιαφέρουν τη μελέτη. Έτσι το 82% των ερωτηθέντων ήταν έγγαμοι, ποσοστό που μοιράζεται σε 43% για την κοινότητα Βίβλου και 39% για την κοινότητα Κορώνου. Το αντίστοιχο ποσοστό των άγαμων ατόμων που ρωτήθηκε ήταν 14% (Βίβλος 5%, Κόρωνος 9%), ενώ ένα ποσοστό 4% που μοιράζεται ισοσκελώς στις δύο κοινότητες, έχει περιέλθει σε κατάσταση χρειάς.

Το επόμενο χαρακτηριστικό που εξετάζεται είναι ο αριθμός μελών της οικογένειας των ερωτηθέντων. Το πλέον σημαντικό στοιχείο που διαπιστώνεται από το αποτέλεσμα της έρευνας είναι ο σχετικά μεγάλος αριθμός μελών, που δεν συναντάται στην αστική οικογένεια και φτάνει το συνολικό ποσοστό του 38% και για τις δύο κοινότητες για αριθμό μελών που ξεπερνούν τα έξι. Μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην κοινότητα Κορώνου, 42% των ερωτηθέντων ανήκει σε οικογένειες άνω των 6 μελών, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την κοινότητα Βίβλου είναι 34%, η οποία παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό μελών που ανήκουν σε πενταμελείς οικογένειες (42%). Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση ότι τα μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται στις διμελείς οικογένειες (4% για Βίβλο, 6% για Κόρωνο) ενώ μια περίπτωση οικογένειας ενός μέλους παρατηρήθηκε στην Κόρωνο (βλ. Πίνακα 3).

Συγκρίνοντας τα στοιχεία αυτά με τα ποσοστά για τον αριθμό παιδιών διαπιστώνεται ότι υπερισχύει ο αριθμός τριών παιδιών ανά οικογένεια στο σύνολο του δείγματος, σε ποσοστό 32%. Για την κοινότητα Βίβλου το ποσοστό αυτών που έχουν τρία παιδιά φτάνει το 42% ενώ για την κοινότητα Κορώνου φτάνει το 22%, ποσοστό ισάριθμο με αυτό που αντιστοιχεί σε όσους έχουν δύο παιδιά.

Επίσης, πολύ κοντά είναι και το ποσοστό αυτών που έχουν πάνω από τέσσερα παιδιά και κατοικούν στην Κόρωνο 20% , ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους κατοίκους της Βίβλου είναι 4%, που ασφαλώς αποτελεί σημαντική διαφορά. Ωστόσο, τα μικρότερα ποσοστά για τους δύο δειγματικούς πληθυσμούς εμφανίζονται στην περίπτωση οικογένειας με ένα παιδί και αντιστοιχούν στο 4% του συνόλου των ερωτηθέντων (Βίβλος 2%, Κόρωνος 4%). Συνεπώς τα μοντέλα οικογενειών που συναντιώνται στο δείγμα των 100 ατόμων δεν ακολουθούν το οικογενειακό μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας , αλλά διατηρούν κατά κάποιο τρόπο στοιχεία της διευρυμένης ή εκτεταμένης οικογένειας, έχοντας την τάση όμως να τα αντικαταστήσουν στο μέλλον, με πιο σύγχρονα, προερχόμενα από τον αστικό χώρο. Καταλυτικό ρόλο παίζει και η ηλικία των ερωτηθέντων που αναλύεται ευθύς παρακάτω.

Η πλέον παραγωγική ηλικία των 30-44 ετών αποτέλεσε το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος σύμφωνα με τον πίνακα συχνότητων και φτάνει το 33% του συνόλου. Δεν διαφέρει σημαντικά στις δύο κοινότητες το αντίστοιχο ποσοστό που για την κοινότητα Βίβλου ισούται με 30% και για την κοινότητα Κορώνου με 36%. Τα ποσοστά αυτά είναι σημαντικά τόσο σε ό,τι αφορά τον αριθμό των παιδιών που προηγήθηκε, όσο και στην απάντηση επόμενων ερωτήσεων, αφού η ηλικία των 30-45 ετών που αποτελεί την πλειοψηφία είναι η πλέον παραγωγική και κατάλληλη για δημιουργία και αντιπροσωπεύει την παρούσα γενιά. Ωστόσο και τα ποσοστά της κατηγορίας ηλικιών 55-65 είναι σχετικά υψηλά φτάνοντας το 28% για την κοινότητα Βίβλου και το 22% για την κοινότητα Κορώνου, γεγονός που αναδεικνύει μια τάση γήρανσης του πληθυσμού. Μάλιστα το ποσοστό αυτών που είναι άνω των 65 ετών, φτάνει το 18% των ερωτηθέντων στην κοινότητα Κορώνου.

Ωστόσο η ανάλυση του χαρακτηριστικού OLD, δηλαδή σε ποιο ποσοστό τα ηλικιωμένα, προστατευόμενα άτομα μένουν μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, αποδεικνύει ότι στην πλειοψηφία τους (88%) μένουν χωριστά. Μόνο 7 από τα 50 άτομα (14%) στην κοινότητα Βίβλου απάντησαν ότι κάποιο ηλικιωμένο άτομο μένει στην ίδια οικία με την υπόλοιπη οικογένεια, ενώ για την Κόρωνο το ποσοστό μειώνεται στο 10%. Επιπλέον, ο παππούς είναι συνήθως αυτός που ζει μαζί με τα παιδιά και τα εγγόνια του σε ποσοστό 7%, ενώ μόλις 3 στα 100 άτομα απάντησαν ότι και οι δυο ηλικιωμένοι, παππούς και γιαγιά, συγκατοικούν με τα υπόλοιπα μέλη. Συνεπώς, εξάγεται το συμπέρασμα ότι στις κοινότητες αυτές εφαρμόζεται νεοτοπική εγκατάσταση, όπως άλλωστε υποστηρίζει ο Ψυχογιός (1987) (βλ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο), δηλαδή το νέο ζευγάρι μένει στο δικό του σπίτι μετά το γάμο, κοντά στους ηλικιωμένους γονείς για να τους φροντίζει.

Εξετάζοντας τέλος το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος, διαπιστώνεται ότι στην πλειοψηφία του αποτελείται από απόφοιτους του Δημοτικού σχολείου, καθώς 68 από τους 100 ερωτηθέντες ανήκουν σ'αυτή την κατηγορία. Σύμφωνα και με τον έλεγχο υποθέσεων που πραγματοποιήθηκε η διαφορά ανάμεσα στα ποσοστά των δύο κοινοτήτων είναι ασήμαντη στατιστικά, καθώς το ποσοστό φτάνει το 72% για την κοινότητα Βίβλου και το 64% για την κοινότητα Κορώνου. Σημαντική είναι η διαφορά από την κατηγορία των απόφοιτων Λυκείου που φτάνουν μόλις το 8% στο σύνολο των ερωτηθέντων, ποσοστό που κατανέμεται ισοσκελώς στις δύο κοινότητες. Από το αποτέλεσμα αυτό παρατηρείται ότι σημαντικό ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται στην κατηγορία ηλικιών 30-44 (που όπως προαναφέρθηκε αποτελούν την πλειοψηφία των ερωτηθέντων) έχουν γνώσεις μόνο Δημοτικού σχολείου.

Τα υπόλοιπα ποσοστά έχουν μικρή διακύμανση (βλ. Πίνακα 5), ενώ σημαντική παρατήρηση είναι το γεγονός ότι το ποσοστό αναλφάβητων στους ερωτηθέντες ήταν 3%, στους οποίους η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε από την ερευνήτρια, ενώ ίδιο αριθμητικά ήταν το ποσοστό πτυχιούχων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ).

Συμπερασματικά, όσον αφορά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνονται στους άνδρες ερωτηθέντες, ηλικίας 30-44 ετών, μορφωτικού επιπέδου Δημοτικού σχολείου, που ανήκουν σε άνω των 6 μελών οικογένεια. Τα ποσοστά δεν παρουσιάζουν σοβαρές διακυμάνσεις στην κάθε κοινότητα, αλλά μάλλον παρατηρείται ομοιογένεια και στους δυο πληθυσμούς. Η μόνη ιδιαίτερη διαφορά που παρατηρήθηκε είναι ποσοστό του αριθμού παιδιών που ξεπερνά τα τέσσερα που παρουσιάζεται σχετικά μειωμένο στη Βίβλο (4%) σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό της Κορώνου (20%). Επίσης πρέπει να παρατηρηθεί η εφαρμογή της νεοτοπικής εγκατάστασης των ζευγαριών, όπως προκύπτει από τα χαμηλά ποσοστά συγκατοίκησης ηλικιωμένων και υπόλοιπων μελών της οικογένειας. Τέλος, παρά το γεγονός ότι κατά μέσο όρο το δείγμα εμφανίζει ενθαρρυντικά ποσοστά στον αριθμό παιδιών, υπάρχει τάση για γήρανση του πληθυσμού, ιδιαίτερα στην ορεινή κοινότητα της Κορώνου, όπου αθροιστικά το ποσοστό που αντιπροσωπεύει τις κατηγορίες ηλικιών 55-65 και 65 και άνω φτάνει το 40%. Το αντίστοιχο ποσοστό των ερωτηθέντων στην Βίβλο είναι 36%.

8.2 Οικονομικά χαρακτηριστικά

Η απασχόληση αποτελεί το πρώτο στοιχείο που εξετάζεται στα οικονομικά χαρακτηριστικά και μάλιστα η αποκλειστική απασχόληση στον αγροτικό χώρο. Διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων και στις δύο κοινότητες απασχολείται και στον εξωαγροτικό χώρο (ποσοστό 87%) (βλ. Πίνακα 6).

Στην κοινότητα Κορώνου 48 από τα 50 άτομα απάντησαν ότι δεν ασχολούνται αποκλειστικά στον πρωτογενή τομέα, ενώ στην κοινότητα Βίβλου οι 39 στους 50 έδωσαν την ίδια απάντηση. Στην ερώτηση "ποια είναι η απασχόλησή σας εκτός αγροτικού χώρου" παρουσιάζεται μια ποικιλία για τις δυο κοινότητες. Στη Βίβλο ξεχωρίζουν οι συνταξιούχοι του Ο.Γ.Α. και οι ασχολούμενες με τα οικιακά, ενώ στην Κόρωνο οι εργάτες (στους οποίους περιλαμβάνονται και οι σμυριδεργάτες) και η κατηγορία "άλλο" συγκεντρώνουν της πλειοψηφία. Πρέπει να σημειωθεί ότι ακολουθούν οι ασχολούμενες με τα οικιακά. Το 30% των κατοίκων της κοινότητας Κορώνου, που αντιπροσωπεύει την κατηγορία "άλλοι", ανήκει κυρίως στους συνταξιούχους του Ι.Κ.Α., άτομα άνω των 55 ετών, τα οποία εργάζονταν στην εξόρυξη σμύριδας και έχουν πλέον συνταξιοδοτηθεί. Αντίστοιχα η πλειοψηφία του 20%, που ανήκει στην κατηγορία "εργάτες (σμύριδα)", ανήκει στα άτομα που εργάζονται στα σμυριδορυχεία την περίοδο που ορίζεται.

Συνεπώς, το συμπέρασμα που εξάγεται εύκολα για την κοινότητα Κορώνου είναι ότι η σμύριδα αποτελεί μια συμπληρωματική απασχόληση (μορφή πολυαπασχόλησης) με την οποία εμπλέκεται η πλειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού, προκειμένου να επιτύχει την ετήσια ασφάλεια και συνταξιοδότησή του. Άλλωστε το όλο καθεστώς και η ιστορία της σμύριδας είναι πολύ παλαιά και ιδιαίτερης σημασίας για τον τοπικό πληθυσμό, όπως έχει ήδη αναλυθεί διεξοδικώς στο 6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ.

Στην περίπτωση της κοινότητας Βίβλου τα δύο πρωτεύοντα ποσοστά ανήκουν στις γυναίκες - οικοκυρές και στους συνταξιούχους του Ο.Γ.Α. , 20% στην κάθε περίπτωση. Η διαφοροποίηση είναι σημαντική, αλλά εξηγείται εύκολα αν γίνει γνωστό ότι οι κάτοικοι της Βίβλου δεν έχουν δικαίωμα εξόρυξης της σμύριδας, αφού τα ορυχεία δεν ανήκουν στην πεδινή ζώνη. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι τα ποσοστά των άλλων επαγγελματιών ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, έμποροι, ελεύθεροι επαγγελματίες, τεχνίτες και κάτοχοι ξενοδοχειακών μονάδων είναι σχετικά χαμηλά και στις δύο κοινότητες κυμαινόμενα από 2-14%, ενώ κανένας ερωτώμενος δεν ήταν παράλληλα ψαράς ή ναυτικός. Άλλωστε η αλιεία και η ναυτιλία ως επαγγέλματα δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένα στη Νάξο.

Επιπλέον αγροτουριστικές δραστηριότητες έχουν αναπτυχθεί μόνο στην κοινότητα Βίβλου σε ποσοστό 6% (βλ. Πίνακα 7). Τα νούμερα του πίνακα συχνότητων (3 στα 50 άτομα) αντιπροσωπεύουν τους κατόχους αγροτουριστικών δωματίων, που κατασκευάστηκαν σχετικά πρόσφατα (μάλιστα η μια μονάδα βρισκόταν υπό κατασκευή την περίοδο της έρευνας). Το γεγονός ότι η Βίβλος βρίσκεται στην παραθαλάσσια ζώνη, ενώ η Κόρωνος είναι ένα ορεινό και απομακρυσμένο χωριό, εξηγεί την έλλειψη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σ' αυτό. Ωστόσο, και για τις δύο κοινότητες ο αγροτουρισμός είναι άγνωστος ακόμη ως μια δευτερεύουσα δραστηριότητα στην συντριπτική τους πλειοψηφία (το 97% των ερωτηθέντων δεν ασχολείται με αγροτουρισμό).

Το ετήσιο οικογενειακό αγροτικό εισόδημα αποτελεί ένα ακόμη οικονομικό χαρακτηριστικό που παρουσιάζει ενδιαφέρον. Στην κοινότητα Κορώνου τα μεγαλύτερα ποσοστά 30% και 32% συναντώνται στις κατηγορίες 1.000.000 - 2.000.000 δρχ. και 2.000.000 - 3.000.000 δρχ. το χρόνο αντίστοιχα. Στην κοινότητα Βίβλου τα μεγαλύτερα ποσοστά ανήκουν στην κατηγορία 3.000.000 - 5.000.000 δρχ. (22% των ερωτηθέντων) και 5.000.000 - 10.000.000 δρχ. (38% των ερωτηθέντων).

Συνεπώς, παρατηρείται ότι τα μεγαλύτερα ετήσια οικογενειακά εισοδήματα ανήκουν στην κοινότητα Βίβλου (βλ. Πίνακα 8), γεγονός που εξηγείται αν ληφθεί υπ' όψη ότι πρόκειται για μια πεδινή, εύφορη κοινότητα με μεγάλες εκτάσεις λειβαδιών, όπου εφαρμόζεται εντατική καλλιέργεια πατάτας και ταυτόχρονη εκτροφή γαλακτοπαραγωγών αγελάδων. Αντίθετα, η οικονομία της κοινότητας Κορώνου στηρίζεται στην οικόσιτη ή ελευθέρως βοσκής αιγοπροβατοτροφεία, ενώ το άγονο του εδάφους δεν επιτρέπει την καλλιέργεια πατάτας, σιτηρών ή άλλων προσοδοφόρων προϊόντων. Συμπεπώς, τα εισοδήματα των κατοίκων είναι αρκετά χαμηλότερα. Συγκρίνοντας μέσω του ελέγχου υποθέσεων όμως την κατηγορία 5 που αντιστοιχεί στα 3.000.000 - 5.000.000 δρχ. διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει στατιστική διαφορά ανάμεσα στα ποσοστά του δείγματος, δηλαδή το 22% που αντιπροσωπεύει τους κατοίκους της Βίβλου και το 18% που ισχύει στην κοινότητα Κορώνου. Άρα για την κατηγορία αυτή τα ετήσια οικογενειακά εισοδήματα προερχόμενα από τον πρωτογενή τομέα, συγκλίνουν στις δυο κοινότητες. Τα μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται στην κατηγορία εισοδημάτων 2.000.000 - 3.000.000 στη Βίβλο (8% των ερωτηθέντων) και στην Κόρωνο το εισόδημα κάτω του 1.000.000 δρχ. συγκεντρώνει το 12% των ερωτηθέντων. Επίσης, ενώ η συγκεκριμένη ερώτηση αντιμετωπίζονταν μάλλον αρνητικά από τους κατοίκους των κοινοτήτων, σχετικά μικρό είναι το ποσοστό αυτών που δεν απάντησαν, που φτάνει το 8% και στις δυο κοινότητες.

Αρκούντως διαφωτιστικά είναι τα αποτελέσματα του επόμενου χαρακτηριστικού, που αφορά στα εισοδήματα από εξωαγροτική απασχόληση μηνιαίως και συνδυάζεται άμεσα με το προηγούμενο χαρακτηριστικό του αγροτικού εισοδήματος. Τα στατιστικά ίσα ποσοστά (κατόπιν του σχετικού ελέγχου υποθέσεων που προηγήθηκε) αυτών που δεν έχουν εισόδημα, προερχόμενο από άλλο χώρο εκτός του αγροτικού, αντιστοιχούν στο 48% για τους ερωτώμενους στη Βίβλο και στο 42% για τους ερωτώμενους της Κορώνου. Τα ποσοστά αυτά είναι αρκετά χαμηλά σε συνδυασμό με το μεγάλο ποσοστό που βρέθηκε στο πρώτο οικονομικό χαρακτηριστικό, δηλαδή στην εκτός αγροτικού χώρου απασχόληση που φτάνει το 87% στο σύνολο των ερωτηθέντων. Θα μπορούσε λοιπόν να δημιουργηθεί το ερώτημα πως συνδυάζεται η εκτός αγροτικού χώρου εργασία, η οποία όμως δεν προσφέρει εισόδημα. Η απάντηση δίνεται εύκολα αν ληφθεί υπ' όψην ότι στην εκτός αγροτικού χώρου απασχόληση περιλαμβάνονται οι ασχολούμενες με τα οικιακά και οι εργαζόμενοι στα σμυριδορυχεία. Στην μεν πρώτη περίπτωση γίνεται ευθύς αντιληπτό ότι δεν υπάρχει εισόδημα για τις νοικοκυρές, στη δε περίπτωση των σμυριδεργατών έχει ήδη αναφερθεί στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο αλλά και στο παρόν, ότι η εργασία στα ορυχεία γίνεται αποκλειστικά για την ασφάλεια και συνταξιοδότηση των εργατών και συνοδεύεται και από ένα χρηματικό ποσό ως "δώρο" στο τέλος της εργασίας. Τουλάχιστον αυτή είναι η τυπική ισχύς και η νόμιμη διαδικασία (περισσότερα στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο περί πλασματικών σμυριδεργατών). Συνεπώς ούτε από την εργασία στη σμύριδα, όσον αφορά την κοινότητα Κορώνου, δεν εξασφαλίζεται μηνιαίο εισόδημα.

Επιπλέον, αυξημένα ποσοστά εκφράζονται στην κατηγορία μηνιαίου εισοδήματος 100.000 - 150.000 δρχ. για τους κατοίκους της Κορώνου (19 στους 50 ερωτηθέντες έχουν αντίστοιχα μηνιαίο εισόδημα). Τα άτομα αυτά αντιπροσωπεύουν τους συνταξιούχους του ΙΚΑ, αυτούς που είναι άνω των 55 ετών και λαμβάνουν σύνταξη από την εργασία τους στα σμυριδορυχεία. Το μικρότερο ποσοστό ανήκει σ' αυτούς που λαμβάνουν μηνιαίως 50.000-100.000 δρχ. και εκπροσωπούν το 2% των ερωτηθέντων. Στην κοινότητα Βίβλου το μικρότερο ποσοστό (4%) ανήκει στην κατηγορία των 100.000 - 150.000 δρχ., συνεπώς παρουσιάζεται σημαντική διαφοροποίηση με την ορεινή κοινότητα. Σχετικά αυξημένα είναι και τα ποσοστά των κατηγοριών 50.000 - 100.000 δρχ. (18%), που εκπροσωπείται από τους συνταξιούχους του Ο.Γ.Α, και 300.000 - 400.000 δρχ (14%), που αντιστοιχεί στις λοιπές κατηγορίες των δημοσίων υπαλλήλων, ελεύθερων επαγγελματιών, τεχνιτών κλπ. Ακόμη και στο σημείο αυτό πρατηρείται διαφοροποίηση με την κοινότητα Κορώνου, που δεν εμφανίζει αντίστοιχα ποσοστά μηνιαίων εισοδημάτων της τάξης των 300.000 - 400.000 δρχ., όπως και στην περίπτωση του ετήσιου αγροτικού εισοδήματος. Πάντως μεγάλα ποσά όπως 500.000 δρχ. και άνω μηνιαίως ή 20.000.000 δρχ. ετησίως δεν συναντώνται σε καμία κοινότητα, σύμφωνα με τον πίνακα συχνοτήτων.

Πάντως σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 9 το εισόδημα προέρχεται και για τις δυο κοινότητες κυρίως από την απασχόληση στον αγροτικό χώρο σε ποσοστό 73%. Πιο συγκεκριμένα, 38 άτομα - κάτοικοι της Βίβλου δήλωσαν ότι ο πρωτογενής τομέας είναι η κύρια πηγή του εισοδήματός τους (ποσοστό 76%), ενώ τα υπόλοιπα 12 άτομα (24%) αντλούν το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων τους από εξωαγροτικές δραστηριότητες.

Τα αντίστοιχα νούμερα για την κοινότητα Κορώνου είναι 35 άτομα στα 50 για την πρώτη κατηγορία (εισόδημα από αγροτικό χώρο) ποσοστό 70% και τα υπόλοιπα 15 άτομα που ρωτήθηκαν (30%) ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία (εισόδημα από εξωαγροτικές δραστηριότητες). Συνεπώς, η δεύτερη ασχολία για την πλειοψηφία του τοπικού πληθυσμού είναι μάλλον συμπληρωματική, ενώ το εισόδημά τους προέρχεται κυρίως από τον πρωτογενή τομέα.

Ελέγχοντας μέσω του ελέγχου υποθέσεων , από ποιο πρόσωπο γίνεται η διαχείριση του εισοδήματος (χαρακτηριστικό HANDLING) διαπιστώθηκε ότι όσον αφορά τα ποσοστά της διαχείρισης από τον πατέρα δεν υπάρχει σημαντικά στατιστική διαφορά (έγινε δεκτή η μηδενική υπόθεση H_0). Μάλιστα τα ποσοστά αντιστοιχούν στο 28% για τη Βίβλο (14 άτομα στα 50 που ρωτήθηκαν) και στο 38% για την Κόρωνο (19 άτομα στα 50 που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο).

Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην συναπόφαση των συζύγων σχετικά με τη διαχείριση του εισοδήματος, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 10 και ισοσκελίζεται στο 52% για κάθε κοινότητα. Σημαντική είναι η παρατήρηση ότι τα μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται στη διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος από τη γυναίκα - μητέρα που μόλις φτάνουν το 6% (Βίβλος 8% , Κόρωνος 4%).

Παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα της διερεύνησης της επένδυσης του εισοδήματος και μάλιστα του τόπου και του τρόπου (Πίνακας 11), έχει ενδιαφέρον η διαπίστωση ότι οι ντόπιοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία επενδύουν το εισόδημα στον τόπο τους, σε ποσοστό 93%. Μάλιστα η Νάξος και η Αθήνα είναι τα δύο μέρη διεκδίκησης της επένδυσης, ενώ το εξωτερικό ή άλλες περιοχές δεν ενδιαφέρουν τους κατοίκους των υπό ερεύνηση κοινοτήτων, ως τόποι επένδυσης των χρημάτων τους. Ωστόσο, φαίνεται πως η Νάξος κατακτά τους ντόπιους επενδυτές, αφού το 92% των κατοίκων της Κορώνου που ρωτήθηκε, προτιμά να αξιοποιήσει το εισόδημά τους στον τόπο τους.

Όσον αφορά τον τρόπο επένδυσης, η αγορά ακινήτων είναι η πρώτη επιλογή των ντόπιων και μάλιστα τα ποσοστά για τις δύο κοινότητες έχουν μηδενική διαφορά για το χαρακτηριστικό αυτό (Βίβλος 48%, Κόρωνος 38%). Ακολουθεί η δημιουργία κεφαλαίου στην εργασία, που έχει να κάνει κυρίως με την αγορά εκτάσεων και βοσκοτόπων εργαλείων, ζώων, γεωργικών μηχανημάτων κλπ. Το ποσοστό 32% είναι ιδιαίτερα κοντά με το προηγούμενο για την κοινότητα Κορώνου, ενώ για την κοινότητα Βίβλου είναι 22%. Η επένδυση που φαίνεται να απασχολεί λιγότερο τους κατοίκους των δύο κοινοτήτων είναι η δημιουργία επιχειρήσεων, που απαντάται μόνο σε 4 άτομα στη Βίβλο, όπως διακρίνεται στον πίνακα συχνοτήτων. Η πλέον σημαντική διαπίστωση από τα όσα προαναφέρθηκαν είναι ότι το εισόδημα των κατοίκων των δύο κοινοτήτων που αντιπροσωπεύουν την ορεινή και πεδινή ζώνη, επενδύεται στο ίδιο το νησί, άρα παραμένει στον τόπο που ζουν. Μάλιστα, οι ντόπιοι επενδύουν κυρίως σε αγορές ακινήτων και στην εργασία τους (κεφαλαιουχικός εξοπλισμός), σε τομείς δηλαδή που έχουν άμεση σχέση με την τοπική ανάπτυξη.

Διερευνώντας τα είδη φυτικής παραγωγής των δύο κοινοτήτων διαπιστώνεται μια ποικιλία που εξηγείται με τις κλιματικές και μορφολογικές συνθήκες της κάθε ζώνης. Η πεδινή Βίβλος παράγει στη συντριπτική πλειοψηφία της πατάτα σε ποσοστό 50% και σιτηρά σε ποσοστό 32%.

Τα κύρια προϊόντα της Κόρωνου είναι το λάδι και το κρασί ή η ελαιουργία και η αμπελουργία, ως δραστηριότητες σε ποσοστά 64% και 30% αντίστοιχα. Η καλλιέργεια πατάτας αποτελεί μόλις το 4% των προϊόντων που παράγονται στην Κόρωνο. Άλλωστε, σύμφωνα και με τον έλεγχο υποθέσεων που προηγήθηκε, υπάρχει στατιστική διαφορά στα δύο ποσοστά, η οποία κυμαίνεται από 40% - 60%. Αντίστοιχα, το κρασί αποτελεί το 8% της φυτικής παραγωγής για τη Βίβλο, ενώ το λάδι δεν απαντήθηκε από τους ερωτώμενους ως κύριο είδος φυτικής παραγωγής, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 13.

Όπως προαναφέρθηκε είναι φυσικό επακόλουθο ότι σε μια άγονη, ορεινή κοινότητα χωρίς μεγάλες εκτάσεις, όπως η Κόρωνος, δεν καλλιεργούνται προϊόντα σαν την πατάτα, που θέλει πλούσιο έδαφος και συχνά πότισμα. Η μορφολογία του εδάφους και η αδυναμία χρησιμοποίησης της τεχνολογίας λόγω των μικρών εκτάσεων (όπως διαπιστώνεται παρακάτω) επιτρέπουν την παραγωγή ορισμένων ειδών που δεν χρειάζονται εντατική φροντίδα, όπως το κρασί και το λάδι. Αντίθετα για τη Βίβλο η καλλιέργεια πατάτας και κυρίως σιτηρών είναι συμφέρουσα γιατί γίνεται συνδυασμός των προϊόντων φυτικής παραγωγής (τριφύλλι και μηδική που χρησιμοποιούνται ως ζωτροφή για τις αγελάδες) και της κοπριάς των αγελάδων που χρησιμεύει ως λίπασμα. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε τα ποσοστά των απαντήσεων στην ερώτηση: "ποιο είδος αποδίδει περισσότερο οικονομικά", συγκλίνουν με αυτά του κύριου προϊόντος φυτικής παραγωγής. Αυτό σημαίνει πως για τη Βίβλο η πατάτα είναι το πλέον αποδοτικό είδος παραγωγής σε ποσοστό 64%, ενώ για την Κόρωνο κυρίως το λάδι σε ποσοστό 68%, ενώ το κρασί μειώνεται στο 20%. Η διαφορά αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι το ελαιόλαδο είναι πιο ακριβό στην πώλησή του απ' ό,τι το κρασί και ταυτόχρονα πιο συμφέρον, γιατί αποδίδει συνήθως μεγάλες ποσότητες. Η διαφορά που παρουσιάζεται στην πατάτα και τα σιτηρά έχει μια ανάλογη εξήγηση καθώς η πατάτα αποτελεί βασικό είδος της ναξιακής παραγωγής που φτάνει στις αθηναϊκές αγορές.

Μια τελευταία διαπίστωση αφορά την παραγωγή των οπωροκηπευτικών που εμφανίζεται μειωμένη σχετικά, μόλις στο 3% του συνόλου των ερωτηθέντων, όμως αυτό που ενδιαφέρει είναι το αντιπροσωπευτικό είδος κάθε κοινότητας και όχι αυτά που παράγονται σε μικρότερο βαθμό. Στο σύνολο των ερωτηθέντων μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 2% δεν παράγει κανένα φυτικό προϊόν, άρα η συντριπτική πλειοψηφία καλλιεργεί έστω και μικρές ποσότητες προϊόντων για να εξασφαλίσει τα είδη διατροφής της.

Σημαντική διαφοροποίηση παρουσιάζεται και στα ποσοστά που αφορούν στην καλλιεργήσιμη έκταση της εκμετάλλευσης. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι ως καλλιεργήσιμη έκταση δε νοούνται οι βοσκότοποι, οι οποίοι αποτελούν σημαντικό έδαφος της κοινότητας Κόρωνου. Ως καλλιεργήσιμη θεωρείται η γη στην οποία υπάρχει κάποιο είδος καλλιέργειας και αποτελεί μέρος της εκμετάλλευσης. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων 52% στη Βίβλο απάντησε ότι η έκτασή τους ξεπερνά τα 30 στρέμματα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την ίδια κατηγορία στρεμμάτων στην Κόρωνο φτάνει μόλις το 12%. Τα μεγαλύτερα νούμερα στην Κόρωνο συναντώνται στις κατηγορίες 4 και 5, δηλαδή από 5-10 στρέμματα και από 10-20 στρέμματα αντίστοιχα, που συγκεντρώνουν 36% των ερωτηθέντων για κάθε κατηγορία. Τα ανάλογα ποσοστά για τη Βίβλο είναι 4% και 14% αντίστοιχα. Οι στατιστικές αυτές διαφοροποιήσεις εξηγούνται τόσο από το είδος της καλλιέργειας, αλλά κυρίως από τη μορφολογία του κάθε τόπου, που στη μια περίπτωση (Κόρωνος) πρόκειται για μικρά και διάσπαρτα χωράφια και στην άλλη (Βίβλος) για συνεχόμενα ποτιστικά. Μικρότερα ποσοστά της τάξης του 2% και 6% εμφανίζονται στις εκτάσεις των 2-5 στρεμμάτων, ενώ όπως διαπιστώνεται και στον Πίνακα 14, αξιόλογο είναι το ποσοστό αυτών που έχουν 20-30 στρέμματα και κατοικούν στη Βίβλο (20%).

Η εκτροφή παραγωγικών ζώων αποτελεί ένα θέμα που παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις στις δύο κοινότητες. Σημαντική θέση κατέχει η βοοτροφία στη Βίβλο, αφού το 34% των ερωτηθέντων έχει από 10-35 ζώα, ενώ 30% έχει 5-10 αγελάδες. Στην Κόρωνο ποσοστό 2% απάντησε ότι ασχολείται με τη συστηματική εκτροφή βοοειδών, ενώ το 98% δεν ασχολείται με την εκτροφή μεγάλων ζώων. Η διαφορά που παρουσιάζεται είναι εμφανής και αποδεικνύει ότι η σταυλισμένη κτηνοτροφία και μάλιστα η βοοτροφία αποτελεί σημαντική ενασχόληση για τους κατοίκους της πεδινής ζώνης. Αντίθετα, οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών, της Κορώνου στην προκειμένη περίπτωση απάντησαν ότι εκτρέφουν περισσότερα από ένα είδος συστηματικά σε ποσοστό 38% και μάλιστα σε αριθμό ζώων που κυμαίνεται από 100 έως 200. Πρόκειται για αυτούς που ασχολούνται με την εκτροφή αιγοπροβάτων, τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως περισσότερα από ένα είδος ζώου. Η αιγοπροβατοτροφία είναι η κύρια δραστηριότητα των κατοίκων ορεινών περιοχών, όπως είναι η Κόρωνος, ενώ στη Βίβλο το ποσοστό κατοχής και εκτροφής μικρών ζώων είναι αντιστρόφως ανάλογο (94% των ερωτηθέντων δεν έχουν αιγοπρόβατα). Αυτές οι δύο δραστηριότητες αποτελούν τις αντιπροσωπευτικές για κάθε κοινότητα ως προς τη συστηματική, επαγγελματική δηλαδή εκτροφή ζώων. Οι υπόλοιπες ομάδες ζώων παρουσιάζονται σε χαμηλά ποσοστά, συνεπώς δεν μπορούν να θεωρηθούν ιδιαίτερες για κάθε περιοχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ομάδες των μελισσών και των χοίρων για τις οποίες το 96% του δείγματος απάντησε ότι δεν εκτρέφει συστηματικά, ενώ το 90% του συνόλου απάντησε ότι δεν ασχολείται σε εντατικό επίπεδο με την εκτροφή πουλερικών.

Ωστόσο, τα τελευταία ποσοστά αλλάζουν όσον αφορά την κατοχή ζώων σε οικογενειακό - ατομικό επίπεδο για την κάλυψη αναγκών της οικογένειας. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το σύνολο του δείγματος της Βίβλου έχει ζώα για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών, ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό για την Κόρωνο (98%). Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότεροι έχουν ένα ή περισσότερα είδη ζώων κοντά στο σπίτι τους, συνήθως για ατομική τους χρήση. Πιο συγκεκριμένα το 60% των κατοίκων της Κορώνου που ρωτήθηκε έχει πουλερικά, ενώ το 70% έχει αιγοπρόβατα για τις οικογενειακές ανάγκες. Επίσης, 6% έχει κουνέλια, 8% μέλισσες και 22% χοίρους. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη Βίβλο είναι πιο υψηλά, δηλαδή 74% έχει πουλερικά, 32% χοίρους, 8% κουνέλια και αιγοπρόβατα και 6% μέλισσες. Επίσης, μεγάλο είναι το ποσοστό αυτών που έχουν αγελάδες, που φτάνει το 70% στην κοινότητα Βίβλου.

Η χρησιμοποίηση γεωργικών μηχανημάτων είναι ένα ακόμη στοιχείο διαφοροποίησης, καθώς στην κοινότητα Κορώνου μόνο 20 στους 50 ερωτηθέντες, σύμφωνα με τον πίνακα συχνότητων, απάντησαν θετικά, ενώ στην κοινότητα Βίβλου 37 από τους 50 που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο έδωσαν την ίδια απάντηση. Επίσης, σημαντική είναι η απόκλιση στην ταξινόμηση των μηχανημάτων σύμφωνα με την αξία τους. Η πλειοψηφία του δείγματος στη Βίβλο (48%) διαθέτει μηχανήματα άνω των 10.000.000 δρχ., ενώ στην Κόρωνο τα μηχανήματα που χρησιμοποιούνται κοστίζουν κάτω από 500.000 δρχ. σε ποσοστό 28%. Η χρηματική διαφορά των μηχανημάτων αποδίδεται στους γεωργικούς ελκυστήρες (τρακτέρ), που χρησιμοποιούνται στην πεδινή κοινότητα, λόγω του μεγέθους της έκτασης αλλά και του είδους της καλλιέργειας.

Για τους ίδιους λόγους στην κοινότητα Βίβλου το 92% των ερωτηθέντων διαθέτει γεώτρηση ή πηγάδι με αντλία στην εκμετάλλευσή του, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Κόρωνο μόλις προσεγγίζει το 16%. Πιο υψηλό είναι και το ποσοστό εποχικών εργατών στις εκμεταλλεύσεις για τη Βίβλο, που φτάνει το 42% όσων συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο, ενώ η Κόρωνος απασχολεί εποχικούς εργάτες σε ποσοστό 14%. Μεγαλύτερα είναι και για τις δύο κοινότητες τα ποσοστά αυτών που δεν απασχολούν εργάτες, όπως διαπιστώνεται από τον Πίνακα 15, (Βίβλος 56% , Κόρωνος 86%) ενώ κανείς από τους αρχηγούς εκμεταλλεύσεων που ρωτήθηκαν δεν απασχολεί μόνιμο προσωπικό.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα συγκλίνουν στα επόμενα χαρακτηριστικά που αφορούν στα συμβοηθούμενα μέλη, στην ιδιοκατανάλωση και εμπορία των προϊόντων. Η περίπτωση των συμβοηθούμενων μη αμειβόμενων μελών φαίνεται πως συναντάται ευρέως και στις δύο κοινότητες, καθώς 47 στους 50 ερωτηθέντες στη Βίβλο και 44 στο δείγμα των 50 ατόμων στην Κόρωνο δέχονται βοήθεια στην εκμετάλλευση από μέλη της οικογένειάς τους (παιδιά, σύζυγος, ηλικιωμένοι). Απόλυτη ταύτιση υπάρχει και στο θέμα της ιδιοκατανάλωσης προϊόντων της ατομικής ή οικογενειακής παραγωγής, καθώς το σύνολο των ερωτηθέντων (100%) καταναλώνει μέρος των προϊόντων που παράγει. Αυτή η παρατήρηση ισχύει για αμφότερες τις κοινότητες, ενώ τονίζεται ότι βασικές καθημερινές ανάγκες καλύπτονται από την οικογενειακή παραγωγή. Ταυτόχρονα, σημαντικό τμήμα της παραγωγής καταλήγει στις ντόπιες και αθηναϊκές αγορές μέσω του εμπορίου. Μόνο το 15% του συνόλου των ερωτηθέντων στις δύο κοινότητες (Βίβλος 14%, Κόρωνος 16%) δεν εμπορεύεται μέρος των παραγομένων προϊόντων. Οι υπόλοιποι 85 στο δείγμα των 100 Ναξιωτών παράγουν και αποκτούν εισόδημα μέσω της πώλησης των παραγομένων αγαθών. Άλλωστε η Νάξος τροφοδοτεί τα γύρω νησιά, αλλά και τις υπόλοιπες μεγάλες αγορές με κτηνοτροφικά προϊόντα, πατάτα, κρασί και άλλα αγαθά. Ωστόσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο μέσα στα όρια του νησιού αναπτύσσονται μορφές εμπορίου εγχώριων αγαθών.

Το τελευταίο οικονομικό στοιχείο αφορά στην αποταμίευση, η οποία δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντικές διαφορές στις δύο κοινότητες, όπως αποδείχτηκε με τον έλεγχο υποθέσεων που πραγματοποιήθηκε. Υπερισχύει το ποσοστό αυτών που αποταμιεύουν και κατοικούν στη Βίβλο (94%), αλλά δεν απέχουν οι Κορωνιδιάτες που αποταμιεύουν τα χρήματά τους σε ποσοστό 88%. Ποικίλοι σκοποί, όπως οι αγορές, φαίνεται πως παροτρύνουν τους κατοίκους της Βίβλου να αποταμιεύουν σε ποσοστό 40%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Κόρωνο είναι 23%. Οι οικογενειακές ανάγκες είναι ο σημαντικότερος λόγος αποταμίευσης για τους κατοίκους της Κορώνου σε ποσοστό 32%, ενώ ο ίδιος λόγος αντιπροσωπεύει το 26% των κατοίκων της Βίβλου. Τέλος, η ασφάλεια συγκεντρώνει 14 άτομα από κάθε κοινότητα (28%), τα οποία θεωρούν ότι αποταμιεύουν γι' αυτόν το λόγο (βλ. Πίνακα 16).

Αυτό που θα μπορούσε να εξαχθεί ως συμπέρασμα από την παρουσίαση των οικονομικών χαρακτηριστικών είναι ότι στο σύνολό τους οι κάτοικοι των δυο κοινοτήτων που ρωτήθηκαν έχουν μια εκτός αγροτικού χώρου ασχολία, που όμως δεν αποφέρει άμεσα εισόδημα (π.χ. οικιακά, σμύριδα), επενδύουν το εισόδημά τους, που προέρχεται από τον πρωτογενή τομέα κυρίως στο νησί και δέχονται βοήθεια στην εκμετάλλευσή τους από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ενώ ταυτόχρονα ιδιοκαταναλώνουν και εμπορεύονται τα προϊόντα τους. Ωστόσο διαπιστώθηκαν και σοβαρές διαφορές ανάμεσα στις κοινότητες που οφείλονται κυρίως σε φυσικούς και μορφολογικούς παράγοντες. Ανομοιογένεια συναντήθηκε στο εισόδημα, στην έκταση της εκμετάλλευσης, στον μηχανολογικό εξοπλισμό και στο ανθρώπινο δυναμικό σε βάρος της Κορώνου (ορεινή ζώνη) καθώς και στα είδη φυτικής και ζωικής παραγωγής.

8.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Το τρίτο τμήμα του ερωτηματολογίου αναφέρεται στον τρόπο ζωής των κατοίκων των δυο κοινοτήτων και στις λειτουργίες τους στην οικογένεια και στο ευρύτερο σύνολο της κοινότητας. Μια πρώτη διερεύνηση γίνεται στο πως αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους οι ερωτηθέντες. Όπως διαπιστώνεται από τον πίνακα συχνοτήτων η τηλεόραση εμφανίζεται 37 φορές ως δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου στο σύνολο του δείγματος. Μάλιστα, σύμφωνα με τον έλεγχο υποθέσεων, τα δύο ποσοστά των κατοίκων που παρακολουθούν τηλεόραση τον ελεύθερο χρόνο τους έχουν μηδενική διαφορά. Τα ποσοστά αυτά φτάνουν το 40% για τη Βίβλο και το 34% για την Κόρωνο. Συνεπώς, η τηλεόραση αποτελεί σημαντικό στοιχείο της καθημερινής ζωής στα δύο χωριά, ιδιαίτερα για τα άτομα που περνούν σημαντικό χρόνο της ημέρας τους στο σπίτι (νοικοκυρές). Το καφενείο είναι η δεύτερη δραστηριότητα των ντόπιων στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους για την κοινότητα της Βίβλου, καθώς 10 στα 50 άτομα (20%) το επιλέγουν. Το ποσοστό είναι μεγαλύτερο για την κοινότητα Κορώνου καθώς 18 στα 50 άτομα (36%) θεωρούν το καφενείο ως πρωτεύουσα ασχολία του ελεύθερου χρόνου. Προφανώς τα αυξημένα ποσοστά μιας ανδρικής ασχολίας, όπως αυτή του καφενείου, συναντώνται λόγω της συμπλήρωσης των περισσότερων ερωτηματολογίων (74%) από άνδρες. Η οικιακή ενασχόληση φαίνεται πως συγκεντρώνει την προτίμηση των γυναικών, καθώς 17 στους 100 ερωτώμενους θεωρούν ότι ξοδεύουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε οικιακές εργασίες. Τα χαμηλότερα νούμερα συναντώνται στις δραστηριότητες που αφορούν τον αθλητισμό στην κοινότητα Βίβλου (1 στα 50 άτομα) και στη διασκέδαση, που και για τις δύο κοινότητες μοιράζεται ισάριθμα στο 6% του συνόλου των ερωτηθέντων. Χαμηλά έως μηδενικά είναι τα ποσοστά αυτών που ασχολούνται με το διάβασμα ή αναπτύσσουν καλλιτεχνικές δραστηριότητες (βλ. Πίνακα 17).

Ωστόσο, εκτός από τη διασκέδαση και την αναψυχή, οι ντόπιοι κάτοικοι φροντίζουν και για την πνευματική τους τροφή μέσω της εκκλησίας, όπως διαπιστώνεται και στον Πίνακα 19. Μάλιστα το θρησκευτικό ενδιαφέρον των κατοίκων της Βίβλου παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονο, καθώς 29 από τους 50 ερωτηθέντες (58%) πηγαίνει στην εκκλησία μια φορά την εβδομάδα, ενώ το 26% (13 στα 50 άτομα) μια φορά το μήνα. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Κόρωνο είναι 22% και 20% αντίστοιχα, δηλαδή μόνο 11 στους 50 πάνε εβδομαδιαίως στην εκκλησία, ενώ 10 στους 50 μηνιαίως. Το μεγαλύτερο ποσοστό από τους Κορωνιδιάτες (54%) εκκλησιάζεται στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές, ενώ το αντίστοιχο για τη Βίβλο είναι 16%. Υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό του δείγματος της κοινότητας Κορώνου που απάντησε ότι δεν εκκλησιάζεται ποτέ (4%) και αποτελεί τη συντριπτική μειοψηφία του συνόλου. Σε γενικές γραμμές πάντως και θεωρώντας τον εκκλησιασμό ως δείκτη θρησκευτικότητας του πληθυσμού παρατηρείται έντονο θρησκευτικό ενδιαφέρον και από τις δύο κοινότητες και ιδιαίτερα στη Βίβλο.

Η ασχολία με τα κοινά και συγκεκριμένα με την τοπική αυτοδιοίκηση και τα διοικητικά συμβούλια τοπικών συλλόγων, απασχολεί το 42% του συνολικού δείγματος, ενώ το υπόλοιπο 58% δεν έχει παρόμοιες δραστηριότητες. Το διάγραμμα συχνοτήτων μαρτυρεί ότι 22 στους 50 ερωτώμενους της Βίβλου έχουν οι ίδιοι ή κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ασχοληθεί με τα κοινά (44%), ενώ κοντινό είναι το ποσοστό και για τους κατοίκους Κορώνου (40%), αφού 20 στους 50 απάντησαν θετικά (Πίνακας 20).

Τα ποσοστά των συνεταιρισμένων μελών λειτουργούν αντιστρόφως ανάλογα στις δύο κοινότητες, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 18. Στην κοινότητα Βίβλου το ποσοστό συμμετοχής σε συνεταιρισμό είναι ιδιαίτερα υψηλό 78% σε σχέση με το αντίστοιχο που ισχύει στην Κόρωνο 22%. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι πεδινοί κάτοικοι έχουν περισσότερο ανεπτυγμένο το αίσθημα της συνεργασίας. Το γεγονός ότι στην κοινότητα Βίβλου υπάρχει συνεταιρισμός που συγκεντρώνει το γάλα των παραγωγών για να το παραδώσει στους αντιπροσώπους των μεγάλων γαλακτοβιομηχανιών (π.χ ΔΕΛΤΑ) εξηγεί την τάση που επικρατεί. Επιπλέον για να μπορέσει ο αγρότης να καλλιεργήσει πατάτα (προϊόν που όπως προαναφέρθηκε αποτελεί το βασικό παραγωγικό αγαθό στη Βίβλο), είναι αναγκασμένος να πάρει πατατόσπορο μόνο από το συνεταιρισμό. Συνεπώς, ένα από τα μέλη της οικογένειας (ή και περισσότερα) συμμετέχουν στον υπάρχοντα συνεταιρισμό, προκειμένου να λειτουργήσει ικανοποιητικά η εκμετάλλευσή τους. Αντίθετα, στην κοινότητα Κορώνου δε λειτουργεί συνεταιρισμός ούτε καν για τη σμύριδα, που αποτελεί σημαντική ασχολία και έτσι όσοι επιθυμούν να συμμετάσχουν σε συνεταιρισμούς είναι αναγκασμένοι να μεταβαίνουν σε άλλες κοινότητες. Το γεγονός αυτό επιδρά αρνητικά στην ενασχόληση των ντόπιων με τις συνεταιριστικές οργανώσεις.

Στο θέμα της ισότητας άνδρα - γυναίκας παρουσιάζονται μάλλον προοδευτικές αντιλήψεις, καθώς και οι δύο κοινότητες εκφράζουν, σύμφωνα με τον έλεγχο υποθέσεων, κοινές απόψεις. Σαράντα επτά άτομα στα 100 του δείγματος απάντησαν ότι ο ρόλος της γυναίκας στις αποφάσεις της εκμετάλλευσης είναι ισότιμος με αυτόν του άνδρα. Το ποσοστό αυτό μοιράζεται σχεδόν ισόποσα στις δύο κοινότητες, 46% για τη Βίβλο και 48% για την Κόρωνο. Ωστόσο, όμοιο είναι και το ποσοστό όσων απάντησαν ότι ο ρόλος της γυναίκας είναι δευτερεύων στα θέματα της εκμετάλλευσης/ επιχείρησης και μοιράζεται ως εξής: Βίβλος 42% , Κόρωνος 40%. Τέλος, εμφανίζονται 12 στα 100 άτομα που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο και απαντούν ότι η συμμετοχή της γυναίκας είναι καθοριστικής σημασίας. Το νούμερο αυτό εκφράζεται επίσης σε ίσα μέρη για κάθε κοινότητα. Οι απόψεις αυτές θεωρούνται αρκετά καινοτόμες για τα στενά πλαίσια παραδοσιακών κοινοτήτων. Σημειώνεται ότι την ερώτηση αυτή την απάντησαν άτομα και των δυο φύλων, οπότε παρουσιάζονται οι αντιλήψεις αμφοτέρων.

Τέλος, θεωρείται απαραίτητο να παρουσιαστεί η συμμετοχή των μελών στις αποφάσεις της οικογένειας, καθώς αποτελεί στοιχείο των ενδοοικογενειακών σχέσεων. Από τον πίνακα συχνότητων διαπιστώνεται ότι οι γονείς είναι εκείνοι που φέρουν το βάρος των υποθέσεων σε ποσοστό 72% για τη Βίβλο και 64% για την Κόρωνο, ενώ μικρότερο είναι το ποσοστό συμμετοχής και των παιδιών (14% και 22% αντίστοιχα). Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά των οικογενειών του δείγματος μάλλον βρίσκονται σε μικρές κατηγορίες ηλικιών, οπότε δε λαμβάνονται υπ' όψη. Επίσης, με έκπληξη διαπιστώνεται ότι το συνολικό ποσοστό πρωτοβουλίας των οικογενειακών αποφάσεων από τη μητέρα είναι ελαφρώς αυξημένο (9%) σε σχέση με τον πατέρα (5%), ιδιαίτερα στην κοινότητα Βίβλου.

Συγκρίνοντας το χαρακτηριστικό αυτό με τη διαχείριση των οικονομικών της οικογένειας, στην οποία υπερείχε ο πατέρας, διαπιστώνεται ότι ο κύριος φορέας του εισοδήματος, ο άνδρας, αναλαμβάνει κυρίως τη συνεχή εξασφάλιση της οικογένειας με το εισόδημα αυτό, αλλά οι αποφάσεις λαμβάνονται, σε μεγάλο βαθμό, από κοινού με τη σύζυγο - γυναίκα.

Από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που παρουσιάστηκαν συνοπτικά θα μπορούσε να ομολογηθεί ότι παρά το γεγονός ότι οι κάτοικοι των δύο κοινοτήτων ενδιαφέρονται για τα κοινά και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις φαίνεται να διαθέτουν την πλειοψηφία του ελεύθερου χρόνου τους στην τηλεόραση, ενώ το καφενείο αποτελεί μια παραδοσιακά ανδρική ασχολία. Επιπλέον, παρουσιάζεται έντονο θρησκευτικό αίσθημα ιδιαίτερα στην πεδινή ζώνη, αλλά και προοδευτική στάση ως προς τη θέση της γυναίκας. Τέλος όσον αφορά τη συμμετοχή σε συνεταυρισμούς, η πεδινή ζώνη υπερτερεί σημαντικά λόγω και της ύπαρξης του συνεταυρισμού εντός της κοινότητας.

8.4. Τοπικά χαρακτηριστικά.

Η μελέτη των τοπικών προβλημάτων και ιδιαιτεροτήτων της περιοχής, αλλά και ευρύτερων γεγονότων, όπως η μετανάστευση είναι απαραίτητη, καθώς συνδέεται αλληλένδετα με την τοπική ανάπτυξη και μελλοντική πορεία των κοινοτήτων που ερωτώνται, αλλά και ολόκληρου του νησιού.

Το πρόβλημα που απασχολεί ιδιαίτερα το νησί της Νάξου είναι η έλλειψη νοσοκομείου, όπως διαπιστώνεται από τη σύμπτωση των απόψεων του συνόλου, το οποίο απαντά σε ποσοστό 59% ότι χρειάζεται νοσοκομειακή περίθαλψη. Μάλιστα το πρόβλημα απασχολεί και τις δυο κοινότητες σε ίση στατιστική βάση (βλ. έλεγχο υποθέσεων). Πιο συγκεκριμένα η Βίβλος το ιεραρχεί ως πρωτεύων πρόβλημα (βλ. Πίνακα 21) σε ποσοστό 54%, ενώ κοινή είναι η ιεράρχηση για την Κόρωνο σε ποσοστό 64%. Δευτερεύων μειονέκτημα για το νησί θεωρείται ο αποκλεισμός του το χειμώνα κυρίως λόγω κακών καιρικών συνθηκών. Τα ποσοστά για τις δύο κοινότητες έχουν ως εξής : για τη Βίβλο 16%, ενώ για την Κόρωνο 14%. Λιγότερο σημαντικά κρίνουν τα θέματα ανεργίας και έλλειψης ευκαιριών μόρφωσης σε ποσοστά 5% και 2% αντίστοιχα, ενώ ανεπαρκές θεωρείται το υπάρχον οδικό δίκτυο σε συνολικό ποσοστό 12% που ισοκατανέμεται στις δύο κοινότητες.

Κρίνοντας στη συνέχεια το ενδιαφέρον της τοπικής Αυτοδιοίκησης για την επίλυση των υπαρχόντων προβλημάτων συμπεραίνεται ότι είναι μάλλον μέτριο κατά την πλειοψηφία των ερωτηθέντων (70%). Σύμφωνα με τον Πίνακα 22 το ποσοστό για την Κόρωνο αγγίζει το 72% ως προς τη μετριοπαθή στάση της Τοπικής Αρχής, ενώ το αντίστοιχο για τη Βίβλο είναι 68%. Σαφώς μικρότερα είναι τα νούμερα που εκφράζουν το έντονο ενδιαφέρον (Βίβλος 12%, Κόρωνος 26%) και την αδιαφορία των υπευθύνων (Βίβλος 16%, Κόρωνος 6%). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα έγινε σε μετεκλογική περίοδο, οπότε τα πρόσωπα άλλαξαν και δεν ήταν αποκρυσταλωμένη η άποψη του δείγματος. Επιπλέον με την εφαρμογή του Νόμου 2539 /997 (Σχέδιο "ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ") υπήρξε συμπύκνωση της Τοπικής Αρχής, συνεπώς οι ερωτώμενοι δεν ήταν σε θέση να κρίνουν το έργο της.

Η σπάνια μετακίνηση του τοπικού πληθυσμού στην περιοχή της πρωτεύουσας είναι ένα ακόμη χαρακτηριστικό που εμφανίζεται 72 φορές συνολικά σύμφωνα με τον πίνακα συχνότητας (Frequency Table). Συνεπώς, το 68% των ερωτηθέντων στη Βίβλο και το 76% στην Κόρωνο ταξιδεύουν σπάνια στην Αθήνα, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά αυτών που επισκέπτονται την πρωτεύουσα συχνά είναι 24% και 14%. Η μεγάλη συχνότητα μετακίνησης και η μη πραγματοποίηση ταξιδιού στην Αθήνα έστω και για μια φορά, συγκεντρώνουν τα μικρότερα ποσοστά (6% και 3% του συνόλου αντίστοιχα).

Εξετάζοντας όμως τους λόγους μετακίνησης εκτός νησιού, διαπιστώνεται μια ταύτιση με το χαρακτηριστικό PROBLEM, που αναφέρεται στο κυριότερο πρόβλημα του νησιού. Ένα σημαντικό μέρος των κατοίκων της πεδινής ζώνης, που αντιστοιχεί στο 32% αλλά και της ορεινής (50%), χρειάστηκε να μετακινηθεί για κάποια ιατρική ανάγκη. Το 28% των δύο κοινοτήτων μεταφέρθηκε εκτός Νάξου για συνδυασμό λόγων, ενώ το 24% των ερωτηθέντων στη Βίβλο και το 6% των ερωτηθέντων στην Κόρωνο ταξίδεψαν για επαγγελματικούς λόγους. Η διαφορά που παρατηρείται στην επαγγελματικής φύσης απομάκρυνση από τον τόπο τους, οφείλεται στο γεγονός ότι οι κάτοικοι της πεδινής ζώνης ασχολούνται με το εμπόριο σε μεγαλύτερο βαθμό λόγω των προϊόντων που πρέπει να πουληθούν στις αθηναϊκές αγορές και κυρίως τα κοντικά νησιά. Άλλωστε η Νάξος αποτελεί το ευφορότερο και παραγωγικότερο νησί των Κυκλάδων, όπως έχει ήδη αναφερθεί, γι' αυτό εφοδιάζει τα υπόλοιπα νησιά με τοπικά προϊόντα. Ωστόσο, το σοβαρότερο πρόβλημα που εξωθεί τον τοπικό πληθυσμό και των δυο ζωνών και ιδιαίτερα της ορεινής, που βρίσκεται μακρύτερα και από το κέντρο του νησιού (τη Χώρα), είναι η νοσοκομειακή περίθαλψη ή γενικότερα η αντιμετώπιση σοβαρών ιατρικών προβλημάτων. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί και η έλλειψη αναψυχής ως αιτία μετακίνησης σε ποσοστό 9%, κυρίως για τους νεότερους ανθρώπους, ενώ αναφέρεται και ως πρόβλημα του νησιού σε ποσοστό 7% του συνόλου.

Συνοψίζοντας την ενότητα που αφορά κυρίως στα προβλήματα του νησιού πρέπει να γίνει λόγος για μια προσωπική στατιστική της ερευνήτριας, που αφορά το ιδιαίτερο μειονέκτημα της κάθε κοινότητας. Όσα ερωτηματολόγια έγιναν με τη μορφή προσωπικής συνέντευξης (η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηματολογίων) ρωτήθηκε επιπλέον τι θεωρούν ως ιδιαίτερη έλλειψη για την κάθε κοινότητα χωριστά εκτός από τα όσα αναλύθηκαν στο χαρακτηριστικό PROBLEM για όλη τη Νάξο. Οι κάτοικοι της Βίβλου απάντησαν ότι παρουσιάζεται πρόβλημα με την αποχέτευση, καθώς το σύστημα είναι πεπαλαιωμένο και ελλιπές, ενώ στην Κόρωνο αυτό που απασχολεί τους κατοίκους είναι το άσχημο οδικό δίκτυο τόσο για την προσπέλαση στο χωριό από το κέντρο της Χώρας, όσο και των κοινοτικών δρόμων (δηλαδή δρόμων που χρησιμοποιούν για τους βοσκότοπους κυρίως). Επιπλέον, το θέμα της σμύριδας είναι μείζον για τον πληθυσμό της ορεινής ζώνης, που επιθυμεί να ασχολείται με την επεξεργασία και εκμετάλλευσής της, μέσω βιομηχανιών ή κατάλληλων εργοστασίων. Ωστόσο, οι απόψεις συνέκλιναν στο θέμα της ιατρικής περίθαλψης στο σύνολο του νησιού, αλλά και τοπικά, καθώς τα υπάρχοντα ιατρεία στις αντιπροσωπευτικές κοινότητες υπολειπουργούν.

Η μετανάστευση τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό αποτελεί ένα ιδιαίτερο στοιχείο για κάθε τύπο γι' αυτό και εξετάζεται σε κάθε έρευνα. Στην παρούσα μελέτη το μεγαλύτερο ρεύμα στο εξωτερικό μετανάστευσε τα διαστήματα 1946 - 1959 και 1960 - 1969 (βλ. πίνακα 24). Σημαντική διαφοροποίηση παρουσιάζεται στις δύο κοινότητες για τα προαναφερθέντα διαστήματα καθώς στην πεδινή Βίβλο 16% αντιστοιχεί στο διάστημα 1946 - 1959 και 8% στο διάστημα 1960 - 1969. Αντίθετα στην ορεινή Κόρωνο τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 46% και 54%. Τις δυο τελευταίες δεκαετίες 1970, 1980 δεν παρουσιάζονται ποσοστά μεταναστευτικής κίνησης στο εξωτερικό. Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι το γεγονός ότι σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων κατοίκων της Βίβλου (76%) δήλωσε ότι δεν υπήρξε μεταναστευτικό κύμα στο εξωτερικό. Το αποτέλεσμα αυτό εξηγείται αν ληφθεί υπ' όψη η μορφολογική διαφορά των δύο ζωνών - πεδινό και εύφορο έδαφος η Βίβλος, άγονο και χερσο η Κόρωνος - καθώς και η ανάλογη διαφορά στο οικονομικό επίπεδο και στην άνεση του τρόπου ζωής των κατοίκων. Άλλωστε όπως έχει προαναφερθεί η αναζήτηση καλύτερου βιοτικού επιπέδου αποτέλεσε σημαντικό λόγο φυγής (διαπιστώνεται και στην παρούσα μελέτη από το χαρακτηριστικό REASON παρακάτω).

Κύρια χώρα υποδοχής για τους μετανάστες της ορεινής ζώνης είναι η Αμερική σε ποσοστό 64% και ακολουθεί η Γερμανία σε ποσοστό 24%. Η Γερμανία άλλωστε αποτελεί και τη χώρα που δέχτηκε την πλειοψηφία των μεταναστών της πεδινής ζώνης σε ποσοστό 14% . Η Αυστραλία ή άλλες ενδεχόμενες χώρες συγκεντρώνουν πολύ μικρότερα ποσοστά.

Η μετανάστευση στο εσωτερικό πραγματοποιήθηκε κυρίως τη δεκαετία 1960 -1969 σε συνολικό ποσοστό 55% (βλ. Πίνακα 23). Πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της Βίβλου, 31 στα 50 άτομα δήλωσαν ότι το μεταναστευτικό κύμα των συμπατριωτών τους στο εσωτερικό πραγματοποιήθηκε εκείνη την περίοδο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Κόρωνο είναι 48% (24 στα 50 άτομα). Ακολουθεί το διάστημα 1946 - 1959 που συγκεντρώνει το 28% των απαντήσεων των κατοίκων Βίβλου και το 38% των κατοίκων Κορώνου. Επίσης διαπιστώνεται μικρά ποσοστά και στις δεκαετίες 1970, 1980 της τάξης των 12% και 2% αντίστοιχα, πράγμα που σημαίνει ότι η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα συνεχίστηκε και εξακολουθεί να υφίσταται σε μικρότερο όμως βαθμό.

Η κύρια περιοχή των μεταναστών, όπως διαπιστώνεται και στον πίνακα συχνότητων και ήταν αναμενόμενο, είναι η περιοχή της πρωτεύουσας στο σύνολο των απαντήσεων των κατοίκων της Βίβλου, ενώ στις απαντήσεις των Κορωνιδιτών 49 φορές (αντίστοιχο ποσοστό 98%). Ένα άτομο μόνο απάντησε ότι η μετακίνηση έγινε σε άλλα αστικά κέντρα, ενώ κανείς δεν θεώρησε ότι άλλα νησιά ή περιοχές της ηπειρωτικής χώρας αποτέλεσαν πόλο έλξης για τους μετανάστες.

Το χαρακτηριστικό REASON εξηγεί τους λόγους φυγής των Ναξιωτών που, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, είναι κυρίως οικονομικοί. Όπως αποδείχτηκε και από τον έλεγχο υποθέσεων δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς την αιτία μετανάστευσης για τις δύο κοινότητες. Έτσι, οι οικονομικοί λόγοι που συμπεριλαμβάνουν την εργασία αποσπούν το 74% των απαντήσεων της Βίβλου και το 88% των απαντήσεων της Κορώνου. Λόγοι υγείας, κοινωνικοί λόγοι και σπουδές συγκεντρώνουν μικρά ποσοστά της τάξης του 4% ,6% και 2% αντίστοιχα για την Κόρωνο, ενώ σημαντικό ποσοστό (24%) ενός άλλου παράγοντα συναντάται στις απαντήσεις της Βίβλου. Ο παράγοντας αυτός είναι η παρατεταμένη περίοδο ανομβρίας που έπληξε την κοινότητα και κατέστρεψε τη σοδεία, που απαιτεί έντονα την παρουσία νερού (πατατόσπορος). Η κατάσταση αυτή υπήρξε αιτία προσφυγής πολλών γεωργών σε άλλη μορφή απασχόλησης και μεταφοράς σε αστικά κέντρα, όπως προέκυψε από μαρτυρίες χωριανών κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων.

Τα αποτελέσματα που έχουν να κάνουν με τις χρονολογίες και τους λόγους μετανάστευσης, καθώς και με το ποσοστό επιστροφής που εξετάζεται ευθύς παρακάτω συμπίπτουν απόλυτα με τις επίσημες απογραφές της Ε.Σ.Υ.Ε., οι οποίες δείχνουν μειώσεις του πληθυσμού μετά το 1940 έως και το 1970 (βλ. Πίνακα 1), καθώς και τα υπάρχοντα στοιχεία για τη ζήτηση της σμύρδας και τον αντίκτυπό της στη ροή του πληθυσμού (ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο).

Όσον αφορά το ποσοστό επιστροφής των παλλινοστούντων, η έρευνα μαρτυρεί ότι είναι μάλλον μικρό, καθώς το 44% των κατοίκων της Βίβλου απαντάει ότι δεν επέστρεψαν καθόλου, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Κόρωνο αγγίζει το 70%. Επίσης μόνο 6 στους 50 πεδινούς κατοίκους δήλωσαν ότι επέστρεψαν πολλοί μετανάστες στον τόπο τους (12%), ενώ το ποσοστό μειώνεται στο 4% δηλαδή 2 άτομα του ορεινού χώρου έδωσαν την ίδια απάντηση σύμφωνα με τον πίνακα συχνότητων

Επιπλέον στην ερώτηση αν οι παλλιννοστούντες ενισχύουν την ιδιαίτερα πατρίδα τους, το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε θετικά στο σύνολό του (73%), καθώς 36 στους 50 από την κοινότητα Βίβλου και 37 από τους 50 του δείγματος της Κορώνου θεωρούν ότι "οι ξένοι αφήνουν λεφτά στον τόπο τους" όταν τον επισκέπτονται. Αναλύοντας τα παραπάνω αποτελέσματα διαπιστώνεται ότι παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία αυτών που έφυγαν είτε για το εσωτερικό και κυρίως στο εξωτερικό δεν επέστρεψε, εντούτοις διατηρεί επαφή με τον πατρογονικό τόπο και μάλιστα ενδιαφέρεται και την στηρίζει όπως δύναται. Αυτή η διαπίστωση είναι ευχάριστη και αποτελεί ιδίον του Έλληνα, ο οποίος όπου κι αν βρίσκεται νοσταλγεί την δική του "Ιθάκη".

Ο τουρισμός αποτελεί το επόμενο χαρακτηριστικό που εξετάζεται, αλλά και σημαντικό τομέα απασχόλησης για το σύνολο του πληθυσμού. Παρά το γεγονός όμως ότι για την ορεινή κοινότητα της Κορώνου ο τουρισμός είναι μια άγνωστη ασχολία, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ότι έχει θετικό αντίκτυπο στο νησί (86%). Αντίθετα το ποσοστό για την παραλιακή κοινότητα της Βίβλου μειώνεται στο 68% και όπως αποδεικνύεται από τον έλεγχο υποθέσεων υπάρχει σημαντική στατιστική διαφορά που φτάνει το 30%. Επιπλέον, τα ποσοστά αυτών που θεωρούν ότι ο τουρισμός συνδυάζει θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά, όπως διαπιστώνεται στον Πίνακα 25, φθάνουν το 28% στη Βίβλο και το 14% στην Κόρωνο. Στην Κόρωνο μάλιστα κανείς δεν είχε να διαπιστώσει αρνητικά γεγονότα που να συνδέονται με τον τουρισμό, ενώ στη Βίβλο το ποσοστό είναι 4%.

Η θετική στάση των κατοίκων των ορεινών περιχών απέναντι στον τουρισμό έχει να κάνει με την επαφή τους μόνο με ντόπιους, που επισκέπτονται το χωριό κατά τους θερινούς μήνες και μάλιστα με χωριανούς που ζουν σε άλλες περιοχές, καθώς οι αλλοδαποί είναι περιστασιακοί στην Κόρωνο. Συνεπώς είναι αδύνατον να έχουν διαμορφώσει πλήρη εικόνα για τον τουρισμό, καθώς για εκείνους ταυτίζεται με την αύξηση οικονομικών εισροών και γενικότερα με την εξέλιξη. Οι κάτοικοι πεδινών χωριών, όπως η Βίβλος απέχουν ελάχιστα από την πρωτεύουσα του νησιού και τις παραλίες όπου συρρέουν μάζες επισκεπτών και επιπλέον άρχισαν ήδη και οι ίδιοι να ασχολούνται με τον τομέα αυτό. Άρα έχουν μια πιο εμπειριστατωμένη άποψη για τον τουρισμό και τις συνέπειές του, που μπορεί να είναι και αρνητικές. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το αυξημένο θρησκευτικό αίσθημα εξηγεί γιατί το ποσοστό της ευνοϊκής αντίληψης περί τουρισμού παρουσιάζεται χαμηλότερα συγκριτικά.

Ως τελευταίο στοιχείο του ερωτηματολογίου παρουσιάζεται το θέμα της τοπικής ανάπτυξης και του τρόπου επίτευξής της. Ο τουρισμός παρουσιάζεται εμφανώς και στις δύο κοινότητες (με μηδενική διαφορά σύμφωνα με τον έλεγχο υποθέσεων) ως το πρωτεύων μέσο ανάπτυξης. Αυτό που προκαλεί έκπληξη είναι το γεγονός ότι παρά το χαμηλότερο ποσοστό που παρουσιάστηκε στη Βίβλο όσον αφορά τον αντίκτυπο του τουρισμού στο νησί, το μεγαλύτερο μέρος των απαντήσεων (40%) τον τοποθετεί στην πρώτη θέση των αναπτυξιακών μέσων (βλ. Πίνακα 26) στην ίδια κοινότητα. Το ποσοστό είναι υψηλό και για την κοινότητα Κορώνου (32%), αλλά υπερτερεί η άποψη ότι οι βιοτεχνίες και οι βιομηχανίες αποτελούν τον κυριότερο φορέα ανάπτυξης (ποσοστό 34%). Η εξήγηση στη διαφορά των στάσεων δίνεται με τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί για τα χαρακτηριστικά των δύο κοινοτήτων. Προφανώς ο κάθε ερωτώμενος απάντησε έχοντας στο νου του το δικό του χωριό κι όχι τη Νάξο ως νησί, ως ενιαία οντότητα.

Συνεπώς, ο κάτοικος της παραθαλάσσιας και εύφορης Βίβλου θεωρεί ότι ο τουρισμός αποτελεί την απασχόληση που μπορεί να αυξήσει το οικονομικό και συνεπώς και βιοτικό του επίπεδο άρα είναι ο πλέον σημαντικός φορέας ανάπτυξης. Αντίθετα, ο κάτοικος της ορεινής Κορώνου συμφωνεί μεν ότι ο τουρισμός συμβαδίζει με την ανάπτυξη, αλλά για το δικό του χωριό μια βιομηχανία επεξεργασίας της σύριδας, που είναι τοπικό προϊόν, θα προσφέρει νέες θέσεις εργασίας, οικονομικά οφέλη και γενικά θα αποτελέσει μια επένδυση, η οποία θα εκσυγχρονίσει την όλη κοινωνική ζωή του τόπου. Προφανώς σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα αγνοήθηκαν κατά τη διαδικασία αυτή και στις δύο περιπτώσεις.

Πρέπει επίσης να παρατηρηθεί ότι σημαντικό μέρος των απαντήσεων έλαβε και η πρώτη κατηγορία της βελτίωσης των κοινωνικών υπηρεσιών που συγκέντρωσε το 20% των κατοίκων της Βίβλου και το 28% των κατοίκων της Κορώνου. Ενδεχομένως μέσα στην έννοια των κοινωνικών υπηρεσιών περιλαμβάνεται η κάλυψη της ανάγκης για νοσοκομειακή περίθαλψη που εκφράστηκε σε σημαντικό ποσοστό (59% του συνόλου) στο χαρακτηριστικό PROBLEM (κυριότερο πρόβλημα του νησιού). Επιπλέον, η ανάγκη ύπαρξης μεγαλύτερου αεροδρομίου και περισσότερων και πιο αποκεντρωμένων υπηρεσιών εντάχθηκε στην κατηγορία αυτή. Τέλος, η εκμηχάνιση του αγροτικού χώρου και η ίδρυση ΑΕΙ/ΤΕΙ ως φορείς ανάπτυξης, συγκέντρωσαν στο σύνολο τους σχετικά μικρά ποσοστά, 5% και 6% αντίστοιχα.

Η ενότητα που αναλύει τα τοπικά χαρακτηριστικά δίνει το στίγμα της ιδιαιτερότητας της Ναξιακής κοινωνίας, αλλά και των "υπό μελέτη" κοινοτήτων, που ουσιαστικά αντιπροσωπεύουν την πεδινή και ορεινή ζωή. Διαπιστώθηκε ότι η ιατρική περίθαλψη και η έλλειψη νοσοκομειακής μονάδας αποτελεί τη σοβαρότερη έλλειψη που αναγκάζει συχνά τους κατοίκους του νησιού να αναζητούν στην πρωτεύουσα την κάλυψη της ανάγκης αυτής. Η μετανάστευση τις δεκαετίες 1950 - 1970, με αποκορύφωμα τη δεκαετία 1960 απομάκρυναν τους κατοίκους, κυρίως από τις ορεινές και άγονες περιοχές προς τα αστικά κέντρα και κυρίως την Αθήνα, αλλά και προς τις χώρες του εξωτερικού και κυρίως Αμερική και Γερμανία για οικονομικούς κυρίως λόγους, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι δεν επέστρεψαν, ενισχύουν όμως τον τόπο τους, που τους αντιμετωπίζει θετικά ως τουρίστες και αναζητάει να αναπτυχθεί περαιτέρω, μέσω του τουρισμού και της εγκατάστασης τόσο βιομηχανικών μονάδων, όσο και υπηρεσιών, που θα αυξήσουν το επίπεδο της οικονομικής και της κοινωνικής ευημερίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας δίνει μία ολοκληρωμένη εικόνα για το νησί της Νάξου, την πεδινή και ορεινή ζώνη και ιδιαίτερα τις κοινότητες που μελετήθηκαν, Βίβλο και Κόρωνο, αντίστοιχα. Από τα όσα προαναφέρθηκαν μπορούν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα για τον ρόλο του τοπικού νοικοκυριού στην ενδογενή και περιφερειακή ανάπτυξη.

Διαπιστώνεται ότι στο σύνολο των δύο κοινοτήτων συναντώνται πολυμελή νοικοκυριά στην πλειοψηφία τους και μάλιστα άνω των 5 και 6 μελών. Τις περισσότερες φορές τα ηλικιωμένα άτομα δεν περιλαμβάνονται στην παραπάνω αρίθμηση, καθώς μένουν σε διαφορετικές οικίες μετά το γάμο των παιδιών τους. Εφαρμόζεται δηλαδή νεοτοπική εγκατάσταση, όπως διαπιστώνει ο Ψυχογιός (1987) ότι συμβαίνει στα νησιά του Αιγαίου (βλ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο). Η διατήρηση του παραδοσιακού οικογενειακού μοντέλου της εκτεταμένης οικογένειας δεν ακολουθείται πιστά, αλλά συναντάται ως ένα σημείο στις ερευνώμενες κοινότητες και αποτελεί ευχάριστο μήνυμα ότι οι πληθυσμοί των αγροτικών περιοχών διατηρούνται σε κάποιο επίπεδο. Παρατηρώντας όμως τις απογραφές των δύο κοινοτήτων όσο και την ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού, διαπιστώνεται ότι υπάρχει η τάση ερήμωσης της επαρχίας από τους νέους και γήρανσης του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα που εξάγεται, αφορά στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, που και για τις δυο κοινότητες φτάνει στο επίπεδο της στοιχειώδους εκπαίδευσης (Δημοτικό σχολείο). Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα της έρευνας με τα πραγματικά, που έχουν συλλεγεί από την Αναπτυξιακή Εταιρεία της Νάξου «Αριάδνη Α.Ε.», διαπιστώνεται ότι ταιριάζουν απόλυτα ως προς την κυριαρχία του επιπέδου στοιχειώδους εκπαίδευσης και στα δύο φύλα, αλλά και του μικρού ποσοστού αποφοίτων Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι. (βλ. Πίνακα 5 και Πίνακα 27) . Βέβαια το ποσοστό των τελευταίων είναι ιδιαίτερα μικρό στην έρευνα (3%) λόγω του ότι το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε κυρίως σε μεγαλύτερες ηλικίες (άνω των 30 ετών), ενώ η νεότερη γενιά απ' αυτή εκφράζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ολοκληρωμένη και πολύπλευρη γνώση που προσφέρεται στις Ανώτατες Σχολές και στα Πανεπιστήμια. Αυτό άλλωστε το χαρακτηριστικό αναφέρεται και στο γενικό μέρος της παρούσας μελέτης και αποτελεί ίδιον της Ελληνικής πραγματικότητας, καθώς ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά εισακτέων σε Πανεπιστήμια προέρχονται από τον αγροτικό χώρο. Συνεπώς, ισχύει πρακτικά η άποψη που παρατέθηκε στο 3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ, ότι οι Έλληνες αγρότες «λατρεύουν» να στέλνουν τα παιδιά τους στην ανώτατη εκπαίδευση (Damianakos ,1997).

Η αποκλειστική απασχόληση στον αγροτικό χώρο φαίνεται πως αποτελεί μία ανεφάρμοστη πραγματικότητα, καθώς οι περισσότεροι ερωτώμενοι έχουν μια δεύτερη ασχολία. Ωστόσο, η ασχολία αυτή δεν εξασφαλίζει πάντα συμπληρωματικό εισόδημα, όπως αυτή της νοικοκυράς, που δεν αναγνωρίζεται συχνά ως εργασία (Βαΐου - Χατζημιχάλης, 1988). Μία δεύτερη τέτοιου είδους εργασία τελείται στα σμυριδορυχεία της ορεινής ζώνης και απασχολεί τους εκεί κατοίκους, που κερδίζουν κατ' αυτό τον τρόπο την ετήσια ασφάλισή τους, όπως έχει ήδη αναλυθεί στο 6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ. Αυτό που επίσης συναντάται στον αγροτικό χώρο της Νάξου είναι η ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα (βλ. Πίνακα 28), ακόμη κι αν υπάρχει μία δεύτερη εργασία (ελεύθερος επαγγελματίας, τεχνίτης, δημόσιος υπάλληλος), ούτως ώστε να εξασφαλίζονται τα αναγκαία αγαθά για την κάλυψη των βασικών αναγκών της οικογένειας σε πρωτογενή προϊόντα.

Επιπλέον, οι ήπιες μορφές τουρισμού και κυρίως ο αγροτουρισμός αρχίζουν να αναπτύσσονται αργά, αλλά σταδιακά στις αγροτικές κοινότητες που εξετάστηκαν και κυρίως στην πεδινή και παραθαλάσσια ζώνη. Αρχίζει όμως πλέον ο ντόπιος κάτοικος να συνειδητοποιεί την ανάγκη για μικρής έκτασης τουρισμό, αφού η πρωτεύουσα του νησιού Χώρα έχει πλέον καρεστεί από το συνεχώς αυξανόμενο τουριστικό ρεύμα. Η επαφή των κατοίκων της παραθαλάσσιας ζώνης (κοινότητα Βίβλου) με τους τουρίστες τους παρακινεί για αξιοποίηση του φυσικού κάλλους, αλλά και των παρεχομένων χρηματοδοτήσεων που αποτέλεσαν το κίνητρο για τις πρώτες κατασκευές αγροτουριστικών καταλυμάτων. Στην ορεινή ζώνη δεν υπάρχουν ακόμη ιδιαίτερα δείγματα ασχολίας με τον αγροτουρισμό. Πάρα ταύτα υπάρχουν περιοχές, όπως η ανατολική ακτή, που θεωρείται τουριστικά παρθένο έδαφος (Γανωτής, στην «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 1997)

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι συχνά συναντάται μία δεύτερη απασχόληση, πηγή του εισοδήματος είναι κυρίως ο αγροτικός χώρος. Παρουσιάζεται μάλιστα μία διαφοροποίηση στα εισοδήματα πεδινής και ορεινής ζώνης, καθώς στην πρώτη περίπτωση το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι αυξημένο σε σχέση με τις ορεινές και άγονες περιοχές. Η διαπίστωση αυτή συναντάται γενικότερα στον αγροτικό χώρο, όπου ιδιαίτερα εύφορες και πεδινές περιοχές συγκεντρώνουν μεγαλύτερες κατηγορίες εισοδημάτων, σε αντίθεση με τις ορεινές και κατακερματισμένες εκμεταλλεύσεις της ενδοχώρας (Γιδαράκου, 1985).

Η έρευνα παρουσίασε τους δύο γονείς ως κύριους διαχειριστές του εισοδήματος, ενώ σημαντικός είναι και ο ρόλος του πατέρα στις οικονομικές αποφάσεις. Προφανώς και στην περίπτωση της Νάξου και μάλιστα των δυο αντιπροσωπευτικών αγροτικών κοινοτήτων της επιβιώνουν οι πατριαρχικές αντιλήψεις, που έχουν διαποτίσει το σύνολο της κοινωνικής ζωής. Ωστόσο, στην ερώτηση αν ο ρόλος της γυναίκας στην εκμετάλλευση είναι σημαντικός δόθηκαν πρωτοποριακές απαντήσεις, που υποστηρίζουν ότι η θέση της είναι ισότιμη με αυτή του άνδρα, ενώ μικρό ήταν το ποσοστό αυτών που τη θεωρούν ως δευτερεύον στοιχείο. Η εξήγηση που δίνεται στην τάση αυτή είναι σχετική με τον τίτλο του προστάτη – πατέρα, τον οποίο έχει επιφορτιστεί ο άνδρας της αγροτικής κοινωνίας. Στον άνδρα φορτώνεται συνήθως το βάρος της ευθύνης της φροντίδας της οικογένειας και της εξασφάλισης ικανοποιητικού εισοδήματος κι έτσι εκείνος με τη σειρά του θεωρεί ότι είναι ο πλέον κατάλληλος να το διαχειριστεί. Μ' αυτό τον τρόπο άλλωστε τονώνουν το κύρος τους ως αρχηγοί. Αυτή η αντίληψη είναι κατάλοιπο παραδοσιακών νοοτροπιών, που αναμιγνύονται όμως με τα εισερχόμενα αστικά πρότυπα, τα οποία βομβαρδίζουν τον αγροτικό χώρο, μέσω του τουρισμού και της τηλεόρασης, και διαστρεβλώνουν την τελική γνώμη και συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού. Άρα, εύκολα δημιουργείται μία σύγχυση, που εμφανίζεται στις απαντήσεις αλλά και στον καθημερινό τρόπο ζωής της Ελληνικής αγροτικής οικογένειας.

Άλλωστε η επαφή του νησιώτη, αλλά και του κάθε επαρχιώτη με την πόλη είναι πλέον συχνή και μάλιστα μπορεί και επενδύει το εισόδημα τους σ' αυτή. Βέβαια στην προκειμένη έρευνα τόσο οι κάτοικοι της Βίβλου, όσο και της Κορώνου προτιμούν τον τόπο τους (δηλαδή την ίδια την κοινότητα όπου διαμένουν, αλλά και την πρωτεύουσα του νησιού, τη Χώρα) για την επένδυση των χρημάτων τους, είτε σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό σχετικό με την εργασία τους στην πρώτη περίπτωση, είτε σε αγορές ακινήτων, όσον αφορά την επένδυση στη Χώρα. Η τάση αυτή για επένδυση στον τόπο κατοίκησης ενισχύει την τοπική ανάπτυξη και προσελκύει και τρίτους ως υποψήφιους επενδυτές.

Την τελευταία δεκαετία μάλιστα, όλο και περισσότεροι Ευρωπαίοι, κυρίως Γερμανοί ενδιαφέρονται για αγορά γης και μόνιμης διαμονής τους στο νησί. Άλλωστε η Νάξος είναι ένα παραγωγικό και αυτοδύναμο νησί που συνδυάζει ιδιαίτερα τη νησιώτικη ομορφιά με την ορεινή αγριάδα και ελκύει πλήθος ξένων επενδυτών, με τα ανάλογα αποτελέσματα στην αναπτυξιακή της πορεία.

Η παραγωγή του νησιού είναι αρκετή για να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες και ταυτόχρονα να προβεί σε εξαγωγές, δεδομένου ότι το γόνιμο έδαφος και οι συνεχόμενες εκτάσεις ευνοούν την παραγωγή πατάτας στην πεδινή ζώνη, καθώς και την βοοτροφία σταβλισμένης μορφής, ενώ η ορεινή ζώνη ασχολείται κατ' αποκλειστικότητα με την εντατική ή ημιοικόσιτη αιγοπροβατοτροφία. Ο διαχωρισμός αυτός των δύο ζωνών γίνεται αντιληπτός από τη μορφολογική και εδαφική διαφοροποίηση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, των βοσκοτόπων και των άλλων εδαφών που παρουσιάζονται στον Πίνακα 29 του παραρτήματος. Σ' αυτό το διαχωρισμό αποδίδεται και η διαφορά στη χρησιμοποίηση γεωργικών μηχανημάτων, γεωτρήσεων και εργατικού δυναμικού. Αντιθέτως παρουσιάζεται μία ταύτιση στο θέμα συμμετοχής συμβοηθούντων μελών, εμπορίας και ιδιοκατανάλωσης των προϊόντων. Στα θέματα αυτά μάλιστα η Νάξος εντάσσεται στο γενικό πλαίσιο του Ελληνικού αγροτικού χώρου, που όπως ήδη αναπτύχθηκε στο γενικό μέρος της παρούσας μελέτης, επιστρατεύει όλα τα μέλη της οικογένειας σε περιόδους αιχμής της αγροτικής εργασίας, ενώ ταυτόχρονα καλύπτει βασικές ανάγκες της με την παραγωγή προϊόντων και την ιδιοκατανάλωσή τους, πολλές φορές χωρίς να επιτυγχάνει το άριστο σημείο παραγωγής (Καραποστόλης 1979).

Παρά το γεγονός όμως ότι η κτηνοτροφία παρουσιάζεται ως η σημαντικότερη απασχόληση του αγροτικού πληθυσμού (εκτός από την ελαιοκαλλιέργεια και την αμπελουργία για την ορεινή ζώνη και τον πατατόσπορο για την πεδινή), δε λείπουν και σοβαρά προβλήματα στον τομέα αυτό. Η δυσχέρεια προμήθειας χονδροειδών ζωοτροφών, η έλλειψη νερού και αρδεύσεων, καθώς και τα προβλήματα που δημιουργούνται από την έλλειψη δρόμων μεταξύ των περιοχών βοσκής, είναι σοβαρά μειονεκτήματα που απασχόλησαν το 2^ο Πανναξιακό Συνέδριο, το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1986 (Ναξιακά, 1987).

Τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν αναφέρονται στην εξασφάλιση συμπυκνωμένων ζωοτροφών μέσω της υπάρχουσας Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών, καθώς και στην εμπορία των προϊόντων, στις καλύτερες συνθήκες σταβλισμού των ζώων και στην ανετότερη προσπέλαση του κτηνοτρόφου στο κοπάδι του, καθώς και στην εξασφάλιση νερού ποτίσματος των ζώων. Πρόκειται δηλαδή για θέματα που αφορούν στο σύνολο των κτηνοτροφικών μονάδων της χώρας, αλλά και γενικότερα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, που προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους χρειάζονται εφαρμογή της τεχνολογίας, καθώς και αναπτυξιακών τοπικών σχεδίων από τους υπάρχοντες φορείς.

Ωστόσο, και τα στοιχεία που αφορούν στην εκτός εκμετάλλευσης δραστηριότητα είναι σημαντικά και δίνουν το στίγμα της κοινωνικής ζωής της μελετώμενης περίπτωσης και της Ελληνικής αγροτικής οικογένειας γενικότερα. Η τηλεόραση διαπιστώνεται ότι αποτελεί την κύρια ενασχόληση του ελεύθερου χρόνου των μελών της αγροτικής οικογένειας. Αυτό το συμπέρασμα της έρευνας συμπίπτει και δικαιολογεί την υπάρχουσα αντίληψη ότι πολλά στοιχεία του αστικού χώρου εισέρχονται στον αγροτικό και μέσω της τηλεόρασης. Συνεπώς, η τηλεόραση αποτελεί μία ευχάριστη συντροφιά και πηγή ενημέρωσης για τους ηλικιωμένους και τις νοικοκυρές που περνούν σημαντικό μέρος του χρόνου τους στο σπίτι, αλλά και για τα παιδιά και τον αρχηγό της εκμετάλλευσης, σε μικρότερο όμως βαθμό.

Το καφενείο αποτελεί μία δραστηριότητα εξίσου σημαντική, αλλά κυρίως ανδρική, ενώ στην κλειστή κοινωνία των χωριών συχνές είναι και οι επαφές με τους συγγενείς και συγχωριανούς, γεγονός που επιβεβαιώνει το ιδιαίτερο δέσιμο που συναντάται μεταξύ των ανθρώπων της κοινότητας.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας, ενδιαφέρον εκδηλώνεται και για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι οποίες διοργανώνονται κατά διαστήματα, αλλά και έντονο θρησκευτικό συναίσθημα, που εκφράζεται μέσω της συχνότητας εκκλησιασμού. Μάλιστα ο εκκλησιασμός για τους κατοίκους της περιφέρειας θεωρείται ως ευκαιρία συναναστροφής με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας και ενδιαφέρονσα αλλαγή από τη ρουτίνα της καθημερινότητας. Συνεπώς, διαφαίνεται η ανάγκη για περισσότερες ευκαιρίες αναψυχής κυρίως μέσω δημιουργίας πολιτιστικών και αθλητικών κέντρων, συλλόγων και άλλων τοπικών οργανισμών, που αποτελούν μία δημιουργική διέξοδο του ελεύθερου χρόνου, ενισχύοντας παράλληλα τα ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου κι απαντώντας στο αίτημα της νεότερης γενιάς για περισσότερες μορφές διασκέδασης και κάλυψης του ελεύθερου χρόνου (Caftanzoglou and Kovani, 1997).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνεταιριστική δραστηριότητα των ερωτηθέντων που είναι αυξημένη στην πεδινή ζώνη και σχετικά μικρή στην ορεινή. Στο γεγονός αυτό συντελεί η ύπαρξη Συνεταιριστικού Τυροκομείου στην πεδινή κοινότητα της Βίβλου, στο οποίο συμμετέχουν όλοι οι ασχολούμενοι με τη βοοτροφία. Μάλιστα γίνεται απευθείας παράδοση του γάλατος, μέσω του συνεταιρισμού, σε μεγάλες εταιρίες παρασκευής γαλακτοκομικών προϊόντων, γεγονός που συμβάλλει στην αναπτυξιακή πορεία της εν λόγω κοινότητας. Στην ορεινή ζώνη δεν παρουσιάζονται εφαρμογές συνεταιριστικών αρχών, εκτός από κάποια συνεταιριστικά ελαιοτριβεία. Ιδιαίτερα η κοινότητα Κορώνου, παρά το ότι έχει προταθεί από ενδιαφερόμενες εταιρείες (π.χ. ΕΛΕΒΜΕ), δεν προχώρησε στην αξιοποίηση της σμύριδας μέσω συνεταιρισμού, λόγω κυρίως ασυμφωνίας των σμυριδεργατών, αλλά και της ιδιότυπης σχέσης μεταξύ των εργαζομένων στα ορυχεία αφενώς και του Δημοσίου αφετέρου. Η διστακτικότητα αυτή οφείλεται και στην ελλιπή γνώση της σημασίας της συνεργασίας και γενικότερα των συνεταιριστικών αρχών, γεγονός που υποστηρίζει και τα όσα προαναφέρθηκαν για το σχετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των παραγωγικών ηλικιών άνω των 30 ετών, που δεν έχουν θεωρητική γνώση των διαδικασιών που αφορούν στον αγροτικό χώρο, πολύ περισσότερο της αξίας του συνεταιριστικού κινήματος.

Προτεινόμενη λύση στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί η κατασκευή μονάδας εκμετάλλευσης και επεξεργασίας της σμύριδας Νάξου μέσα από τη δημιουργία Συνεταιριστικής Ένωσης σμυριδεργατών και συνεργασία της με κάποια ενδιαφερόμενη Εταιρεία, που θα έχει κάποιο ποσοστό συμμετοχής. Ασφαλώς η νέα κοινή εταιρεία που θα δημιουργηθεί, θα αναλάβει τη διαχείριση για λογαριασμό του Δημοσίου και θα μελετήσει τη δυνατότητα εγκατάστασης εργοστασίου ηλεκτροκορούνδιου ή brown κορούνδιου (προϊόν παραγόμενο από τη σμύριδα) με πολλαπλάσια πλεονεκτήματα για την οικονομία της Νάξου (δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, συγκράτηση του εργατικού δυναμικού στο νησί, εισροή χρημάτων μέσω των επενδυτικών ενεργειών και των ημερομισθίων, δραστηριοποίηση νέων επαγγελματιών), αλλά και οφέλη για την Εθνική Οικονομία γενικότερα (Πρακτικά 2^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου στα "Ναξιακά", 1987).

Η πρόταση που προαναφέρθηκε ταυτίζεται με την απάντηση των ερωτηθέντων ως προς τον τρόπο ανάπτυξης της Νάξου, που θεωρούν ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της εγκατάστασης βιομηχανιών / βιοτεχνιών. Σημαντικό όμως ρόλο στο θέμα της ανάπτυξης διαδραματίζουν οι κοινωνικές υπηρεσίες, στις οποίες περιλαμβάνεται η νοσοκομειακή περίθαλψη που θεωρείται το σοβαρότερο πρόβλημα του νησιού. Το υπάρχον Κέντρο Υγείας στην πρωτεύουσα του νησιού δεν επαρκεί για να καλύψει τις παρουσιαζόμενες ανάγκες, όπως και το Πρώιο της Σύρου που είναι το μοναδικό νοσοκομείο του νομού Κυκλάδων (σημ. 2). Το αίτημα για ικανοποιητική ιατρική περίθαλψη και γενικότερα βελτίωση των κοινωνικών υπηρεσιών συναντάται στο σύνολο της περιφέρειας, καθώς δεν παρέχονται οι ίδιες υπηρεσίες που συναντώνται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Άλλωστε, η αποκέντρωση και η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη είναι θέματα που απασχολούν τόσο την Ελλάδα όσο και την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναζητούν ικανοποιητική λύση.

Επιπλέον, στους λόγους μετακίνησης εκτός νησιού σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνει η ιατρική ανάγκη, διαπίστωση που επιβεβαιώνει τα όσα προαναφέρθηκαν, ενώ ως κυριότερη αιτία μετανάστευσης παρουσιάζεται η οικονομική δυσχέρεια. Τα χρονικά διαστήματα, οι χώρες υποδοχής και οι λόγοι μετανάστευσης που διαπιστώθηκαν στην επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας, συμπίπτουν απόλυτα με αυτά που ισχύουν στο γενικό επίπεδο χώρας. Αυτό σημαίνει ότι τη δεκαετία του '60 παρουσιάζονται τα μεγαλύτερα κύματα μετανάστευσης προς χώρες της Δ. Ευρώπης (κυρίως Γερμανία) και προς Αμερική, καθώς και στην περιοχή της πρωτεύουσας. Ταυτόχρονα και στην περίπτωση της Νάξου γίνεται διαχωρισμός σε μετανάστες ορεινής και πεδινής ζώνης όπως και στο γενικότερο αγροτικό Ελλαδικό χώρο. Παρατηρείται δηλαδή μία τάση φυγής από τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, που παρουσιάζουν περισσότερα προβλήματα και δεν είναι σε θέση να συγκροτήσουν τον ενδογενή πληθυσμό. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται περίτρανα από τα συγκρινόμενα ποσοστά μετανάστευσης για τις δυο αντιπροσωπευτικές κοινότητες (βλ. Πίνακες 23 και 24), όπου διαπιστώνεται η σχετική διαφορά. Μάλιστα υπήρξε συγκεκριμένη αιτία η οποία αύξησε τα ποσοστά μετανάστευσης στην πεδινή κοινότητα, που προφανώς θα ήταν πολύ μικρότερα αν δε μεσολαβούσε παρατεταμένη περίοδος ανομβρίας, η οποία κατέστρεψε τις σοδείες.

Λόγος όμως πρέπει να γίνει για την αγροτική έξοδο, δηλαδή τη μετακίνηση του τοπικού πληθυσμού από τα χωριά στην πρωτεύουσα του νησιού, τη Χώρα (συνήθως από την ενδοχώρα στα παράλια), που συχνά συνοδεύεται και με την ενασχόληση στον τριτογενή τομέα (τουρισμός). Το φαινόμενο αυτό συναντάται σε επίπεδο περιφέρειας όλης της χώρας, αλλά κυρίως στα νησιά ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης, χωρίς να αποκλείονται ως αιτίες τα όσα προαναφέρθηκαν για αποκέντρωση υπηρεσιών και όχι συνάθροισή τους σε κεντρικές πόλεις.

Σ ημ. 2 Κατόπιν επανειλημμένων αιτήσεων δόθηκε απάντηση από το αρμόδιο Υπουργείο Υγείας - Πρόνοιας που προωθεί Προεδ. Δ/γμα Ιδρύσεως Γενικού Νοσοκομείου (Ν.Π. Δ.Δ.) με την επωνυμία "Νομαρχιακό Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Νάξου".

(περιοδικό "Κορвинιδικά χρονικά" τευχ. 90, 1999).

Ο τουρισμός δεν αποτελεί ευκαταφρόνητη πηγή εσόδων για τη Νάξο, ενώ η έρευνα αναφέρει τον τουρισμό ως κυριότερο φορέα ανάπτυξης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσάρτας (1988) η ύπαρξη ανεπτυγμένης αγροτικής οικονομίας, όπως στην περίπτωση της Νάξου, καθώς και οι τοπικές ιδιομορφίες της κοινωνικοοικονομικής δομής των νησιών γενικότερα δεν στάθηκαν ικανοί παράγοντες να αποτρέψουν την υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη. Ωστόσο, η ανάπτυξη του μαζικού κυρίως τουρισμού έγινε σε ελάχιστο χρονικό διάστημα στην περίπτωση της Νάξου και λόγω της ταχύτητας μετάβασης από την παραδοσιακή ιεραρχία σε μία αστικοποιημένη δομή, παρουσιάζεται μία σχετική ανομοιομορφία. Η χωροκατανομή του τουριστικού ρεύματος τόσο στη Νάξο, όσο και στο σύνολο των Κυκλαδονήσων (Πάρος, Σαντορίνη, Σύρος) προωθείται σε συγκεκριμένους χώρους και κυρίως στα κέντρα των νησιών (Νάουσα, Φηρά και Ερμούπολη, αντίστοιχα, για τα προαναφερθέντα παραδείγματα).

Τίθεται λοιπόν το ζήτημα της ποιοτικής αναβάθμισης των υπηρεσιών, της ισόρροπης κατανομής του τουρισμού και της προστασίας και ανάδειξης των τουριστικών πόρων, προκειμένου να αποφευχθούν οικονομικές και περιβαλλοντικές δυσλειτουργίες και μονομερής ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας (Πρακτικά 4^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου με θέμα "Τουρισμός " στα "Ναξιακά", 1991). Άλλωστε, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η επαφή με επισκέπτες στη δομή και συμπεριφορά της τοπικής κοινωνίας, όπως έχει ήδη αναλυθεί στο 4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ.

Ως προτεινόμενο μέτρο για τη διαχείριση του τριτογενούς τομέα προβλέπεται ένα ολοκληρωμένο τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα σε επίπεδο νησιού με τη συμβολή όλων των αρμόδιων φορέων. Το πρόγραμμα αυτό πρέπει να βασίζεται στην ανάλυση της σύστασης της Ναξιακής κοινωνίας και στην πολύπλευρη ανάπτυξη όλων των τομέων, γιατί μία "μονοκαλλιέργεια" του τουρισμού συνεπάγεται εξάρτηση από διεθνείς συγκυρίες, αρνητική επίδραση στο περιβάλλον και στον πολιτισμό και δυσμενείς επιπτώσεις της στρεβλής ανάπτυξής του, πολλαπλασιαστικές για τους άλλους τομείς της οικονομίας. Ως ιδανικό μέτρο για την ισόρροπη τουριστική ανάπτυξη τόσο της Νάξου, όσο και της περιφέρειας γενικότερα, θεωρείται η επικράτηση ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο αγροτουρισμός, που θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε περιοχές φυσικού κάλλους, οι οποίες παρουσιάζουν φαινόμενα υποαπασχόλησης (π.χ ορεινή κοινότητα Κορώνου), και να τονώσει το αγροτικό εισόδημα δημιουργώντας ταυτόχρονα μια συμπληρωματική μορφή απασχόλησης.

Μ' αυτόν τον τρόπο θα ενισχυθεί η τοπική οικονομία παραμελημένων έως σήμερα κοινοτήτων, αλλά και η εγχώρια παραγωγή, που στην περίπτωση της Νάξου είναι επαρκής για να καλύψει μια τέτοια εξέλιξη. Άλλωστε, η εφαρμογή μιας τέτοιας μορφής πολυδραστηριότητας συγκρατεί τους γηγενείς κατοίκους στη γενέτειρα. Ο ανθρώπινος παράγοντας και μάλιστα το αγροτικό νοικοκυριό είναι ο πρωτεύοντας παράγοντας για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, αφού η εφαρμογή οποιουδήποτε προγράμματος τόσο αγροτουρισμού, όσο και άλλης φύσεως αφορά σ' αυτό. Συνεπώς, στο αγροτικό νοικοκυριό πρέπει να αναφέρονται και να απευθύνονται οι όποιες ενέργειες.

Μία σημαντική πρόταση αναβάθμισής του θα ήταν η πραγματοποίηση σεμιναρίων μέσω των τοπικών φορέων, για τη δραστηριοποίηση των ντόπιων σε τομείς που αφορούν στη γεωργία (π.χ βελτίωση αποδοτικότητας, εφαρμογή βιολογικής γεωργίας), αλλά και σε συμπληρωματικά θέματα ανάλογα με τους υπάρχοντες πόρους και κλίσεις.

Στην περίπτωση της Νάξου θα μπορούσε να γίνει εκμετάλλευση της υφαντικής τέχνης, που παρουσιάζεται σε ορισμένες κοινότητες (Απειράνθου και Μονής) και να δημιουργηθεί Κέντρο Κατάρτισης γυναικών στον τομέα αυτό και προώθησης των υφαντών ως τοπικά προϊόντα. Ακόμη και η παροχή τεχνικών γνώσεων από ειδικούς στους αρχηγούς εκμεταλλεύσεων είναι σημαντική, καθώς, όπως προκύπτει και απ' την έρευνα, η γνώση των αγροτών στα θέματα καλλιέργειών είναι εμπειρική.

Εξίσου απαραίτητη είναι η πολιτιστική ανάπτυξη μέσω της ίδρυσης βιβλιοθηκών, μουσείων, πολιτιστικών κέντρων, συλλόγων, εγκαταστάσεων αθλητικών / ψυχαγωγικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ούτως ώστε να αυξηθούν οι δυνατότητες καλλιτεχνικής έκφρασης, αθλητικών δραστηριοτήτων, δημιουργικής απασχόλησης των κατοίκων της περιφέρειας, οι οποίοι δεν έχουν πάντα την ευκαιρία να αναδείξουν το ταλέντο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Μ' αυτό τον τρόπο άλλωστε, διατηρούνται τα αξιόλογα λαογραφικά και ιστορικά στοιχεία κάθε τόπου, ενώ δίνεται σε όλους η δυνατότητα προσωπικής προβολής και ανάπτυξης. Για τους προαναφερθέντες λόγους προτείνεται η βελτίωση των υφισταμένων υπηρεσιών και η ισόρροπη δημιουργία νέων (νοσοκομειακές μονάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα, οδικό δίκτυο και μέσα μαζικής μεταφοράς κλπ.), ώστε να μην παρατηρούνται φαινόμενα υπερκατοίκησης αστικών κέντρων και ερήμωσης αγροτικών περιοχών.

Τέλος, καθοριστικής σημασίας είναι η ενίσχυση του συνεταιριστικού κινήματος και γενικότερα της οργάνωσης μορφών συνεργασίας, όπου είναι εφικτό. Ήδη αναφέρθηκε μία πρόταση ίδρυσης συνεταιρισμού, που να αφορά τη σμύριδα Κορώνου, στα πλαίσια της έρευνας. Με τη συνεταιριστική οργάνωση καλύπτονται προβλήματα που συναντήθηκαν στην έρευνα, αλλά και στο σύνολο του Ελληνικού αγροτικού χώρου, όπως το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ο πολυεταχισμός, η οικονομικότερη εξασφάλιση πόρων και η πιο συμφέρουσα τιμή πώλησης. Μέσω της συνεργασίας και της κοινής προσπάθειας μπορούν να επιτευχθούν έργα υποδομής (αγροτικοί δρόμοι, αρδευτικά έργα, κατάλληλες εγκαταστάσεις κλπ.).

Το καταστάλαγμα απ' όσα παρουσιάστηκαν είναι το γεγονός ότι το «σπιτικό» και η οικογένεια του αγροτικού χώρου συνδέονται άμεσα με την αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας, καθώς διαδραματίζουν, μέσω των λειτουργιών τους, οικονομικών και κοινωνικών, καθοριστικό ρόλο. Η οικιακή οικονομία, η διαχείριση του νοικοκυριού, οι σχέσεις των μελών, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την υπόλοιπη κοινότητα, καθώς και θέματα που επηρεάζονται από την οικογένεια (η ποιότητα ζωής, η μετανάστευση, ο τουρισμός, η απασχόληση, ο πολιτιστικός και οικονομικός τομέας) αποτέλεσαν το κέντρο της παρούσας μελέτης και έρευνας, που αποδεικνύει την αμφίδρομη σχέση αγροτικής οικογένειας και κοινωνίας και τη συμβολή τους στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη.

Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προαναφέρθηκαν εκτεταμένα, μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα, τα οποία είναι πιο περιεκτικά και αποτελούν το κεντρικό σημείο της παρούσας μελέτης.

- Τα νοικοκυριά της έρευνας, στην πλειοψηφία τους, είναι πολυμελή, γεγονός ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για το μέλλον του νησιού, ενώ συχνό είναι και το φαινόμενο της νεοτοπικής εγκατάστασης.

- Το μορφωτικό επίπεδο καλύπτει κυρίως τη στοιχειώδη εκπαίδευση, αν και η νεότερη γενιά δείχνει εντονότερο ενδιαφέρον για την ανώτερη εκπαίδευση. Επιπλέον, η κατάρτιση σε θέματα διαχείρισης της παραγωγής και αύξησης της παραγωγικότητας είναι κατ' εξοχήν εμπειρική.
- Παρά το γεγονός ότι συναντάται ευρέως δεύτερη απασχόληση, δεν εξασφαλίζει όμως πάντα συμπληρωματικό εισόδημα, καθώς κύρια πηγή εισοδήματος είναι ο αγροτικός χώρος.
- Ο άντρας παρουσιάζεται συνήθως ως ο αρχηγός της οικογένειας και της εκμετάλλευσης, αλλά και η γυναίκα διεκδικεί ισότιμη θέση, κυρίως ως αποτέλεσμα των αστικών επιδράσεων.
- Επενδύσεις πραγματοποιούνται στον τόπο κατοίκησης (κοινότητες Βίβλου και Κορώνου) και στη Νάξο ως νησί γενικότερα (κυρίως Χώρα), γεγονός που ενθαρρύνει τρίτους ως υποψήφιους επενδυτές. Άλλωστε το νησί είναι αυτοδύναμο τόσο σε φυτική παραγωγή (κυρίως πατάτα), όσο και σε ζωϊκή, και η παραγωγικότητα είναι ένα κίνητρο επενδύσεων.
- Η τηλεόραση είναι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η κύρια ασχολία της Ναξιακής αγροτικής οικογένειας τον ελεύθερο χρόνο της, ενώ ενδιαφέρον εκδηλώνεται για κάθε είδους εκδήλωση (πολιτιστική, θρησκευτική κλπ.).
- Η συνεταιριστική δράση συναντάται στην πεδινή ζώνη, ενώ είναι πιο περιορισμένη στην ορεινή, παρά το γεγονός ότι υπάρχει δυνατότητα δημιουργίας συνεταιρισμού εκμετάλλευσης της σύμριδας.
- Σοβαρότερο πρόβλημα του νησιού είναι η έλλειψη νοσοκομείου και έτσι οι κοινωνικές υπηρεσίες (συμπεριλαμβανομένου και του νοσοκομείου) θεωρούνται σημαντικό μέσο ανάπτυξης του νησιού.
- Τα ποσοστά μετανάστευσης τόσο στο εξωτερικό, όσο και στην ενδοχώρα, εμφανίζονται μεγαλύτερα στην ορεινή κοινότητα, ενώ στην πεδινή κοινότητα συναντάται μετανάστευση κυρίως προς τα αστικά κέντρα. Ωστόσο το κίνητρο, δηλαδή οι οικονομικές δυσχέρειες, παραμένει κοινό και για τις δύο κοινότητες, και μάλιστα τα ποσοστά μετανάστευσης στην πεδινή Βίβλο φαίνεται να επηρεάστηκαν από την παρατεταμένη περίοδο ανομβρίας που είχε πλήξει στο παρελθόν την περιοχή.
- Τέλος, σημαντική, αλλά ανοργάνωτη παρουσιάζεται η ανάπτυξη του τουρισμού και κυρίως του μαζικού με ανομοιόμορφη χωροκατανομή.
- Ως κύριο προτεινόμενο μέτρο θεωρείται η προσπάθεια εφαρμογής προγραμμάτων τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης σε θέματα σχετικά με την εκμετάλλευση, ούτως ώστε να αναβαθμιστεί και να εκσυγχρονιστεί η παραγωγή, με νέες μεθόδους καλλιέργειών, χρησιμοποίησης τεχνολογίας κλπ.

- Δημιουργία περισσότερων πολιτιστικών, αθλητικών και λοιπών οργανισμών και συλλόγων, σε σχέση πάντα με τις ανάγκες του κάθε τόπου, οι οποίοι θα αποτελούν ταυτόχρονα τομείς ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων και ενίσχυσης της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης.
- Εκμετάλλευση των ήδη υπαρχόντων παραδοσιακών χαρακτηριστικών, όπως η υφαντική, μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και ενθάρρυνση συμμετοχής γυναικών σ' αυτά.
- Ενίσχυση του συνεταιριστικού κινήματος στην ορεινή ζώνη. Προτείνεται σχεδιασμός συνεταιριστικής μονάδας εκμετάλλευσης της σμύριδας, αλλά και κάθε είδους συνεργασία για κατασκευή κοινοτικών δρόμων, εγκαταστάσεων κλπ.
- Παροχή περισσότερων ,ποιοτικότερων και αποκεντρωμένων υπηρεσιών (όπως νοσοκομείου), ώστε να επιτυγχάνεται άμεση εξυπηρέτηση στον τοπικό πληθυσμό.
- Σχεδιασμός ολοκληρωμένου τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος διαχείρισης του τριτογενούς τομέα, σε τοπικό επίπεδο, με τη συμβολή όλων των αρμόδιων φορέων. Επιπλέον, στην περίπτωση της Νάξου και μάλιστα κοινοτήτων φυσικού κάλους, όπως η ορεινή Κόρωνος, κλειδί της ισόρροπης τουριστικής ανάπτυξης αποτελούν οι ήπιες μορφές τουρισμού και κυρίως ο αγροτουρισμός, ο οποίος βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης.
- Είναι απαραίτητο να γίνει αντιληπτό, ότι το αγροτικό νοικοκυριό είναι ο κύριος παράγοντας ανάπτυξης και σ' αυτόν πρέπει να απευθύνονται οι όποιες ενέργειες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αθανασίου, Λ.Α. - Καρβαδίας, Π.Α. - Κατοχιανού, Δ.Ν.

Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό.
Εκθέσεις 19, ΚΕΠΕ, Αθήνα, 1995.

Αθανασίου, Λ.Α.

Οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα: Εξελίξεις και πιθανές επιπτώσεις.

Μελέτες 9, Κέντρο Προγραμματιστών και Οικονομικών Ερευνών.

Ανανίκας, Λ.- Δασυτόπουλος, Γ. - Κατακόπουλος, Λ. - Σταυρόπουλος, Π.

Αγροτική Κοινωνιολογία.. Εκδόσεις ΟΕΔΒ, Αθήνα 1986.

Ανανίκας, Λ. κ.ά.

Το πρόβλημα της διαδοχής στην Ελληνική γεωργία.

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών,

Αθήνα, 1984.

Αποστολόπουλος, Κ.Δ.

Εισαγωγή στην Αγροτική Οικιακή Οικονομία..Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο,

Αθήνα, 1995.

Αποστολόπουλος, Κ.Δ.

Ήπιες μορφές τουρισμού. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο,

Αθήνα, 1998.

Γιδαράκου - Καφφέ, Ισ.

Διαχρονική έρευνα γεωργικής ανάπτυξης της Ελλάδας σε μια συγκριτική ανάλυση κατά νόμους στην περίοδο 1971 – 1980.

Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών ,1986.

Γιδαράκου - Καφφέ, Ισ.

Δομές της ελληνικής γεωργίας. Μια συγκριτική ανάλυση της οικονομικοκοινωνικής φυσιογνωμίας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, 1985.

Γκιζέλης, Γ - Κανταντζόγλου, Ρ - Τεπερογλου, Α - Φίλιας, Β

Παράδοση και νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της Ελληνικής οικογένειας: Μεταβαλλόμενα σχήματα .

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα , 1984.

Γλέζος, Μ.

Η συνείδηση της πετράιας γης. Κυκλαδογραφές.

Εκδόσεις τυπωθήτω Γ. Δάρδανος, Αθήνα, 1997.

Έμκε - Πουλοπούλου, Η.

Προβλήματα μετανάστευσης – Παλιννόστησης.

Εκδόσεις Ινστιτούτο Μελέτης της Ελληνικής Οικονομίας (ΙΜΕΟ),

Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ),

Αθήνα, 1986.

Ζαφειροπούλου, Φ.

Νάξος: τα μνημεία και το μουσείο. Εκδόσεις Κρήνη, 1988.

Θεόφιλος, Λ.

Γεωργία - κτηνοτροφία - διακίνηση - διάθεση προϊόντων.

Εκδόσεις ομοσπονδία Ναξιακών Συλλόγων (Ο.Ν.Α.Σ.), Αθήνα, 1984.

Καζακόπουλος, Λ.

Προγράμματα αγροτικής πολυδραστηριότητας. Εισηγήσεις 1^{ου}

Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα: "Η οικιακή οικονομία στον αγροτικό χώρο". Υπουργείο

Γεωργίας. Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Αθήνα, 1984.

Καμαρινού, Λ.

Γεωργική και αναπτυξιακή διαδικασία στην Ελλάδα. ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1971.

Καραβίδας, Κ.

Αγροτικά.. Μελέτη Συγκριτική, Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ), 1931.

Κατάκη, Χ.

Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας. Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1984.

Κεφαλληνιάδης, Ν.

Τρίποδες: το χωριό των ανεμόμυλων. Εκδόσεις Συλλόγου Τριποδιωτών Νάξου, Αθήνα, 1979.

Λαμπίρη - Δημάκη, Ι.

Η κοινωνική έρευνα στον αγροτικό χώρο. Εισηγήσεις 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Οικιακής

Οικονομίας. Υπουργείο Γεωργίας. Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Αθήνα, 1984.

Λεβέντης, Ν. - Σακέλλης, Μ.

Μέγεθος, πολυτεμαχισμός και αποτελεσματικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Μελέτες για την αγροτική οικονομία.

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ), Αθήνα, 1978.

Μαραβέγιας, Ν.

Αγροτική πολιτική και οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα.

Εκδόσεις Νέα Σύνορα Λιβάνη, Αθήνα, 1992.

Μελάς, Γ - Ντελής, Δ.

Τα αγροτικά ημερομίσθια και η απασχόληση στην γεωργία.

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ), Μελέτες για την αγροτική οικονομία, Αθήνα, 1981.

Μουσούρου, Λ.

Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας. Κοινωνιολογική και ανθρωπολογική βιβλιοθήκη ,
GUTENBURG, Αθήνα, 1989.

Μωυσίδης, Α.

*Η αγροτική κοινωνία στη σύγχρονη Ελλάδα. Παραγωγική και κοινωνική διάρθρωση στην
ελληνική γεωργία (1950 - 1980).*

Ιδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1986.

Μωυσίδης, Α.

*Οικογενειακή γεωργία και αξιοποίηση παραγωγικών πόρων. Μερικές πτυχές του
προβλήματος στην Ελλάδα.*

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (Α.Τ.Ε). Μελέτες αγροτικής Οικονομίας, Αθήνα, 1994.

Πανεπιστημιακές παραδόσεις στη *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*.

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1996

Παρασκευόπουλος, Ι.

Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας.

Τόμος 2, Αθήνα, 1993.

Ρέππας, Π.

Προσδιοριστικοί παράγοντες της μετακίνησης του πληθυσμού της υπαίθρου 1961 – 1971.

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ). Μελέτες αγροτικής οικονομίας, Αθήνα, 1977.

Σακέλλης, Μ.

Αποταμιευτική συμπεριφορά των αγροτικών νοικοκυριών στην Ελλάδα, Αθήνα, 1985.

Σακέλλης, Μ.

Απασχόληση στην Ελληνική γεωργία. Εξελίξεις και προοπτικές.

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ), Μελέτες αγροτικής οικονομίας, Αθήνα , 1983.

Σαμαράς, Γ.

Η πολυαπασχόληση στον αγροτικό τομέα και η αναπτυξιακή πολιτική στην Ελλάδα .

Ιδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1994.

Σταμάτης, Γ.

Για μια κριτική των κοινωνικών επιστημών.

Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995.

Τσάρτας, Π.

Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης.

Μελέτη ΙΙΙ, τουρισμός και αγροτική πολυδραστηριότητα,

Εκδόσεις Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1991.

Τσαούσης, Δ.

Η κοινωνία του ανθρώπου, Εισαγωγή στην κοινωνιολογία.

Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα, 1993.

Φίλιας, Β.

Η σχέση πόλης - υπαίθρου και η προβληματική μιας ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης.

Εισηγήσεις 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Υπουργείο Γεωργίας.

Διεύθυνση αγροτικής οικιακής οικονομίας, Αθήνα, 1984.

Χουζούρης, Ι.

Λαϊκή ποίηση για την Κόρωνο Νάξου και την ιστορία της.

Εκδόσεις Συλλόγου Κορωνιδιτών Νάξου, Αθήνα, 1997.

Χουλιαράκης, Μ.

Εξελίξεις του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών της Ελλάδος (1920 - 1981).

Εκδόσεις Ε.Κ.Κ.Ε, Αθήνα, 1988.

Ψαρρού, Μ.

Κοινωνιολογία της αγροτικής ανάπτυξης.

Εκδόσεις Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ), Αθήνα, 1986.

Ψυχογιός, Δ.

Πρόκες, φόρα, σπαφίδα και ψωμί. Οικονομία και οικογένεια στην αγροτική Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1987.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΤΥΠΟΣ

Βαϊου, Ν. - Χατζημιχάλης, Κ.

«Νέα χαρακτηριστικά της άνισης περιφερειακής ανάπτυξης και μορφές κοινωνικής αναπαραγωγής στην Ελλάδα».

Απεραθίτικα, τεύχος 3, Αθήνα, Δεκεμ. 1988 - Φεβρ. 1989.

Γανωτής, Σ.

«Παρελθόν και αισιόδοξο μέλλον»

Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Αφιέρωμα στο ένθετο *Επτά ημέρες* με τίτλο "Η Νάξος",

13 Ιουλίου 1997.

Ζαγούρας, Ν. - Ιωαννίδης, Χ.

«Αυτόνομες ομάδες εργασίας και εκσυγχρονισμός στα σμυριδορυχεία Νάξου».

Απεραθίτικα, τεύχος 1, Αθήνα, 1988.

Ζακοπούλου, Ε.

«Παραδοσιακή αγροτική οικονομία, πραγματική και πλασματική πολυδραστηριότητα στ' Απεράθου».

Απεραθίτικα, τεύχος 1, Αθήνα, 1988.

Ζιώγανας, Χ.

«Η σωστή πολιτική για την ελληνική γεωργία».

Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ.21, Μάιος 1996.

Καρανίκας, Χ.

«Το τέλος της γεωργίας».

Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ11, Μάιος 1997.

Καραποστόλης, Β.

«Οικονομικός λογισμός και αγροτική οικογένεια».

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 36-37, Αθήνα, 1979.

Κορωνιδίτικα Χρονικά, τεύχος 90, Ιανουάριος - Μάρτιος, 1999

Κουτρούκης, Θ.

«Η αγροτική οικονομία στην Ελλάδα».

Δημόσιος Τομέας

Κυρίτσης, Ι.

«Μελέτες για την ανάπτυξη της Νάξου».

Εισηγήσεις 2^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου, 8-10 Αυγούστου 1986 στα Ναξιακά, τεύχος 14-15,

Αθήνα, Απρίλιος - Ιούλιος 1987.

Μαράτου - Αλιπράντη, Λ.

«Δομικά χαρακτηριστικά και παραδοσιακές λειτουργίες της αγροτικής οικογένειας: Εμπειρικές Έρευνες».

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 66, Αθήνα, 1987.

Ναξιακά, τεύχος 27, Αθήνα, Ιανουάριος - Μάρτιος, 1991,

Πρακτικά 4^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου με θέμα τον τουρισμό, 2 Ιουνίου 1990.

Πιπαράς, Ι.

«Γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή Νάξου».

. Εισηγήσεις 2^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου, 8-10 Αυγούστου 1986 στα Ναξιακά, τεύχος 14-15,

Αθήνα, Απρίλιος - Ιούλιος 1987

Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού προγράμματος Leader II

«Γυναίκες, ισότητα των ευκαιριών και αγροτική ανάπτυξη».

άνοιξη 1996, αρ.11

Τσάρτας, Π.

«Σχεδιάσμα των σταδίων ανάπτυξης του τουρισμού στο νομό Κυκλάδων».

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 70, Αθήνα, 1988.

Χαραλαμπίδου - Βλησιδή, Ι.

«Ισότητα των δύο φύλων: η αγρότισσα της Νάξου».

Εισηγήσεις 2^{ου} Πανναξιακού Συνεδρίου, 8-10 Αυγούστου 1986 στα Ναξιακά, τεύχος 14-15,

Αθήνα, Απρίλιος - Ιούλιος 1987

Ψυχογιός, Δ. κ.ά.

«Οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός αγροτικών κοινοτήτων».

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1987.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΡΙΑΔΝΗ ΑΕ. Πληροφοριακό υλικό από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Νάξου.

Ενημερωτικά φυλλάδια της επιτροπής των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων.

Ε.Σ.Υ.Ε..

Πληθυσμός κατά φύλο και οικογενειακή κατάσταση.

Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης.

Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες ατομικών επαγγελμάτων.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Chambers, R.

Rural Development Putting the last First, 1983.

Eco, U.

Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία..

Εκδόσεις: νήσος, Αθήνα, 1994.

Gasson, R. * Errington, A.

The Farm Family business. GAB INTERNATIONAL, 1993.

Kinnaird, Y. * Hall, D.

Tourism, a gender analysis. WILLEY, 1994.

Kotter, H.

The role of household in social - economic growth.

Υπουργείο Γεωργίας, 1984.

Organisation for an economic co- operation and development (O.E.C.D),

The articultural policy of Greece. Paris, 1979.

EDITORIALS

Caftanzoglou, R. - Kovani, H.

«Cultural identities and integration in rural Greece».

Sociologia Ruralis, Volume 37, Number 2, August 1997.

Damianakos, S.

«The outgoing quest for a model of Greek agriculture».

Sociologia Ruralis, Volume 37, Number 2, August 1997.

Evans, N. - Ilbery, B.

«Exploring the influence of farm -based pluriactivity on gender. Relations in capitalist agriculture».

Sociologia Ruralis, Volume 36, Number 1, August 1996.

Pezaros, P.

«The articultural situation in Greece and the Common agricultural policy».

Medit, Anno 6, Settembre 1995.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

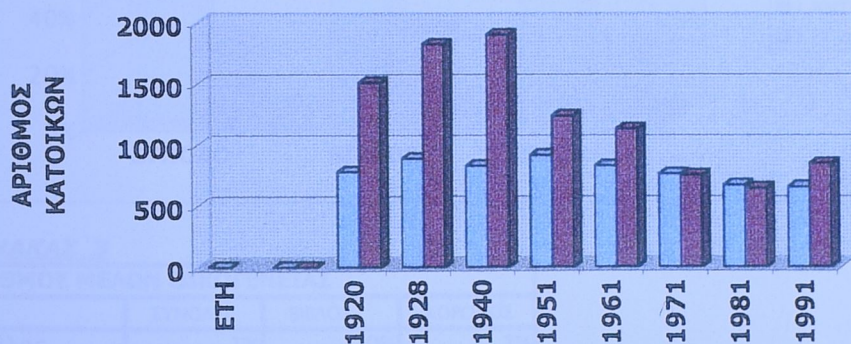
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄: ΠΙΝΑΚΕΣ- ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

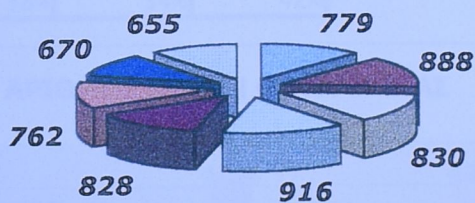
ΕΤΗ	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1920	779	1.510
1928	888	1.823
1940	830	1.903
1951	916	1.237
1961	828	1.132
1971	762	752
1981	670	644
1991	655	848

ΠΗΓΗ : Ε.Σ.Υ.Ε./ΧΟΥΛΙΑΡΑΚΗΣ

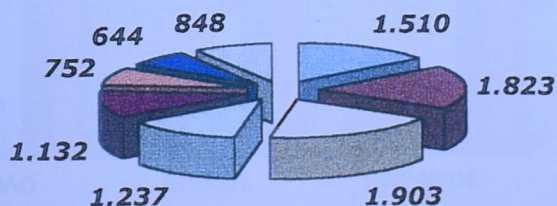
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΒΙΒΛΟΥ

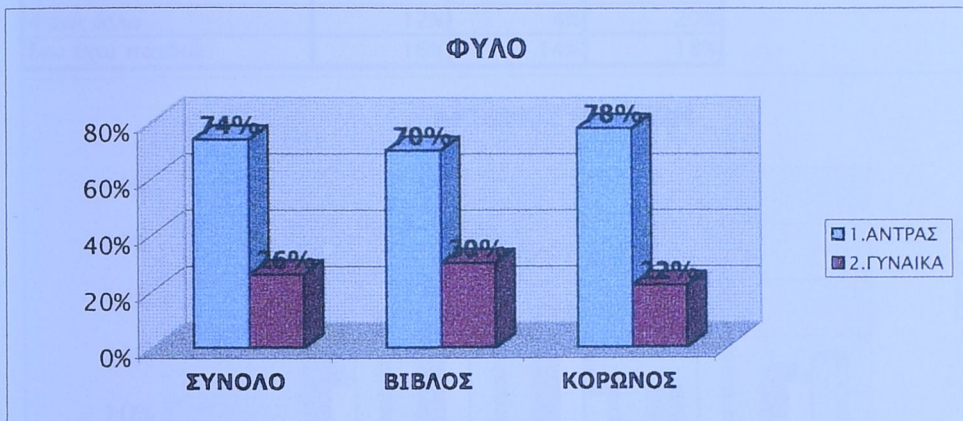

ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΟΡΩΝΟΥ

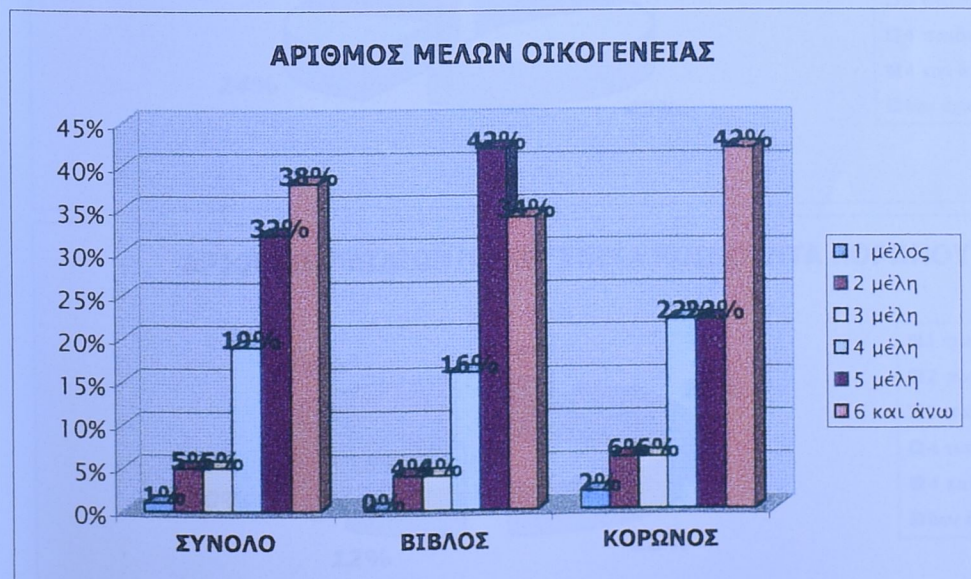

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΦΥΛΟ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΝΤΡΑΣ	74%	70%	78%
2. ΓΥΝΑΙΚΑ	26%	30%	22%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

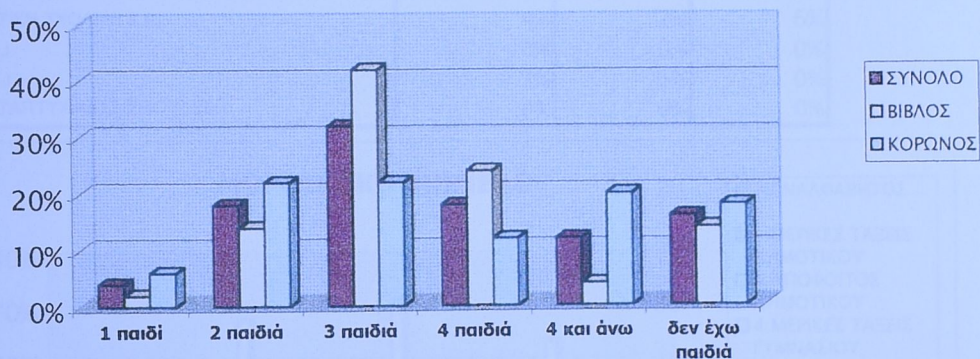
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1 μέλος	1%	0%	2%
2 μέλη	5%	4%	6%
3 μέλη	5%	4%	6%
4 μέλη	19%	16%	22%
5 μέλη	32%	42%	22%
6 και άνω	38%	34%	42%

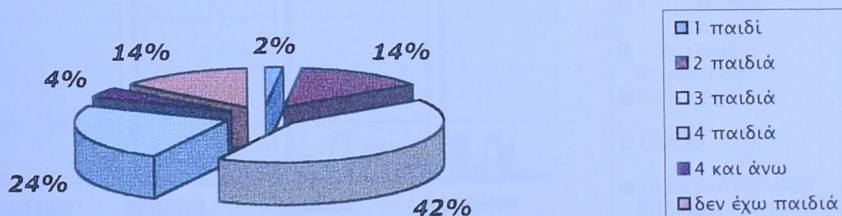
ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1 παιδί	4%	2%	6%
2 παιδιά	18%	14%	22%
3 παιδιά	32%	42%	22%
4 παιδιά	18%	24%	12%
4 και άνω	12%	4%	20%
δεν έχω παιδιά	16%	14%	18%

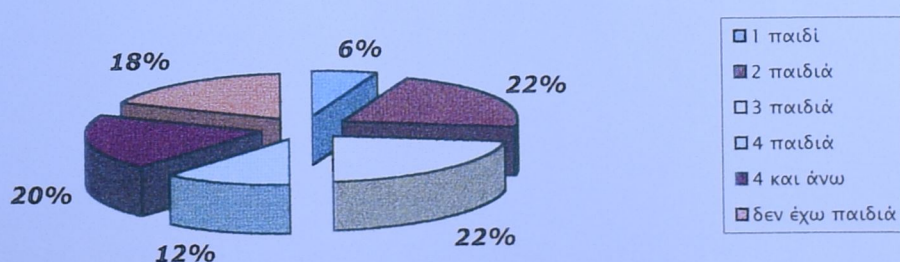
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ/ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΙΒΛΟΥ

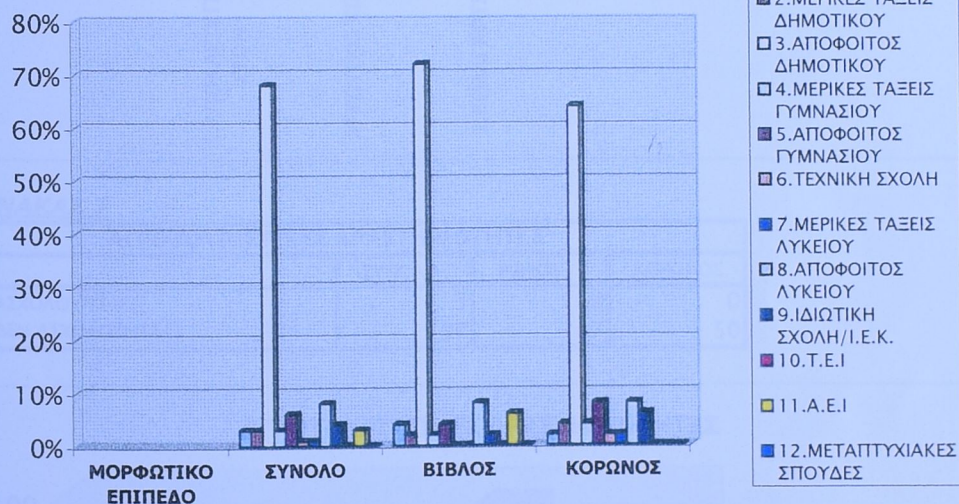
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ/ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΡΩΝΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

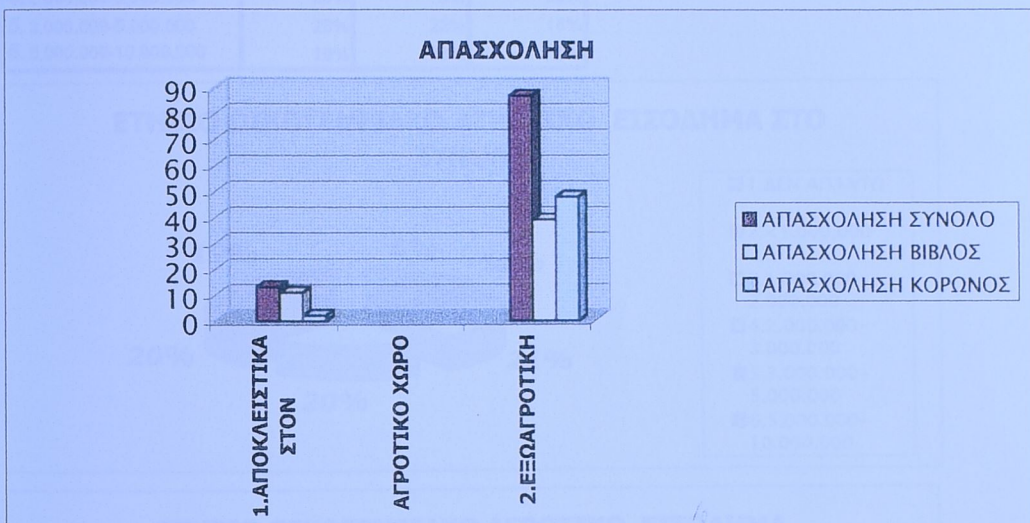
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΣ	3%	4%	2%
2. ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	3%	2%	4%
3. ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	68%	72%	64%
4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	3%	2%	4%
5. ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	6%	4%	8%
6. ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	1%	0%	2%
7. ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ	1%	0%	2%
8. ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ	8%	8%	8%
9. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ/Ι.Ε.Κ.	4%	2%	6%
10. Τ.Ε.Ι	0%	0%	0%
11. Α.Ε.Ι	3%	6%	0%
12. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	0%	0%	0%

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

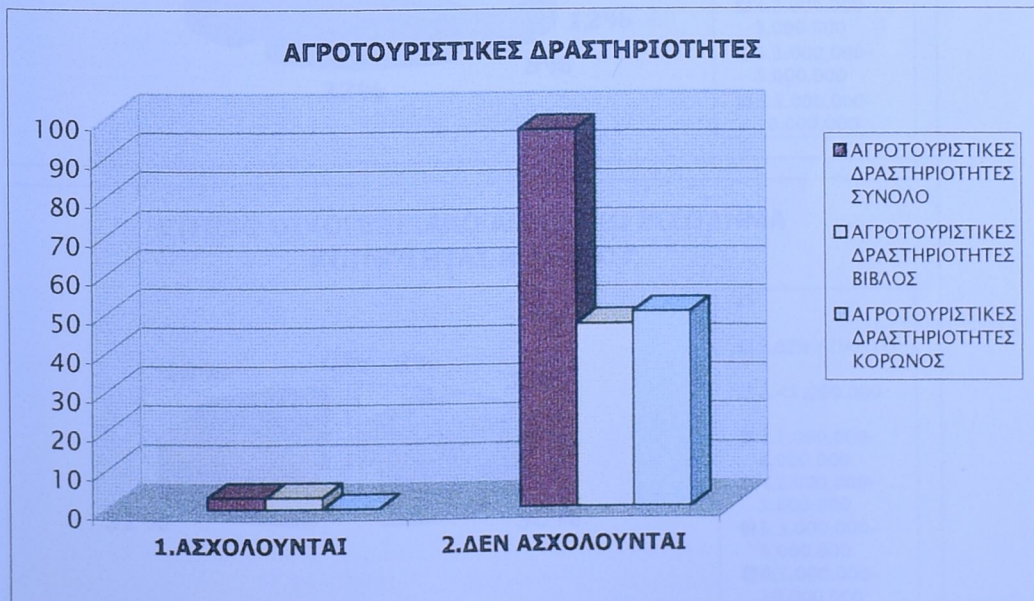
ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ	13	11	2
2. ΕΞΩΑΓΡΟΤΙΚΗ	87	39	48

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

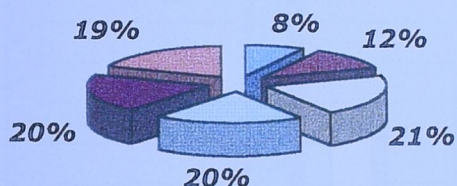
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ	3	3	0
2. ΔΕΝ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ	97	47	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

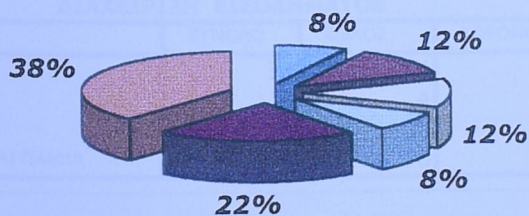
ΕΤΗΣΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	8%	8%	8%
2. <1.000.000	12%	12%	12%
3. 1.000.000-2.000.000	21%	12%	30%
4. 2.000.000-3.000.000	20%	8%	32%
5. 3.000.000-5.000.000	20%	22%	18%
6. 5.000.000-10.000.000	19%	38%	0%

ΕΤΗΣΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ

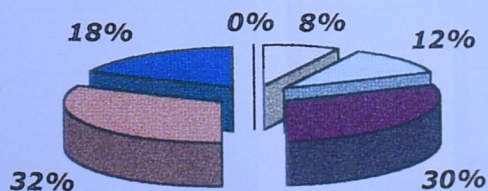
- 1. ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ
- 2. <1.000.000
- 3. 1.000.000-2.000.000
- 4. 2.000.000-3.000.000
- 5. 3.000.000-5.000.000
- 6. 5.000.000-10.000.000

ΕΤΗΣΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΒΙΒΛΟΥ

- 1. ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ
- 2. <1.000.000
- 3. 1.000.000-2.000.000
- 4. 2.000.000-3.000.000
- 5. 3.000.000-5.000.000
- 6. 5.000.000-10.000.000

ΕΤΗΣΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΟΡΩΝΟΥ

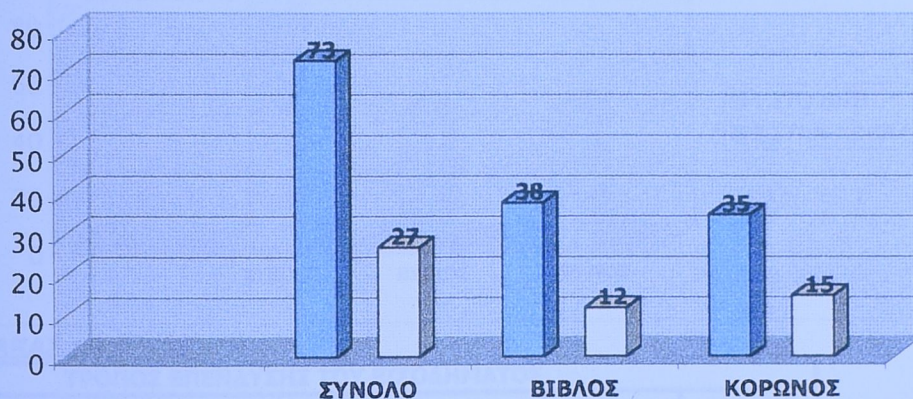

-
- 1. ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ
- 2. <1.000.000
- 3. 1.000.000-2.000.000
- 4. 2.000.000-3.000.000
- 5. 3.000.000-5.000.000
- 6. 5.000.000-10.000.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ	73	38	35
2. ΕΞΟΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	27	12	15

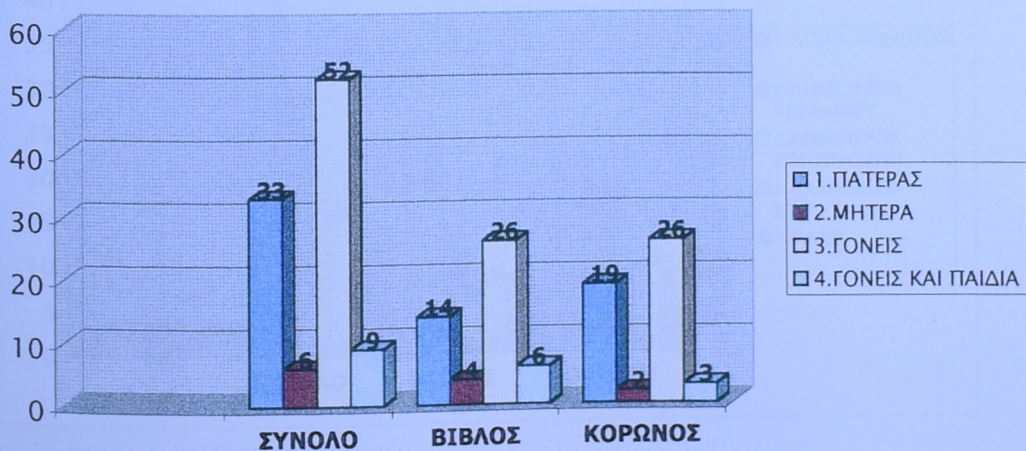
ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΠΑΤΕΡΑΣ	33	14	19
2. ΜΗΤΕΡΑ	6	4	2
3. ΓΟΝΕΙΣ	52	26	26
4. ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ	9	6	3

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

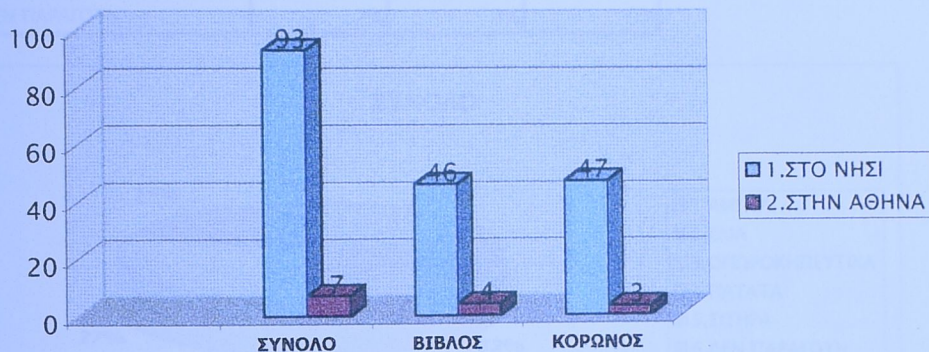

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΣΤΟ ΝΗΣΙ	93	46	47
2. ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ	7	4	3

ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

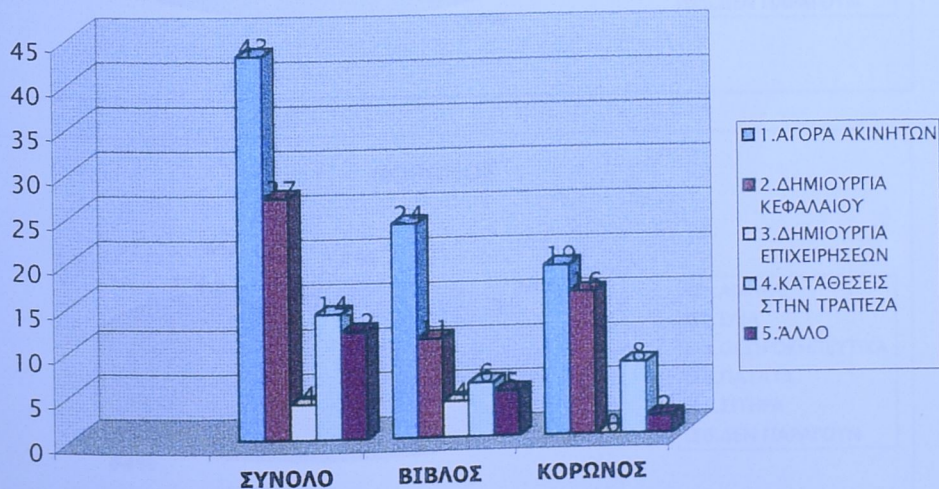

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΓΟΡΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ	43	24	19
2. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	27	11	16
3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	4	4	0
4. ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ	14	6	8
5. ΆΛΛΟ	12	5	2

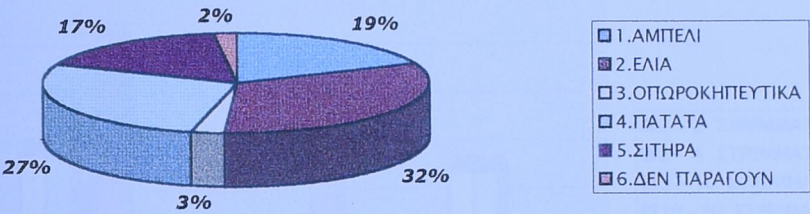
ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

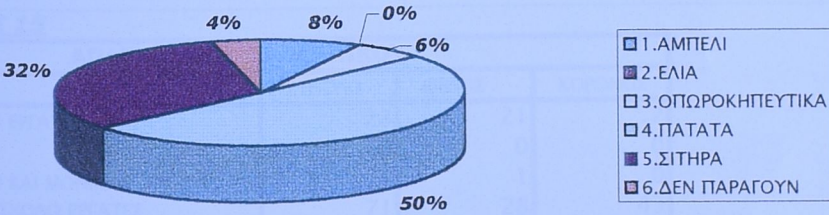
ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΕΙΔΗ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΜΠΕΛΙ	19%	8%	30%
2. ΕΛΙΑ	32%	0%	64%
3. ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	3%	6%	0%
4. ΠΑΤΑΤΑ	27%	50%	4%
5. ΣΙΤΗΡΑ	17%	32%	2%
6. ΔΕΝ ΠΑΡΑΓΟΥΝ	2%	4%	0%

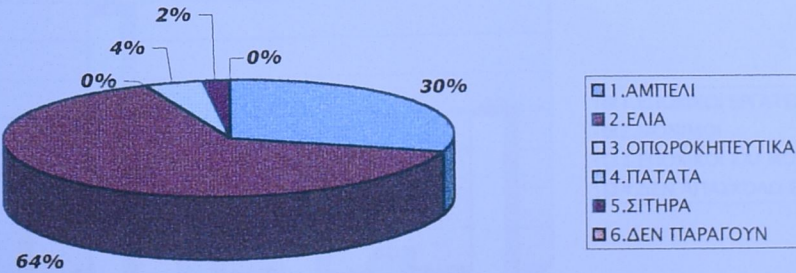
ΣΥΝΟΛΟ

ΒΙΒΛΟΣ

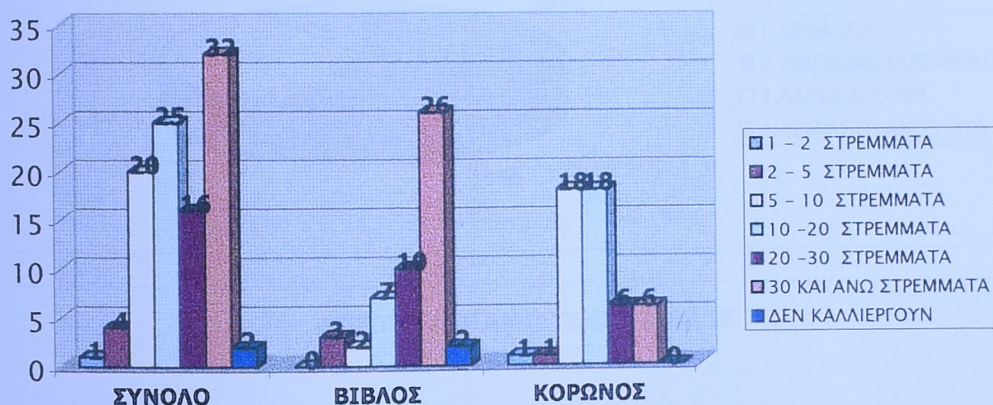
ΚΟΡΩΝΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΙΜΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1 - 2 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	1	0	1
2 - 5 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	4	3	1
5 - 10 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	20	2	18
10 -20 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	25	7	18
20 -30 ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	16	10	6
30 ΚΑΙ ΑΝΩ ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	32	26	6
ΔΕΝ ΚΑΛΙΕΡΓΟΥΝ	2	2	0

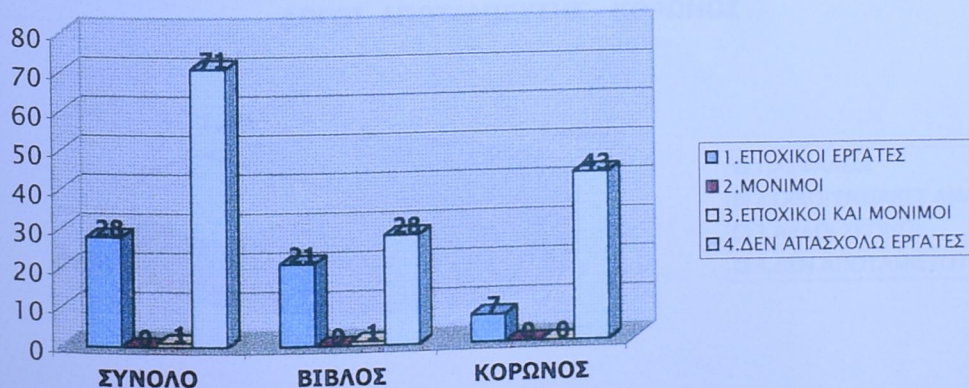
ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΙΜΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

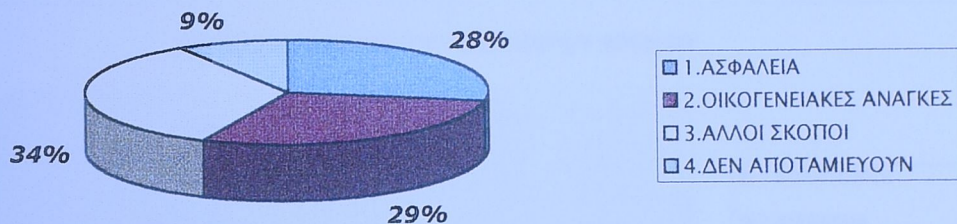
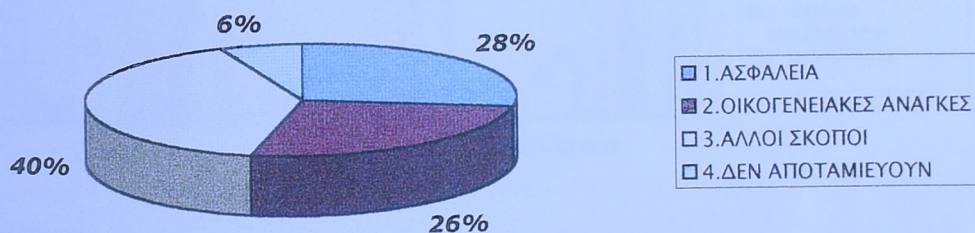
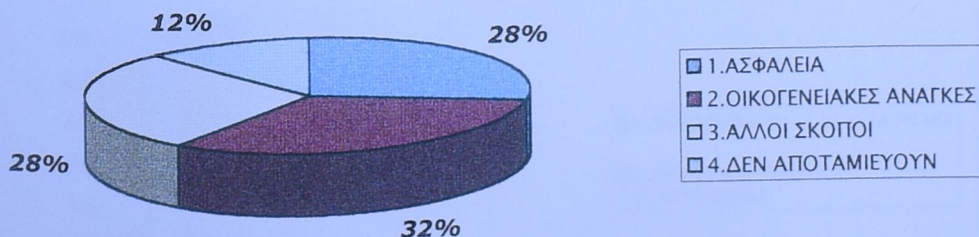
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΕΠΟΧΙΚΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	28	21	7
2. ΜΟΝΙΜΟΙ	0	0	0
3. ΕΠΟΧΙΚΟΙ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΟΙ	1	1	0
4. ΔΕΝ ΑΠΑΣΧΟΛΩ ΕΡΓΑΤΕΣ	71	28	43

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

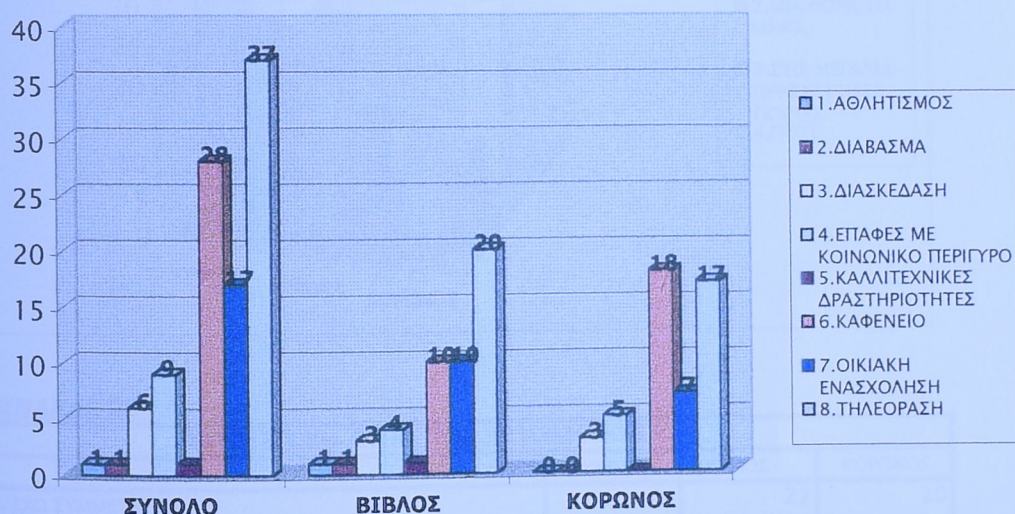
ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΣΦΑΛΕΙΑ	28%	28%	28%
2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	29%	26%	32%
3. ΆΛΛΟΙ ΣΚΟΠΟΙ	34%	40%	28%
4. ΔΕΝ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΟΥΝ	9%	6%	12%

ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ - ΣΥΝΟΛΟ**ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ - ΒΙΒΛΟΣ****ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ - ΚΟΡΩΝΟΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΤΟΥΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	1	1	0
2. ΔΙΑΒΑΣΜΑ	1	1	0
3. ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ	6	3	3
4. ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΓΥΡΟ	9	4	5
5. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	1	1	0
6. ΚΑΦΕΝΕΙΟ	28	10	18
7. ΟΙΚΙΑΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ	17	10	7
8. ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	37	20	17

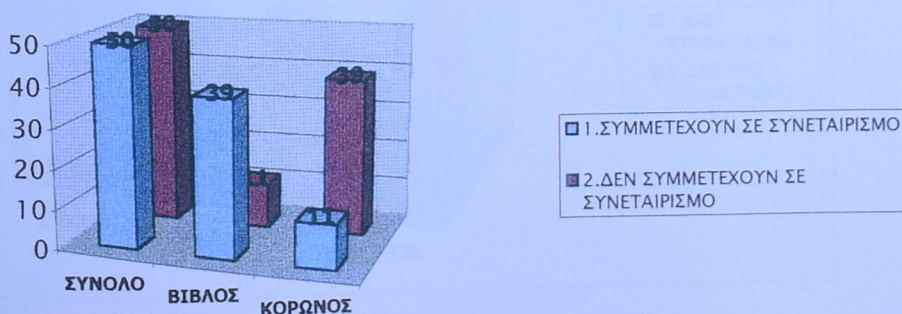
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

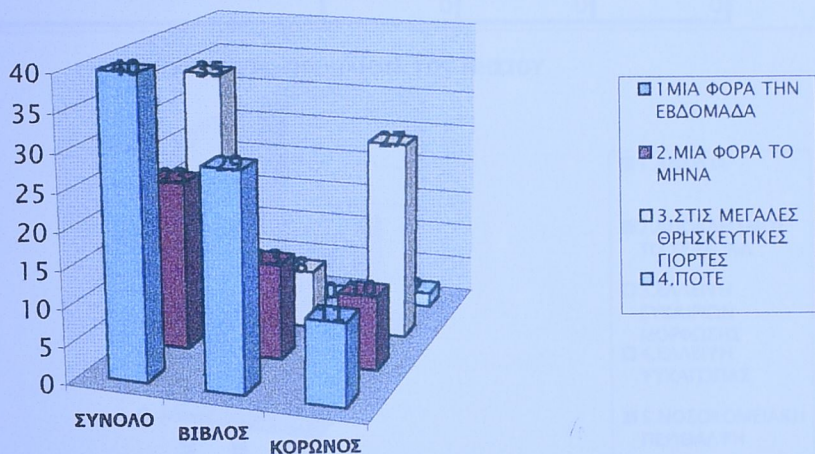
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΕΝΑ ΜΕΛΗ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΕ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ	50	39	11
2. ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΕ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ	50	11	39

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΕΝΑ ΜΕΛΗ

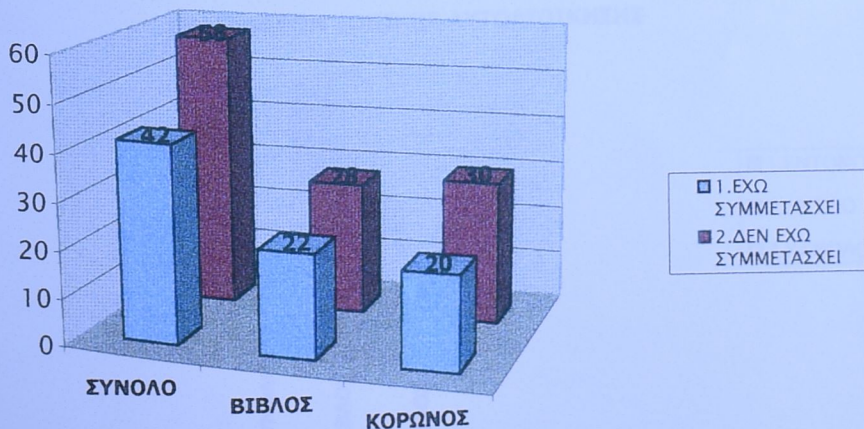

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΥ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1 ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ	40	29	11
2. ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΟ ΜΗΝΑ	23	13	10
3. ΣΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ	35	8	27
4. ΠΟΤΕ	2	0	2

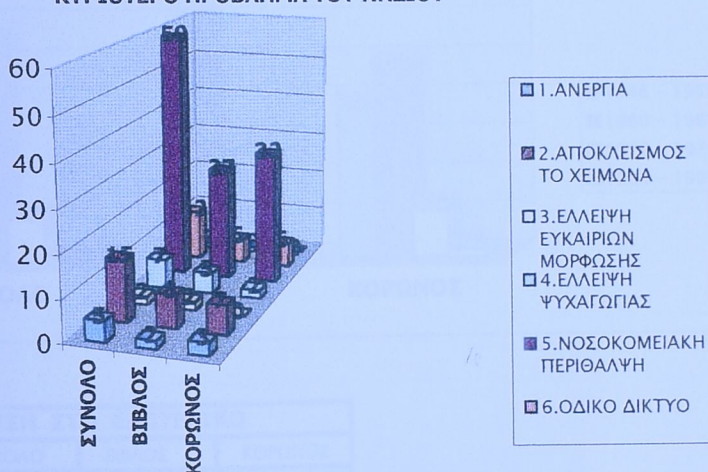
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΥ**ΠΙΝΑΚΑΣ 20**

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΤΟΠ.ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΕΧΩ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΙ	42	22	20
2. ΔΕΝ ΕΧΩ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΙ	58	28	30

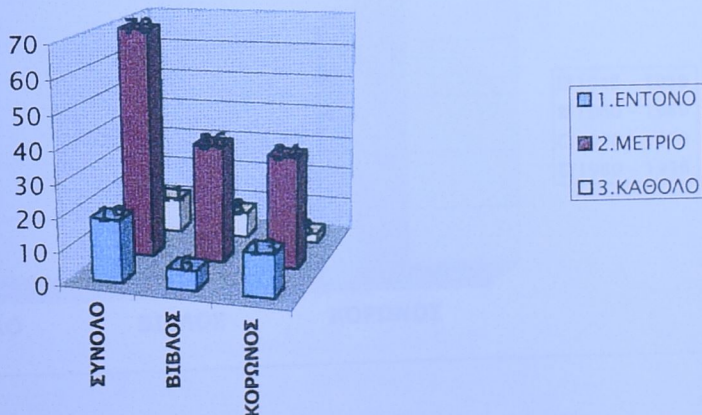
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

ΚΥΡΙΟΤΕΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΑΝΕΡΓΙΑ	5	2	3
2. ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ	15	8	7
3. ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΜΟΡΦΩΣΗΣ	2	2	0
4. ΕΛΛΕΙΨΗ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ	7	5	2
5. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ	59	27	32
6. ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	12	6	6
7. ΥΔΡΕΥΣΗ	0	0	0

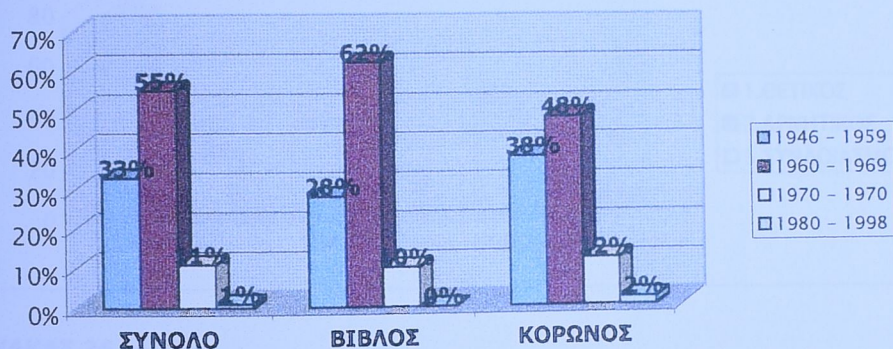
ΚΥΡΙΟΤΕΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ**ΠΙΝΑΚΑΣ 22**

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΕΝΤΟΝΟ	19	6	13
2. ΜΕΤΡΙΟ	70	36	34
3. ΚΑΘΟΛΟΥ	11	8	3

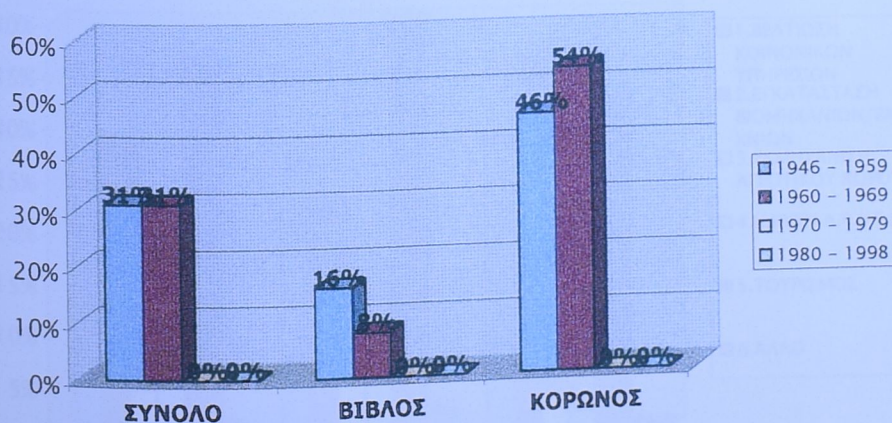
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1946 - 1959	33%	28%	38%
1960 - 1969	55%	62%	48%
1970 - 1970	11%	10%	12%
1980 - 1998	1%	0%	2%

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ**ΠΙΝΑΚΑΣ 24**

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1946 - 1959	31%	16%	46%
1960 - 1969	31%	8%	54%
1970 - 1979	0%	0%	0%
1980 - 1998	0%	0%	0%

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΘΕΤΙΚΟΣ	77	34	43
2. ΑΡΝΗΤΙΚΟΣ	2	2	0
3. ΣΥΝΔΟΙΑΣΜΟΣ	21	14	7

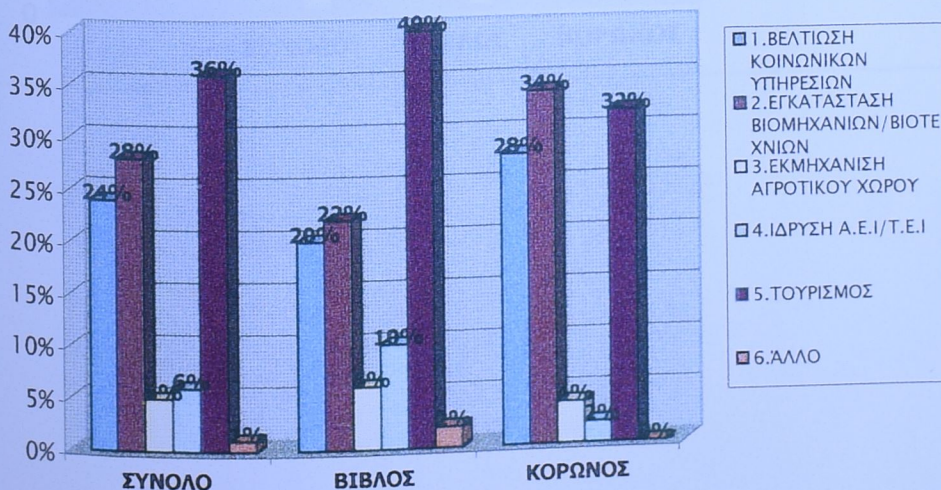
ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΜΕΣΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1. ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	24%	20%	28%
2. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ/ΒΙΟΤΕΧΝΙΩΝ	28%	22%	34%
3. ΕΚΜΗΧΑΝΙΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	5%	6%	4%
4. ΙΔΡΥΣΗ Α.Ε.Ι/Τ.Ε.Ι	6%	10%	2%
5. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	36%	40%	32%
6. ΆΛΛΟ	1%	2%	0%

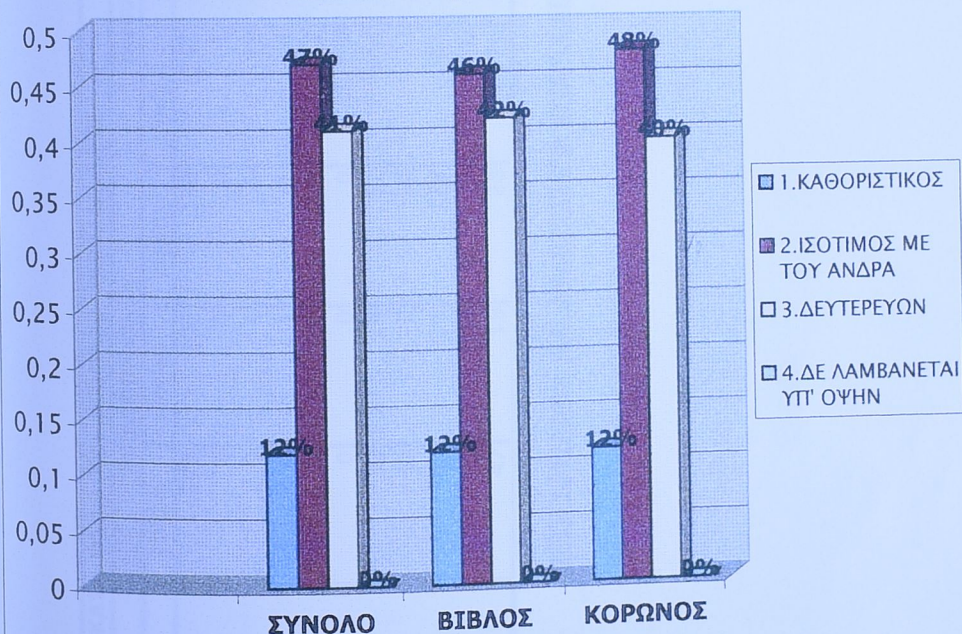
ΜΕΣΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ/ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ			
	ΣΥΝΟΛΟ	ΒΙΒΛΟΣ	ΚΟΡΩΝΟΣ
1.ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΣ	12%	12%	12%
2.ΙΣΟΤΙΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ	47%	46%	48%
3.ΔΕΥΤΕΡΕΥΩΝ	41%	42%	40%
4.ΔΕ ΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ ΥΠ' ΟΨΗΝ	0%	0%	0%

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ/ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ**

ΠΑΝΘΥΣΜΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ, ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ						
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΙΒΛΟΥ			ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΡΩΝΟΥ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	577	307	270	742	401	323
ΚΑΤΟΧΟΙ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ	0	0	0	1	1	0
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ Α.Ε.Ι	9	4	5	19	10	9
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ Τ.Ε.Ι /ΚΑΤΕΕ	2	1	1	4	3	1
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΣΧΟΛΗΣ	0	0	0	2	2	0
ΦΟΙΤΗΤΕΣ	0	0	0	7	4	3
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	30	18	12	104	60	44
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	33	16	17	72	45	27
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ	403	215	188	383	216	167
ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝ ΤΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	53	34	19	76	37	39
ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ	47	19	28	56	23	33

ΠΗΓΗ : ΑΡΙΣΤΑΔΗ Α.Ε. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΝΑΞΟΥ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΙΜΟΣ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

	ΣΥΝΟΛΟ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ					
	απογραφή 1981			απογραφή 1991		
	ΑΜΦΟΤΕΡΟΙ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΑΜΦΟΤΕΡΟΙ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΣΥΝΟΛΟ	4.083	3.303	780	4.481	3.630	851
ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜ. & ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	80	70	10	272	169	103
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ & ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	10	0	10	21	17	4
ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	90	50	40	208	113	95
ΕΜΠΟΡΟΙ & ΠΩΛΗΤΕΣ	130	100	30	197	133	64
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	103	73	30	226	158	68
ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΥΛΟΤΟΜΟΙ, ΛΑΙΕΙΣ Κ.Λ.Π	2.640	2.060	580	1.975	1.649	326
ΤΕΧΝΙΤΕΣ, ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΕΤ/ΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	900	870	30	1.284	1.226	58
ΔΗΛΩΣΑΝ ΑΝΕΠΑΡΚΩΣ Η' ΑΣΑΦΩΣ ΤΟ ΕΠΑΓ/ΜΑ	0	0	0	14	13	1
ΝΕΟΙ, ΑΝΕΡΓΟΙ	110	60	50	192	97	95
ΔΕ ΔΗΛΩΣΑΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	20	20	0	92	55	37

ΠΗΓΗ : Ε.Σ.Υ.Ε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄:
ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

Frequency Table for schoolA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	2	0,0400	2	0,0400
2	2	1	0,0200	3	0,0600
3	3	36	0,7200	39	0,7800
4	4	1	0,0200	40	0,8000
5	5	2	0,0400	42	0,8400
6	8	4	0,0800	46	0,9200
7	9	1	0,0200	47	0,9400
8	11	3	0,0600	50	1,0000

Frequency Table for schoolB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	1	0,0200	1	0,0200
2	2	2	0,0400	3	0,0600
3	3	32	0,6400	35	0,7000
4	4	2	0,0400	37	0,7400
5	5	4	0,0800	41	0,8200
6	6	1	0,0200	42	0,8400
7	7	1	0,0200	43	0,8600
8	8	4	0,0800	47	0,9400
9	9	3	0,0600	50	1,0000

Frequency Table for agriA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	11	0,2200	11	0,2200
2	2	39	0,7800	50	1,0000

Frequency Table for agriB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	2	0,0400	2	0,0400
2	2	48	0,9600	50	1,0000

Frequency Table for monthlyA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	1	0,0200	1	0,0200
2	2	24	0,4800	25	0,5000
3	3	9	0,1800	34	0,6800
4	4	2	0,0400	36	0,7200
5	5	4	0,0800	40	0,8000
6	6	3	0,0600	43	0,8600
7	7	7	0,1400	50	1,0000

Frequency Table for monthlyB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	1	0,0200	1	0,0200
2	2	21	0,4200	22	0,4400
3	3	1	0,0200	23	0,4600
4	4	19	0,3800	42	0,8400
5	5	3	0,0600	45	0,9000
6	6	5	0,1000	50	1,0000

Frequency Table for yearA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	4	0,0800	4	0,0800
2	2	6	0,1200	10	0,2000
3	3	6	0,1200	16	0,3200
4	4	4	0,0800	20	0,4000
5	5	11	0,2200	31	0,6200
6	6	19	0,3800	50	1,0000

Frequency Table for yearB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	4	0,0800	4	0,0800
2	2	6	0,1200	10	0,2000
3	3	15	0,3000	25	0,5000
4	4	16	0,3200	41	0,8200
5	5	9	0,1800	50	1,0000

Frequency Table for handlingA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	14	0,2800	14	0,2800
2	2	4	0,0800	18	0,3600
3	3	26	0,5200	44	0,8800
4	4	6	0,1200	50	1,0000

Frequency Table for handlingB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	19	0,3800	19	0,3800
2	2	2	0,0400	21	0,4200
3	3	26	0,5200	47	0,9400
4	4	3	0,0600	50	1,0000

Frequency Table for wayA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	24	0,4800	24	0,4800
2	2	11	0,2200	35	0,7000
3	3	4	0,0800	39	0,7800
4	4	6	0,1200	45	0,9000
5	5	5	0,1000	50	1,0000

Frequency Table for VegetalAB

Frequency Table for wayB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	19	0,3800	19	0,3800
2	2	16	0,3200	35	0,7000
3	4	8	0,1600	43	0,8600
4	5	7	0,1400	50	1,0000

Frequency Table for vegetableA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	0	2	0,0400	2	0,0400
2	1	4	0,0800	6	0,1200
3	3	3	0,0600	9	0,1800
4	4	25	0,5000	34	0,6800
5	5	16	0,3200	50	1,0000

Frequency Table for vegetableB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	15	0,3000	15	0,3000
2	2	32	0,6400	47	0,9400
3	4	2	0,0400	49	0,9800
4	5	1	0,0200	50	1,0000

Frequency Table for extendA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	0	2	0,0400	2	0,0400
2	3	3	0,0600	5	0,1000
3	4	2	0,0400	7	0,1400
4	5	7	0,1400	14	0,2800
5	6	10	0,2000	24	0,4800
6	7	26	0,5200	50	1,0000

Frequency Table for extendB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	2	1	0,0200	1	0,0200
2	3	1	0,0200	2	0,0400
3	4	18	0,3600	20	0,4000
4	5	18	0,3600	38	0,7600
5	6	6	0,1200	44	0,8800
6	7	6	0,1200	50	1,0000

Frequency Table for machinesA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	37	0,7400	37	0,7400
2	2	13	0,2600	50	1,0000

Frequency Table for machinesB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	20	0,4000	20	0,4000
2	2	30	0,6000	50	1,0000

Frequency Table for saveA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	47	0,9400	47	0,9400
2	2	3	0,0600	50	1,0000

Frequency Table for saveB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	44	0,8800	44	0,8800
2	2	6	0,1200	50	1,0000

Frequency Table for whyA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	0	3	0,0600	3	0,0600
2	1	14	0,2800	17	0,3400
3	2	13	0,2600	30	0,6000
4	3	20	0,4000	50	1,0000

Frequency Table for whyB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	0	6	0,1200	6	0,1200
2	1	14	0,2800	20	0,4000
3	2	16	0,3200	36	0,7200
4	3	14	0,2800	50	1,0000

Frequency Table for activityA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	1	0,0200	1	0,0200
2	2	1	0,0200	2	0,0400
3	3	3	0,0600	5	0,1000
4	4	4	0,0800	9	0,1800
5	5	1	0,0200	10	0,2000
6	6	10	0,2000	20	0,4000
7	7	10	0,2000	30	0,6000
8	8	20	0,4000	50	1,0000

Frequency Table for activityB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	3	3	0,0600	3	0,0600
2	4	5	0,1000	8	0,1600
3	6	18	0,3600	26	0,5200
4	7	7	0,1400	33	0,6600
5	8	17	0,3400	50	1,0000

Frequency Table for churchA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	29	0,5800	29	0,5800
2	2	13	0,2600	42	0,8400
3	3	8	0,1600	50	1,0000

Frequency Table for churchB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	11	0,2200	11	0,2200
2	2	10	0,2000	21	0,4200
3	3	27	0,5400	48	0,9600
4	4	2	0,0400	50	1,0000

Frequency Table for cooperA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	39	0,7800	39	0,7800
2	2	11	0,2200	50	1,0000

Frequency Table for cooperB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	11	0,2200	11	0,2200
2	2	39	0,7800	50	1,0000

Frequency Table for womanA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	6	0,1200	6	0,1200
2	2	23	0,4600	29	0,5800
3	3	21	0,4200	50	1,0000

Frequency Table for womanB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	6	0,1200	6	0,1200
2	2	24	0,4800	30	0,6000
3	3	20	0,4000	50	1,0000

Frequency Table for problemA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	2	0,0400	2	0,0400
2	2	8	0,1600	10	0,2000
3	3	2	0,0400	12	0,2400
4	4	5	0,1000	17	0,3400
5	5	27	0,5400	44	0,8800
6	6	6	0,1200	50	1,0000

Frequency Table for problemB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	3	0,0600	3	0,0600
2	2	7	0,1400	10	0,2000
3	4	2	0,0400	12	0,2400
4	5	32	0,6400	44	0,8800
5	6	6	0,1200	50	1,0000

Frequency Table for reasonA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	3	37	0,7400	37	0,7400
2	4	1	0,0200	38	0,7600
3	5	12	0,2400	50	1,0000

Frequency Table for reasonB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	2	0,0400	2	0,0400
2	2	3	0,0600	5	0,1000
3	3	44	0,8800	49	0,9800
4	4	1	0,0200	50	1,0000

Frequency Table for tourismA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	34	0,6800	34	0,6800
2	2	2	0,0400	36	0,7200
3	3	14	0,2800	50	1,0000

Frequency Table for tourismB

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	43	0,8600	43	0,8600
2	3	7	0,1400	50	1,0000

Frequency Table for developA

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	10	0,2000	10	0,2000
2	2	11	0,2200	21	0,4200
3	3	3	0,0600	24	0,4800
4	4	5	0,1000	29	0,5800
5	5	20	0,4000	49	0,9800
6	6	1	0,0200	50	1,0000

Frequency Table for developB

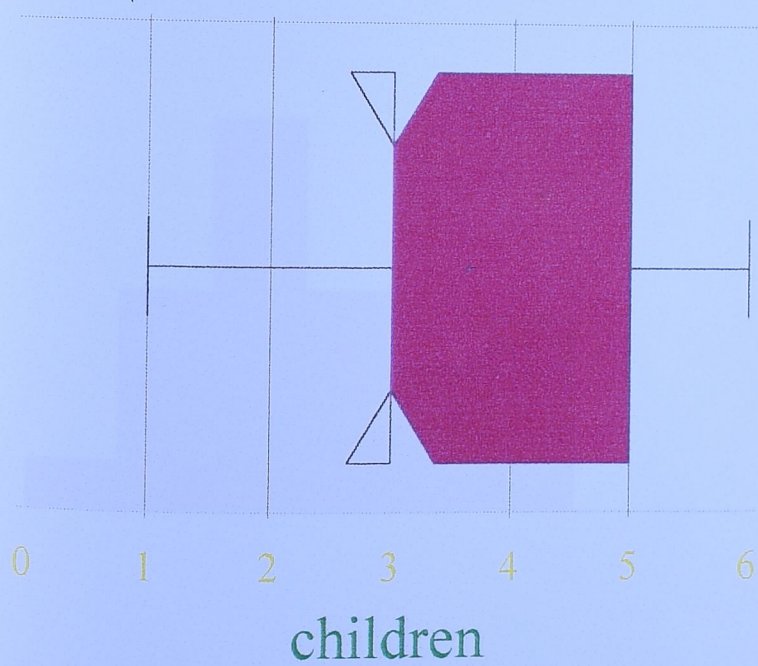
Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	14	0,2800	14	0,2800
2	2	17	0,3400	31	0,6200
3	3	2	0,0400	33	0,6600
4	4	1	0,0200	34	0,6800
5	5	16	0,3200	50	1,0000

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ': ΠΙΝΑΚΕΣ
ΠΟΣΟΤΙΚΩΝ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

Summary Statistics for children

Count = 100
Average = 3,64
Median = 3,0
Mode = 3,0
Geometric mean = 3,33899
Variance = 2,05091
Standard deviation = 1,4321
Standard error = 0,14321
Minimum = 1,0
Maximum = 6,0
Range = 5,0
Lower quartile = 3,0
Upper quartile = 5,0
Interquartile range = 2,0
Skewness = 0,280563
Std. skewness = 1,1454
Kurtosis = -0,879513
Std. kurtosis = -1,7953
Coeff. of variation = 39,3434%
Sum = 364,0

Box-and-Whisker Plot

Histogram for children

Frequency Table for children

Class	Value	Frequency	Relative Frequency	Cumulative Frequency	Cum. Rel. Frequency
1	1	4	0,0400	4	0,0400
2	2	18	0,1800	22	0,2200
3	3	32	0,3200	54	0,5400
4	4	18	0,1800	72	0,7200
5	5	12	0,1200	84	0,8400
6	6	16	0,1600	100	1,0000

Confidence Intervals for children

95,0% confidence interval for mean: 3,64 +/- 0,28416 [3,35584;3,92416]

95,0% confidence interval for standard deviation: [1,25739;1,66363]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄:
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο αφορά στη μελέτη σχετικά με το ρόλο του αγροτικού νοικοκυριού στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιφέρειας. Η περίπτωση που μελετάται είναι η Νάξος.

Ευχαριστώ θερμά.

- Περιοχή διεξαγωγής της έρευνας.....

Κοινότητα Βίβλου	1
Κοινότητα Κορώνου	2

- Νο ερωτηματολογίου:
- Ημερομηνία: Ημ. Μήν. Έτος

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε:

Πλήρως	1
Μερικώς	2

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

A1) Φύλο ερωτώμενου.

Άντρας	1
Γυναίκα	2

A2) Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Άγαμος / η	1
Έγγαμος / η	2
Διαζευγμένος / η	3
Εν διαστάσει	4
Συμβίωση	5
Χήρος / α	6

A3) Αριθμός μελών της οικογένειάς σας.

1 μέλος	1
2 μέλη	2
3 μέλη	3
4 μέλη	4
5 μέλη	5
6 και άνω	6

A4) Υπάρχουν προστατευόμενα άτομα που ζουν ανάμεσα στα μέλη της οικογένειάς σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

A5) Αν ΝΑΙ, ποιά είναι αυτά;

Γιαγιά	1
Παππούς	2
Και οι δύο	3
Άλλος	4

A6) Πόσα παιδιά έχετε;

1 παιδί	1
2 παιδιά	2
3 παιδιά	3
4 παιδιά	4
4 και άνω	5
Δεν έχω παιδιά	6

A7) Ποιά η ηλικία των μελών της οικογένειάς σας που ζουν στο ίδιο νοικοκυριό; Συμπληρώστε το κενό με Χ.

ΗΛΙΚΙΕΣ	Πατέρας	Μητέρα	1ο παιδί	2ο παιδί	3ο παιδί	4ο παιδί	παππούς	γιαγιά
0 – 5								
6 – 9								
10 – 13								
14 – 19								
20 – 24								
25 – 29								
30 – 44								
45 – 55								
55 – 65								
> 65								

A8) Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Αναλφάβητος	1
Μερικές τάξεις Δημοτικού	2
Απόφοιτος Δημοτικού	3
Μερικές τάξεις Γυμνασίου	4
Απόφοιτος Γυμνασίου	5
Τεχνική σχολή	6
Μερικές τάξεις Λυκείου	7
Απόφοιτος Λυκείου	8
Ιδιωτική σχολή / Ι.Ε.Κ.	9
Τ.Ε.Ι.	10
Α.Ε.Ι.	11
Μεταπτυχιακές σπουδές	12

Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

B1) Ασχολείστε αποκλειστικά στον αγροτικό χώρο;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B2) Αν όχι, ποιά είναι η εξωαγροτική σας απασχόληση;

Δημόσιος υπάλληλος	1
Έμπορος	2
Ελεύθερος επαγγελματίας	3
Εργάτης (σμύριδα)	4
Ιδιωτικός υπάλληλος	5
Κάτοχος ξενοδοχ. μονάδας / ενοικιαζομένων δωματίων	6
Οικιακά	7
Συνταξιούχος Ο.Γ.Α.	8
Τεχνίτης	9
Ψαρράς / Ναυτικός	10
Άλλο	11

B3) Ασχολείστε με αγροτουριστικές δραστηριότητες;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B4) Αν ΝΑΙ, διευκρινίστε ποιές είναι αυτές.

Κάτοχοι αγροτουριστικής μονάδας	1
Κάτοχοι αγροτουριστικού εστιατορίου	2
Παραγωγοί αγροτουριστικών προϊόντων	3
Συμμετοχή σε αγροτουριστικό σύλλογο	4
Συνδυασμός των παραπάνω	5

B5) Ποιο είναι το ετήσιο οικογενειακό σας εισόδημα από τις αγροτικές δραστηριότητες;

Δεν απαντώ	1
< 1.000.000 δρχ.	2
1.000.000 – 2.000.000 δρχ.	3
2.000.000 – 3.000.000 δρχ.	4
3.000.000 – 5.000.000 δρχ.	5
5.000.000 – 10.000.000 δρχ.	6
10.000.000 – 20.000.000 δρχ.	7
20.000.000 δρχ. και άνω	8

B6) Ποιο είναι το μηνιαίο σας εισόδημα από την εξωγεωργική απασχόληση;

Δεν απαντώ.	1
Δεν έχω.	2
50.000 – 100.000 δρχ.	3
100.000 – 150.000 δρχ.	4
150.000 – 200.000 δρχ.	5
200.000 – 300.000 δρχ.	6
300.000 – 400.000 δρχ.	7
400.000 – 500.000 δρχ.	8
500.000 δρχ. και άνω	9

B7) Η διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος γίνεται κυρίως από:

Τον πατέρα	1
Τη μητέρα	2
Συναποφασίζουν και οι δύο	3
Γονείς και παιδιά	4

B8) Το εισόδημά σας προέρχεται κυρίως από:

Την απασχόλησή σας στον αγροτικό χώρο.	1
Εξωαγροτικές δραστηριότητες.	2

B9) Πού επενδύετε το εισόδημά σας;

Στο νησί	1
Στην Αθήνα	2
Σε άλλη περιοχή	3
Στο εξωτερικό	4

B10) Με ποιο τρόπο κυρίως επενδύετε τα χρήματά σας;

Αγορά ακινήτων	1
Δημιουργία κεφαλαίου (για εργασία)	2
Δημιουργία επιχειρήσεων	3
Καταθέσεις σε τράπεζα	4
Άλλο	5

B11) Ποια είδη φυτικής παραγωγής παράγετε κυρίως;

Αμπέλι (κρασί)	1
Ελιά και λάδι	2
Οπωροκηπευτικά	3
Πατάτα	4
Σιτηρά	5
Άλλα	6

B12) Ποιο είδος αποδίδει περισσότερο οικονομικά;

Αμπέλι (κρασί)	1
Ελιά και λάδι	2
Οπωροκηπευτικά	3
Πατάτα	4
Σιτηρά	5
Άλλα	6

B13) Ποια η καλλιεργήσιμη έκταση της εκμετάλλευσής σας;

Λιγότερο από 1 στρέμμα	1
1 – 2 στρέμματα	2
2 – 5 στρέμματα	3
5 – 10 στρέμματα	4
10 – 20 στρέμματα	5
20 – 30 στρέμματα	6
30 και άνω στρέμματα	7

B14) Ποιος ο αριθμός και το είδος του παραγωγικού ζώου που συστηματικά εκτρέφετε; Συμπληρώστε με Χ στα αντίστοιχα τετράγωνα.

	ΕΙΔΟΣ ΖΩΟΥ	0 - 5	5 - 10	10 - 35	35 - 100	100 - 200	>200
1	Αίγες						
2	Βοοειδή						
3	Κουνέλια						
4	Μέλισσες(σε κυψέλες)						
5	Πουλερικά						
6	Πρόβατα						
7	Χοίροι						
8	Συνδυασμός περισσότερων από ένα είδος						

B15) Έχετε ζώα για την αποκλειστική κάλυψη των αναγκών της οικογένειάς σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B16) Αν ΝΑΙ, ποια είναι αυτά και πόσα; Συμπληρώστε με Χ.

ΕΙΔΟΣ ΖΩΟΥ	0 - 2	2 - 5	5 - 10	10 - 20	>20
Αίγες					
Βοοειδή					
Κουνέλια					
Μέλισσες (σε κυψέλες)					
Πουλερικά					
Πρόβατα					
Χοίροι					
Συνδυασμός περισσότερων από ένα είδος					

B17) Χρησιμοποιείτε γεωργικά μηχανήματα στην παραγωγή σας.

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B18) Αν ΝΑΙ, ταξινομήστε τα μηχανήματα σύμφωνα με τη χρηματική τους αξία.

Λιγότερο από 500.000 δρχ.	1
500.000 – 1.000.000 δρχ.	2
1.000.000 – 5.000.000 δρχ.	3
5.000.000 – 10.000.000 δρχ.	4
10.000.000 δρχ. και άνω	5

B19) Διαθέτετε γεώτρηση ή πηγάδι με αντλία στην εκμετάλλευσή σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B20) Στην εκμετάλλευσή σας απασχολούνται:

Εποχιακοί εργάτες	1
Μόνιμοι εργάτες	2
Εποχιακοί και μόνιμοι	3
Δεν απασχολώ εργάτες	4

B21) Στην εκμετάλλευσή σας απασχολούνται συμβοηθούντα μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειάς σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B22) Από τα προϊόντα που παράγετε, κρατάτε κάποιο μέρος για ιδιοκατανάλωση;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B23) Εμπορεύεστε κάποιο μέρος των προϊόντων που παράγετε;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B24) Αποταμιεύετε τα χρήματά σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

B25) Εάν ΝΑΙ, για ποιο κυρίως λόγο;

Για ασφάλεια	1
Για οικογενειακές ανάγκες	2
Για άλλους σκοπούς (αγορές κ.λ.π.)	3

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

(Συμπληρώστε με Χ)

Γ1) Ποιά είναι η κύρια δραστηριότητα των μελών της οικογένειας τον ελεύθερο χρόνο τους;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	Πατέρας	Μητέρα	Παιδιά	Παππούς	Γιαγιά
Αθλητισμός					
Διάβασμα					
Διασκέδαση					
Επαφές με κοινωνικό περίγυρο					
Καλλιτεχνικές δραστηριότητες					
Καφενείο					
Οικιακή ενασχόληση					
Τηλεόραση					

Γ2) Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργανώνονται στον τόπο σας (θέατρο, παραδοσιακές χορευτικές εκδηλώσεις):

Λαμβάνω πάντα μέρος	1
Τις παρακολουθώ συχνά	2
Τις παρακολουθώ σπάνια	3
Δεν ενδιαφέρομαι για πολιτιστικές εκδηλώσεις	4

Γ3) Πόσο συχνά εκκλησιάζεσθε;

Μία φορά την εβδομάδα	1
Μία φορά το μήνα	2
Στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές	3
Ποτέ	4

Γ4) Έχει κάποιο μέλος της οικογένειάς σας ασχοληθεί με την Τοπική Αυτοδιοίκηση ή/και το Δ.Σ. Τοπικών Συλλόγων;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

Γ5) Είναι κάποιο μέλος της οικογένειάς σας μέλος συνεταιρισμού;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

Γ6) Ο ρόλος της γυναίκας στις αποφάσεις της επιχείρησης/εκμετάλλευσης είναι:

Καθοριστικός	1
Ισότιμος με του άνδρα	2
Δευτερεύων	3
Δεν λαμβάνεται υπ' όψη	4

Γ7) Οι αποφάσεις στην οικογένεια παίρνονται από:

Τον πατέρα	1
Τη μητέρα	2
Τους γονείς	3
Γονείς και παιδιά	4

Δ. ΤΟΠΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Δ1)** Θεωρείτε ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση ενδιαφέρεται για την επίλυση των προβλημάτων της περιοχής σας;

Πάρα πολύ	1
Μέτρια	2
Καθόλου	3

- Δ2)** Ποιο νομίζετε ότι είναι το σοβαρότερο πρόβλημα του τόπου σας;

Ανεργία	1
Αποκλεισμός του νησιού το χειμώνα	2
Έλλειψη ευκαιριών μόρφωσης	3
Έλλειψη πολιτισμικών εκδηλώσεων/ψυχαγωγίας	4
Νοσοκομειακή περίθαλψη	5
Οδικό δίκτυο	6
Υδρευση	7

- Δ3)** Μετακινείστε στην περιοχή της πρωτεύουσας;

Πολύ συχνά	1
Συχνά	2
Σπάνια	3
ποτέ	4

- Δ4)** Για ποιον κυρίως λόγο χρειάστηκε να μετακινηθείτε εκτός νησιού;

Αναψυχή	1
Εμπόριο	2
Επαγγελματικοί λόγοι	3
Ιατρική ανάγκη	4
Συνέχιση σπουδών	5
Άλλο	6
Συνδυασμός των παραπάνω	7

- Δ5)** Πότε σημειώθηκε το μεγαλύτερο μεταναστευτικό κύμα των συμπατριωτών σας στο εξωτερικό;

1946 – 1959	1
1960 – 1969	2
1970 – 1979	3
1980 - 1998	4

- Δ6)** Ποιά ήταν η κύρια χώρα αποδοχής των μεταναστών – συμπατριωτών σας;

Αμερική	1
Αυστραλία	2
Γερμανία	3
Άλλο	4

- Δ7)** Πότε σημειώθηκε το μεγαλύτερο μεταναστευτικό κύμα των συμπατριωτών σας στο εσωτερικό;

1946 – 1959	1
1960 – 1969	2
1970 – 1979	3
1980 - 1998	4

- Δ8)** Ποιά ήταν κυρίως η περιοχή που εγκαταστάθηκαν οι παλλиноστούντες;

Περιοχή της πρωτεύουσας	1
Άλλα αστικά κέντρα	2
Άλλα νησιά	3
Περιοχές της ηπειρωτικής χώρας	4

Δ9) Ποιός ήταν ο κύριος λόγος φυγής των συμπατριωτών σας;

Λόγοι υγείας	1
Κοινωνικοί	2
Οικονομικοί (εργασία)	3
Σπουδές	4
Άλλοι	5

Δ10) Επέστρεψαν οι παλλиноστούντες στον τόπο τους;

Πολλοί	1
Λίγοι	2
Καθόλου	3

Δ11) Οι παλλиноστούντες, στην πλειοψηφία τους, ενισχύουν την ιδιαίτερη πατρίδα τους;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

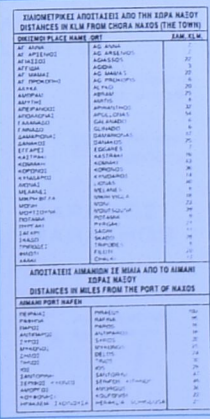
Δ12) Θεωρείτε ότι ο τουρισμός έχει περισσότερο θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στο νησί σας;

Θετικό	1
Αρνητικό	2
Ούτε το ένα, ούτε το άλλο	3

Δ13) Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της Νάξου μπορεί να γίνει κυρίως μέσω:

Βελτίωσης των κοινωνικών υπηρεσιών	1
Εγκατάστασης βιομηχανιών/βιοτεχνιών	2
Εκμηχάνισης του αγροτικού χώρου	3
Ιδρύσης Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι.	4
Τουρισμού	5
Άλλο	6

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε΄: ΧΑΡΤΕΣ

Γκλάζα

ΠΡΟΣ ΠΑΡΟ - ΠΕΙΡΑ
ΤΟ ΒΑΡΟΣ - ΡΙΒΕΑΣ

ΝΑΞΟΣ (ΧΩΡΑ)

ΟΡΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Από Αδελφούς

STFA100

ΔΑΓΚΟΥΝΑ

ΑΙΡΑΛΙ

ΠΑΡΑΤΡΕΧΟΣ

Άγιος Αρσένιος

ПАКА

ΟΡΜΟΣ ΚΑΡΑΔΕΣ

ΠΑΡΘΕΝΟΣ

Muscat, Bixida

Парасаксид

ΠΟΛΙΧΝΗ

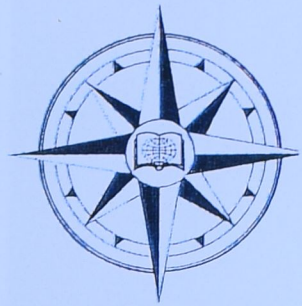
ΔΥΔΟΝΙΤΣΑ

ΜΑΡΑΘΟΣ

Αγ. Στέφανος

(H)

FINI

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

[illegible]

0 P O L O Z T O Y A P P O C I K O Y I T T Y M A T
 N O I K O K P I O N I C H O . . . 6 4 8 . 0 9 4
 K . M a y c o w e p u 9 5 8 7

713

4376

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

BIBΛΙΟΘΗΚΗ

